

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Diplomová práce

2024

Bc. Marek Bartoš

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Zimní olympijské hry v Soči: Ruská národní identita a
autoritářský stát**

Diplomová práce

Autor práce: Marek Bartoš

Studijní program: Balkánská, euroasijská a středoevropská studia

Vedoucí práce: Mgr. Daniela Kolenovská, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.
4. Při přípravě této práce autor použil nástroje DeepL a Google Translate za účelem překladu ruskojazyčných zdrojů. Po použití těchto nástrojů autor obsah podle potřeby zkontroloval a upravil a přebírá plnou odpovědnost za obsah publikace.

V Praze dne 30. 4. 2024

Marek Bartoš

Bibliografický záznam

BARTOŠ, Marek. *Zimní olympijské hry v Soči: Ruská národní identita a autoritářský stát*. Praha, 2024, 114 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Vedoucí diplomové práce Mgr. Daniela Kolenovská, Ph.D.

Rozsah práce: 220 158 znaků včetně mezer

Abstrakt

Následující diplomová práce analyzuje roli pořádání XXII. Zimních olympijských her v Soči v procesu konsolidace ruského autoritářského režimu a utváření národní identity mezi léty 2007 až 2014. Příprava olympijských her v Soči a jejich realizace se časově shodovaly s proměnou ruského politického systému, který se prudce přizpůsoboval důsledkům protiústavního návratu Vladimira Putina do prezidentské funkce. Práce vychází z hypotézy, že pořádání globální sportovní akce (sport mega-event, SME), jako jsou olympijské hry, poskytuje autoritářským režimům prostředky k posílení existujících oficiálních diskurzů o identitě a ideologii, potlačení domácí i zahraniční kritiky a vytvoření prostředí pro rozvoj korupce. Tímto způsobem přispívá k upevňování mocenských struktur režimu a legitimitě jeho vlády. Systematická státní podpora národních profesionálních sportovců, zdůrazňování jejich úspěchů v mezinárodní konkurenci a bezprecedentní ekonomická i politická investice do úspěšného průběhu olympiády mají potenciál umocnit patriotické smýšlení a vybudovat pozitivní vazby mezi státem a občanem. Analýza těchto mechanismů může přispět do debaty o vztahu mezi sportem, konsolidací moci a budováním národní identity v kontextu autoritářských států postsovětského prostoru.

Abstract

The following thesis analyses the role of the organization of the XXII. Winter Olympic Games in Sochi in the process of consolidation of the Russian authoritarian regime and the formation of national identity between 2007 and 2014. The preparations for the Sochi Olympics and their implementation coincided with the transformation of the Russian political system, which was rapidly adapting to the consequences of Vladimir Putin's unconstitutional return to the presidency. This paper is based on the hypothesis that hosting a global sport mega-event (SME) such as the Olympic Games provides authoritarian regimes with the means to reinforce existing official discourses of identity and ideology, suppress domestic and foreign criticism, and create an environment for corruption to flourish. In this way, it contributes to the consolidation of the regime's power structures and the legitimacy of its rule. Systematic state support for national professional athletes, highlighting their achievements in international competition, and unprecedented economic and political investment in the success of the Olympics have the potential to reinforce patriotic sentiments and build positive links between the state and the citizen. An analysis of these mechanisms can contribute to the debate on the relationship between sport, power consolidation and national identity building in the context of authoritarian states in the post-Soviet space.

Klíčová slova

Rusko, Sport Mega-Event, Sport, Národní identita, Konsolidace moci, Legitimita, Nacionalismus, postsovětský autoritarismus, Hybridní režimy

Keywords

Russia, Sport Mega-Event, Sport, National Identity, Consolidation of Power, Legitimacy, Nationalism, Post-Soviet Authoritarianism, Hybrid Regimes

Title/název práce

Winter Olympics in Sochi: Russian national identity and the authoritarian state.

Poděkování

Rád bych poděkoval mé vedoucí práce Mgr. Daniele Kolenovské, Ph.D.za odborné vedení práce, praktické rady a trpělivost a vedoucímu diplomového semináře doc. PhDr.

Tomášovi Nigrinovi, Ph.D.za věcné připomínky.

Obsah

Úvod	8
Struktura práce, současný stav bádání a metodologie	10
1. Teoretická východiska a přístupy	17
1.1 Hybridní režimy po demokratizační revoluci: od tranzitologie k hybridologii	17
1.1.1 Kompetitivní autoritarismus a organizační síla režimu	18
1.1.2 Patronalistická politika a společnost v hybridních režimech: teorie očekávání a role veřejného mínění	20
1.1.3 Patronalistická autokracie	23
1.2 Pilíře stability a multidimenzionální legitimita autoritářské moci	24
1.2.1 Nacionalismus a národní identita jako legitimizační strategie postsovětských režimů	26
1.3 Sport a SME jako nástroj pro konstruování národní identity	28
1.3.1 Evoluce chápání termínu národ a nacionalismus jako předmět vědecké analýzy	28
1.3.2 Národní identita a stát, občanský a etnický nacionalismus v multietnickém státě	29
1.3.3 Ruský multietnický stát a historická role národní identity	32
1.3.4 Sport, nacionalismus a národní identita	34
1.3.5 Sport jako instrument a SME jako aréna pro konstruování identity a nacionalismu	36
1.3.6 SME, autoritářský stát a národní identita	39
1.3.7 Organizace a financování SME a autoritářský stát	40
2. Konsolidace ruského státu, sport a role národní identity	41
2.1. Vývoj oficiálního diskurzu o identitě v postsovětském Rusku	42

2.1.1 Jelcinova administrativa a selhání občanské národní identity.....	42
2.1.2 2000–2004: Budování autoritářského státu a absence národní ideologie	44
2.1.3 2004–2011: Barevné revoluce a revize národní identity	48
2.1.4 2011–2014: Konsolidace režimu, konzervativně nacionalistický obrat a upevňování národní identity	52
2.2 Sport, stát a ruská společnost	58
2.2.1 Stát a sport v Sovětském svazu	59
2.2.2 Stát a sport v Ruské federaci: Od Jelcina k Putinovi.....	61
2.3 Pořádání SME v Ruské federaci a Zimní olympijské hry v Soči 2014.....	65
2.3.1 Odkaz maskota Miši, Liga mistrů a kazaňská generální zkouška na olympiádu v Soči.....	65
2.3.2 Zimní olympijské hry v Soči 2014: od utopie k realizaci	69
3. Zimní olympiáda v Soči a oficiální diskurz národní identity	79
3.1 Narativ suverenity: Soči jako nový začátek pro nové Rusko	79
3.2 Narativ olympijského universalismu v zajetí ruského konzervatismu	84
3.3 Narativ supervelmoci na pozadí mezinárodní krize	90
Závěr.....	96
Summary.....	100
Bibliografie.....	102

Úvod

V následující diplomové práci budu analyzovat roli pořádání XXII. zimních olympijských her v Soči v procesu konsolidace ruského autoritářského režimu a utváření národní identity mezi léty 2007 až 2014.

Nárůst významu globálního sportu od sedmdesátých let minulého století výmluvně ilustruje kontinuální růst finančních i organizačních nákladů na pořádání globálních sportovních akcí první kategorie (tzv. *Sport Mega-Events*, dále jen SME). Pořadatelské země událostí jako jsou olympijské hry či mistrovství světa ve fotbale utrácí miliardy dolarů za jejich hostování, přičemž ekonomická návratnost je nejistá. Pořádání SME má však pro hostitelské země celou řadu společenských a politických dopadů. Realizace SME modifikuje urbanizaci měst a krajinný ráz, ovlivňuje turistický ruch, může motivovat obyvatele k zdravějšímu životnímu stylu a změnit tak demografický vývoj společnosti. Jako hlavní důvod pro organizaci SME je nejčastěji uváděn zájem pořadatelského státu o zlepšení jeho vnějšího obrazu v zahraničí a zvýšení mezinárodní prestiže (tzv. *soft power*).¹ SME však disponují potenciálem posílit pozici vedení státu i na domácí scéně, přispívají ke stabilizaci společnosti a stávajících mocenských poměrů. Představují proto atraktivní legitimizační nástroje zejména pro nedemokratické autoritářské režimy. Právě ty v posledních dvou dekádách úspěšně usilovaly o právo SME pořádat (např. mistrovství světa ve fotbale, Katar, 2022; letní i zimní olympijské hry, ČLR, 2008, resp. 2022; zimní olympijské hry, Rusko, 2014; fotbalové mistrovství, Rusko, 2018).

Ve své práci v kontextu odborné diskuse o postsovětském autoritářství zjišťuji, jak svou pořadatelskou roli zužitkoval soudobý ruský režim.² Rozpad SSSR znamenal pro ruskou společnost ztrátu kolektivní sovětské identity, která takřka na jedno století zmrazila staré

¹ NYE, S. Joseph, *Soft Power: The Means To Success in World Politics*, Public Affairs, New York 2004.

² Ideologií a legitimizací postsovětských autoritářských států se zabývají např.: DUKALSKIS, Alexander, GERSCHEWSKI, Johannes, *What autocracies say (and what citizens hear): proposing four mechanisms of autocratic legitimation*, *Contemporary Politics*, 23:3, 2017, s. 251-268, <https://doi.org/10.1080/13569775.2017.1304320> nebo MAZEPUS, Honorata (a kol.), *A comparative study of legitimation strategies in hybrid regimes*, *POLICY STUDIES*, 2016, VOL. 37, NO. 4, s. 350-369, <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2016.1157855>.

národní debaty o historickém směřování a charakteru ruského národa. V roce 1991 ruská společnost čelila náhlému pocitu dislokace a dezorientace v postbipolárním světě. Tuto krizi národní identity začal se zpožděním řešit prezident Boris Jelcin vyhlášením prvních patriotických programů. Ve spolupráci s nejrůznějšími státními, politickými, odbornými i nevládními aktéry měly posilovat nový pocit sounáležitosti společnosti. Režim Vladimira Putina se po roce 2000, po tzv. barevných revolucích v Gruzii, Kyrgyzstánu a na Ukrajině, a dále zejména po ruských protestech z přelomu let 2011 a 2012 otázkou národní identity začal zaobírat systematicky. V roce 2007 získalo kandidátské město Soči, dosud známé jako letní letovisko na pobřeží Černého moře, právo na pořádání Zimních olympijských her v roce 2014.

Příprava olympijských her v Soči a jejich realizace se časově shodovaly s proměnou ruského politického systému, který se prudce přizpůsoboval důsledkům protiústavního návratu Vladimira Putina do prezidentské funkce. Práce si tedy klade následující otázku:

Jaký vliv má pořádání globální sportovní akce na proces konsolidace autoritářského režimu, formování národní identity a legitimitu moci, zejména v kontextu Ruské federace?

Práce vychází z hypotézy, že pořádání globální sportovní akce, jako jsou olympijské hry, poskytuje autoritářským režimům prostředky k posílení existujících diskurzů o identitě a ideologii, potlačení domácí i zahraniční kritiky a vytvoření prostředí pro rozvoj korupce. Tímto způsobem přispívá k upevňování mocenských struktur režimu a legitimitě jeho vlády. Z některých studií³ zabývajících se čínskou nebo nedávnou katarskou organizací světových sportovních akcí vyplývá, že zvýšená míra mediálního zájmu o systematické porušování práv zahraničních dělníků, etnických i sexuálních menšin nebo environmentálních organizací během konání akce sice ohrozilo mezinárodní pověst pořadatelské země, ale vnitropolitické zisky režimu neomezilo. Systematická státní podpora národních

³ Viz.: KOBIERECKI, Michal, Marcin, STROZEK, Piotr, *Sports mega-events and shaping the international image of states: how hosting the Olympic Games and FIFA World Cups affects interest in host nation*, *International Politics* (2021), 58, 2021, s. 49–70 <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00216-w>, nebo MANZENREITER, Wolfram, *The Beijing Games in the Western Imagination of China: The Weak Power of Soft Power*, *Journal of Sport and Social Issues* 34(1), 2010, s. 29–48, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0193723509358968>.

profesionálních sportovců, zdůrazňování jejich úspěchů v mezinárodní konkurenci a bezprecedentní ekonomická i politická investice do úspěšného průběhu olympiády mají potenciál umocnit patriotické smýšlení a vybudovat pozitivní vazby mezi státem a občanem. Na druhé straně poskytují nezměrné finanční výdaje na pořádání olympijských her, celou řadu korupčních příležitostí pro patrona a jeho klienty, čímž režim upevňuje svoje klientelistické mocenské vazby. Analýza těchto mechanismů může přispět do debaty o vztahu mezi sportem, konsolidací moci a budování národní identity v kontextu autoritářských států postsovětského prostoru.

Na výše zmíněnou výzkumnou otázku se práce pokusí nalézt odpověď případovou studií posilování mocenských pozic ruského režimu instrumentalizací aktivní sportovní politiky a pořádáním Zimních olympijských her v Soči, vytvářením pro národních narativů v souvislosti se sportem a olympiádou ve veřejném a mediálním prostoru. Časově je studie ohraničená rokem 2007, kdy město Soči získalo pořadatelství zimních olympijských her, což časově odpovídá rovněž státní reformě sportovní politiky, a rokem 2014, kdy zimní olympijské hry vrcholily na pozadí ruské anexe Krymského poloostrova.

Klíčovými oblastmi, kterými se bude práce zabývat, jsou konsolidace autoritářského postkomunistického režimu pod vedením Vladimira Putina a posilování národního sentimentu na pozadí propagace sportu a olympiády v Soči státem. Tyto oblasti pak úzce souvisejí s korupcí kolem budování zimního areálu v Soči, sekuritizací kavkazské otázky a posilováním silových složek před a během olympijských her v oblasti kolem Soči. Dále pak s potlačováním nevládních environmentálních organizací a aktivistů bojující za rovná práva sexuálních menšin v důsledku olympiády na jedné straně a na straně druhé se systematickou politickou podporou sportu na veřejnosti deklarovanou snahou pořádat sportovní akce globálního významu či glorifikaci sportovních úspěchů Rusů

Struktura práce, současný stav bádání a metodologie

Struktura práce

Práce je strukturovaná do třech hlavních částí: První kapitola *Teoretická východiska a přístupy* představí základní konceptuální rámce pro studium postsovětských autoritářských

režimů, přístupy k analýze jejich legitimizačních strategií a nakonec výsledky odborných debat o vztahu mezi sportem, nacionalismem, národní identitou a státem.

Druhá kapitola s názvem *Konsolidace ruského státu, sport a role národní identity* zasazuje teoretické instrumenty z první kapitoly do historického, politického a společenského kontextu moderního Ruska. Nejprve ve stručnosti nastíním historické kořeny národních debat o ruské identitě a zmapuji postupný vývoj a proměny státního nacionalistického diskurzu a postupnou snahu systematicky kontrolovat veřejné debaty o národní identitě. Identifikuji tři navazující období, která ilustrují vzrůstající angažovanost putinovského režimu v této otázce na pozadí konsolidace a stabilizace režimu. V další podkapitole poukážu na důležitost sovětského historického odkazu ve společenském i politickém vnímání sportu jako zdroje národní hrdosti a jako prostředku k tvorbě sdílených národních mýtů. Zároveň popíši vývoj sportovní politiky státu. Poslední část této kapitoly věnuji fenoménu SME v postsovětském Rusku, a především počátkům, přípravě a průběhu Zimních olympijských her v Soči.

Třetí kapitola *Zimní olympiáda v Soči a oficiální diskurz národní identity* předloží výsledky empirického kvalitativního výzkumu založeném na výstupech z diskurzivní analýzy ruských narativů, které šíří představitelé režimu a Kremlu nakloněná média v souvislosti s pořádáním Zimních olympijských her v Soči. U těchto oficiálních olympijských narativů budu hledat jejich korelaci s existujícím diskurzem o identitě a ideologii, který se v průběhu zkoumaného období vyvíjel na pozadí sociálního a politického vývoje..

Klíčové koncepty, přístupy a literatura

Roli národní identity v legitimizačních strategiích autoritářských režimů postsovětského prostoru lze analyzovat pomocí typologie režimů z hlediska jejich mocenských zdrojů, vztahu k masové mobilizaci a způsobu získávání podpory obyvatel. Jak připomíná jeden z nejucelenějších přehledů konceptuálních přístupů ke studiu postsovětských hybridních režimů z pera dvou maďarských odborníků na mocenskou dynamiku postsovětských států, Bálinta Magyara a Bálinta Madlovicse,⁴ pro konzistentní charakterizaci a typologii

⁴ MAGYAR, Bálint, MADLOVICS, Bálint, *The Anatomy of Post-Communist Regimes: A Conceptual Framework*, Central European University Press, 2020.

současných postsovětských režimů představují analytické kořeny zapuštěné hluboko ve studiích demokratizace a tranzitologie jazykový, konceptuální i terminologický problém. Na začátku devadesátých let se politické režimy v těchto státech analyzovaly z pohledu míry demokratizace. Později, v tzv. „hybridolické“ fázi, která trvá prakticky dodnes, zase mírou výskytu atributů autokracie. Magyar s Madlovicsem proto navrhnou novou klasifikaci. Jejich typologii aplikují i na současný putinovský režim, jelikož umožňuje porozumět motivům, které moderní ruský režim vedou k utilitárnímu a populistickému využívání nacionalismu k upevnění moci.

Opírám se o klasický koncept kompetitivního autoritarismu Stevena Levitskyho a Lucana A. Wayne⁵, především pak o jeho komponentu organizační síly režimu jakožto stabilizačního mechanismu, a dále o novější monografii politologa specializujícího se na dynamiku patronalistických vazeb postsovětských režimů a jejich hierarchickou strukturu Henryho E. Haleho.⁶ Cenným zjištěním pro pochopení významu veřejného mínění v patronalistických režimech je jeho teorie „očekávání velké moci“ (*the great power of expectation*) popisující specifických druh hromadného chování klientů vnímajících pozici svého patrona (politického lídra) v závislosti mimo jiné na jeho popularitě u veřejnosti.

Další ze soudobých autorů, jehož definici legitimizaci autoritářských režimů budu využívat, je politolog Johannes Gerschewski,⁷ který legitimitu identifikoval vedle kooptace elit a represe vůči opozici jako třetí pilíř autoritářské stability. Studie německé autorské dvojice Christiana von Soesta a Julie Grauvogel⁸ rozlišuje šest typů legitimizačních strategií autoritářských režimů, mezi něž řadí také vytváření ideologických rámců, jakým je státní nacionalismus a budování národní identity. Roli veřejného mínění, popularity autokratických vůdců a specificky antizápadní formy nacionalismu pro ospravedlnění vlády

⁵ LEVITSKY, Steven, WAY A., Lucan, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*, New York: Cambridge University Press 2010.

⁶ HALE, E. Henry, *Patronal Politics Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*, New York, Cambridge University Press 2014.

⁷ GERSCHEWSKI, Johannes, *The three pillars of stability: legitimation, repression, and co-optation in autocratic regimes*, 2013, *Democratization*, 20:1, s. 13-38, <https://doi.org/10.1080/13510347.2013.738860>.

⁸ SOEST von, Christian, GRAUVOGEL, Julia, *Identity, procedures and performance: how authoritarian regimes legitimize their rule*, *Contemporary Politics*, 23:3, 2017, s. 287-305, <https://doi.org/10.1080/13569775.2017.1304319>.

v postsovětském kontextu zdůrazňuje rovněž Martin K. Dimitrov.⁹ Paul J. Goode naproti tomu chápe nacionalismus jako alternativní zdroj moci během zmanipulovaných voleb a dalších veřejných událostí pro tyto režimy.¹⁰

Pro konstruování národní identity v rámci ideologických legitimizačních strategií autoritářských států představuje sport a pořádání SME silný politický nástroj. Analýza interakce sportu, nacionalismu a národní identity předpokládá rovněž vyjasnění pojmů charakteristických pro tyto tři svébytné obory. Podrobný přehled akademické debaty vedené historicky mezi primordialisty, konstruktivisty, etnosymbolisty a postmodernisty není předmětem této práce, opírám se nicméně o její výsledky pokud jde o definice pojmů „národ“, „nacionalismus“ a „národní identita“. . Jako většina soudobých autorů sociologie sportu chápe i tato práce národ z konstruktivistických pozic jako „pomyslné společenství“ (*Imagined Communities*) definované v přelomové práci Benedicta Andersona,¹¹ avšak částečně k národu a přeneseně k identitě přistupuji také v duchu pozdějšího etnosymbolismu Anthonyho D. Smitha.¹² Inspiraci pro analýzu novodobé postsovětské národní identity nacházím rovněž v originálním přístupu k institutu identity v práci odbornice na současné Rusko Very Michlin-Shapir,¹³ která zdůrazňuje postmoderní vlivy neoliberalismu a globalizace na utváření moderní ruské identity.

Sport jako produkt moderní masové kultury, který formuje národní identity (v duchu Anthonyho D. Smitha) navzdory supranacionalistickým a univerzalistickým globalizačním silám koncipoval ve své vlivné publikaci srovnávající vliv sportu na nacionalismus v evropském a severoamerickém kontextu jeden z předních sociologů sportu Alan

⁹ DIMITROV, K. Martin, *Debating the Color Revolutions: Popular Autocrats*, Journal of Democracy Volume 20, Number 1 January 2009, s. 78 – 81, <https://www.journalofdemocracy.org/articles/debating-the-color-revolutions-popular-autocrats/>.

¹⁰ GOODE, J. Paul, *Nationalism in Quiet Times: Ideational Power and Post-Soviet Hybrid Regimes*, *Problems of Post-Communism*, Vol. 59, 3, s. 6 – 16, 2012, <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216590301>.

¹¹ ANDERSON, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London – New York 199.1

¹² SMITH, D. Anthony, *Etnický základ národní identity*, s. 270-296, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, Praha, Sociologické nakladatelství 2003.

¹³ MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021.

Bairner.¹⁴ K SME přistupují jako k dramatické spektakulární akci globálního významu přitahující široké spektrum globálního publika, která je jevištěm pro reprezentaci oficiální veřejné kultury v duchu Maurice Roche.¹⁵ V tomto ohledu má SME schopnost koncentrovat a zhmotňovat formativní kapacity sportu vůči nacionalismu a národní identitě na malém časoprostoru. V kontextu SME jako politického státního nástroje se větší část studií dosud zaměřovala spíše na zahraničně-politické aspekty.¹⁶ Přesto existují práce, které analyzují také vliv SME na formování národní identity skrze slavné prohry a porážky, které vytvářejí součást kolektivní národní paměti, jak to na příkladu maďarské identity a fotbalu ukázal Tamás Dóczi.¹⁷ Další autoři, jako třeba Jonathan Grix a Donna Lee zdůrazňují fenomén *nation branding*,¹⁸ když hovoří o exportu národních hodnot a identit pořadatelské země do zahraničí. Ekain Rojo-Labaien¹⁹, který se dlouhodobě zabývá vlivem sportu na postsovětskou společnost, pak nachází určité vzorce u postsovětských režimů, pro které je pořádání SME nejen důležitým legitimizačním nástrojem, ale také aspektem budování nové postsovětské identity. To potvrzují zjištěné případové studie na téma SME a turkmenského režimu Slavomíra Horáka.²⁰

Při analýze mechanismu pořádání a financování Zimních olympijských her v Soči pořádané Ruskem vycházím z prací Martina Mullera²¹, který identifikuje specifický model řízení

¹⁴ BAIRNER, Alan, *Sport, Nationalism, and Globalization: European and North American Perspectives*, State University of New York Press, New York 2001.

¹⁵ ROCHE, Maurice, *Mega-Events and Modernity: Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*, Routledge, London 2000.

¹⁶ Např. GRIX, Jonathan, BRANNAGAN, Michael Paul, *Of Mechanisms and Myths: Conceptualising States' "Soft Power" Strategies through Sports Mega-Events*, *Diplomacy & Statecraft*, 27:2, s. 251-272, 2016, <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1169791> nebo KOBIERECKI, Michal, Marcin, STROZEK, Piotr, *Sports mega-events and shaping the international image of states: how hosting the Olympic Games and FIFA World Cups affects interest in host nation*, *International Politics*, s. 58, s. 49-70, 2021, <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00216-w>.

¹⁷ DÓCZI, Tamás, *Gold fever(?): Sport and national identity – The Hungarian case*, *International Review for the Sociology of Sport* 47(2), 2011, s. 165-182, <https://doi.org/10.1177/1012690210393828>

¹⁸ GRIX, Jonathan, LEE, Donna, *Soft Power, Sports Mega-Events and Emerging States: The Lure of the Politics of Attractions*, *Global Society*, Vol. 27, No. 4, s. 521-536, 2013, <http://dx.doi.org/10.1080/13600826.2013.827632>.

¹⁹ ROJO-LABAIEN, Ekain, *The Baku 2015 European Games as a national milestone of post-Soviet Azerbaijan*, *Nationalities Papers*, Vol. 46, No. 6, s. 1107 – 1117, 2018, <https://doi.org/10.1080/00905992.2018.1488826>.

²⁰ HORÁK, Slavomír, *Sports politics in authoritarian regimes: the synergies of sport, ideology and personality cult in Turkmenistan*. In: ROJO-LABAIEN, Ekain, RODRÍGUEZ DÍAZ, Juan Álvaro, ROOKWOOD, Joel, *Sport, Statehood and Transition in Europe : Comparative perspectives from post-Soviet and post-socialist societies*. Routledge, Abingdon 2020, s. 250-267.

²¹ MULLER, Martin, *State dirigisme in megaprojects: governing the 2014 Winter Olympics in Sochi*, *Environment and Planning*, volume 43, 2011, s. 2091- 2108, <https://doi.org/10.1068/a43284>, s.2092.

státních megaprojektů v současném Rusku jako „státní dirigismus“. V analýze vývoje oficiálního diskurzu o identitě a ideologii ruského režimu vycházím především ze studií Marlene Laruelle, Yuriho Tepera a Henryho Haleho, které publikovali ve sborníku analyzující příčiny konzervativního obratu ruského režimu a nárůstu nacionalismu ve společnosti v širší perspektivě socio-ekonomických a politických procesů.²² Pro pochopení vztahu mezi sportem a státem v kontextu SSSR a postsovětského Ruska a významu, jaký má sport pro současnou ruskou společnost, vycházím nejvíce z práce Alexandry Vladimirove²³, Vitali Gorokhova²⁴ a Richarda Arnolda²⁵. Monografie Roberta W.Orttunga a Sufiana N.Zhemkhovova zkoumá Olympijské hry v Soči v souvislosti s bezpečnostními hrozbami, korupcí, umlčováním občanské společnosti a mezinárodní kritikou..²⁶ Podobným aspektům se věnuje také ve své knize Andrew Foxall.²⁷

Metodologie

Měřit úspěšnost legitimizace režimu v autoritářských společnostech staví před výzkumníka řadu výzev a hledat korelaci mezi úspěchem konkrétní státní ideologie, jako v tomto případě nacionalismem a konstruováním národní identity ve vztahu se sportovní událostí, je obzvláště obtížné. Na rozdíl od měření ideové legitimizace v demokraciích, které se běžně opírají o průzkumu postojů veřejnosti ke konkrétním tématům, nelze na podobná data v případě autoritářských režimů plně spoléhat. Podle Johannese Gerschewskiho a Alexandera Dukalskise však existuje několik způsobů,²⁸ jak se s touto výzvou vypořádat. Dvě z těchto technik využívá i tato práce.

²² KOLSTO, Pål, BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016.

²³ VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>.

²⁴ GOROKHOV, A. Vitalii, *Forward Russia! Sports mega-events as a venue for building national identity*, Nationalities Papers, Vol. 43, No.2, 2015, s. 267-282, <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2014.998043>.

²⁵ ARNOLD, Richard, *Sport and Official Nationalism in Modern Russia*, Problems of Post-Communism, vol. 65, no. 2, 2018, s. 129–141, <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1425093>.

²⁶ ORTTUNG, W. Robert, ZHEMUKHOV, N. Sufian, *Putin's Olympics The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, Routledge, London – New York 2017.

²⁷ FOXALL, Andrew, *Russia's Olympic Shame: Corruption, Human Rights and Security at 'Sochi 2014'*, The Henry Jackson Society, London 2014.

²⁸ DUKALSKIS, Alexander, GERSCHEWSKI, Johannes, *What autocracies say (and what citizens hear): proposing four mechanisms of autocratic legitimation*, Contemporary Politics, 23:3, 2017, s. 251-268, <https://doi.org/10.1080/13569775.2017.1304320>, s. 262.

Tou první je obsahová analýza legitimizačních proklamací ruských elit a hledání přímého vlivu tvrzení v reálné politice. V případě nacionalistické legitimizace a sportu ruského režimu se jedná o promítnutí těchto proklamací v legislativě, prezidentských dekretech a iniciativách na podporu sportu či oficiálních dokumentů týkajících se příprav olympijských her. Za druhé analyzuji úspěšnost legitimizace mírou a intenzitou protivládních protestů na základě jednoduché úměry: čím vyšší je počet protestů, tím méně je režim legitimizován. Jsem si přitom vědom, že tato technika nemá velkou vypovídající hodnotu z důvodu jednostrannosti pozorování (vypovídá pouze o absenci legitimacy). A především tento typ měření nese potenciál silného zkreslení, protože počet protestů a schopnost obyvatel protestovat závisí na mnoha dalších faktorech, jako např. na přítomnosti efektivní represe režimu nebo silného opozičního hnutí mobilizující nespokojené občany.

Konstruování identity ruským režimem zkoumám pomocí diskurzivní analýzy nacionalistických narativů obsahujících zmínky o národní identitě ve vztahu ke sportu na dvou komunikačních platformách, které ruské elity využívaly:

1) tiskové zprávy ruských státních úřadů, veřejné projevy ruských politiků a vysokých úředníků zodpovědných za organizaci her (např. *Olympstroj* nebo *Výbor pro organizaci her OH 2014*) a představitelů státních orgánů na podporu sportovní politiky/organizaci her v ruských médiích, na stránkách příslušných organizací a na oficiálním webu olympijských her (např. *Výbor pro podporu tělesné aktivity a sportu*).

2) zprávy v médiích ovládaných či kontrolovaných státem (RIA Novosti, agentura TASS, Vesti.ru, RossijskajaGazeta.ru a další).

Konkrétní atributy nacionalistických narativů ve vztahu ke sportu a národní identitě definuji v úvodu třetí analytické části práce. Na základě míry a intenzity, v jakých se tyto narativy objevují ve sledovaném období určuji, na kolik jde o systematickou snahu režimu o konstruování určitého diskurzu. Společenskou reflexi těchto narativů bude práce měřit na základě průzkumu veřejného mínění nezávislého centra Levada, a to sice ve třech oblastech: podpora Vladimíra Putina, národní hrdost a úspěšnost olympiády v Soči.

Poznámka k práci se zdroji

Originální znění ruskojazyčných zdrojů a citovaného textu převádím transkripcí do latinky. K překladům jsem využíval softwaru využívající AI k jazykovým překladům *DeepL*²⁹ a *Google Translate*³⁰. Ve třetí kapitole uvádím analyzované citací vždy následujícím způsobem: na prvním místě je ruskojazyčné znění, pod tím na druhém místě je český překlad.

Pro vyhledávání tištěného ruského denního tisku a dalších periodik jsem využíval mediální databázi Factiva³¹, zdroj uvádím bez hypertextového odkazu (ten je funkční jen pro konkrétního uživatele s přístupem do databáze). Pro vyhledávání informací a článků na již nefunkčních webech (jako například oficiální webové stránky her sochi2014.ru a další) jsem využíval freeware služeb internetového archivu WayBackMachine.³² V tomto případě používám odkaz pouze na místo v archivu (tedy nikoliv nefunkční původní odkaz).

1. Teoretická východiska a přístupy

1.1 Hybridní režimy po demokratizační revoluci: od tranzitologie k hybridologii

Po optimistických devadesátých letech plných nadějí na demokratizaci politických režimů postkomunistických zemí bývalého Sovětského svazu i jejich ekonomik po vzoru západních liberálních demokracií s tržním hospodářstvím ve věku „demokratické revoluce“³³ přišla v politických i akademických kruzích jistá deziluze. Po více jak desetileté zkušenosti s pokusem o tranzici k demokracii bylo stále zjevnější, že infrastruktura demokratických institucí zde nebyla vybudována na stabilním podloží a neplnila svou funkci.³⁴ V odborných kruzích společenských a politických věd specializujících se na postsovětskou

²⁹ <https://www.deepl.com/translator>.

³⁰ <https://translate.google.cz/>.

³¹ <https://www.dowjones.com/professional/factiva/>.

³² <https://web.archive.org/>.

³³ KRASTEVA, Ivan, *Paradoxes of the New Authoritarianism*, Journal of Democracy Volume 22, Number 2 April 2011, s. 6 – 16., <https://journalofdemocracy.com/wp-content/uploads/2012/01/Krastev-22-2.pdf>, s. 8 – 11.

³⁴ MORLINO, Leonardo, *Hybrid regimes or regimes in transition*, Working Paper 70, 2008, https://www.researchgate.net/publication/265311948_Hybrid_Regimes_or_Regimes_in_Transition, s. 7.

společnost zavládl konsenzus, že současný stav spíše než „...protahovanou či zamrzlou tranzicí k demokracii...“, znamená „...konsolidaci do podoby nového politického režimu situovaného kdesi do mlhavé zóny mezi demokracií a autoritarismem.“³⁵ Předmět odborného zájmu se posunul od posuzování míry demokratizace postsovětských režimů k faktorům vedoucím k jejich trvalosti a odolnosti. Dominantním konceptuálním rámcem pro studium nových autoritářských režimů nástupnických států SSSR se na počátku milénia stala teorie hybridních režimů, které vstoupily do „...politické šedé zóny...“³⁶ mezi autoritářstvím a demokracií s formálními demokratickými institucemi mající však pouze za účel „...maskovat...realitu autoritářské dominance.“³⁷

Dnes existuje řada konceptualizací hybridních režimů, které posuzují jejich charakter ze dvou základních pozic – podle míry odklonu od principů demokracie, nebo jako na autoritářské režimy s prvky demokracie.³⁸ Snad nejprominentnější koncept současného hybridního režimu představuje *kompetitivní autoritarismus* Stevena Levitskyho a Lucana Wayne, který ovlivnil další práce, jejichž zjištění o povaze postsovětského autoritářství bude tato studie využívat.

1.1.1 Kompetitivní autoritarismus a organizační síla režimu

Levitsky a Way poprvé představili svůj koncept kompetitivního autoritářského režimu ve studii v roce 2002³⁹ a dále jej rozvinuli v dodnes přelomové publikaci *Competitive*

³⁵ KOPEČEK, Vincenc, KAŠPAR, Jakub., *Building Postsoviet State. Ukraine and Georgia on the Way to Democracy and (or) Stability*, *Annales Scientia Politica*, Vol. 5, No. 1, 2016, s. 17–31, <https://www.researchgate.net/publication/304665478>, s. 18.

³⁶ CAROTHERS, Thomas, *The End of the Transition Paradigm*, *Journal of Democracy* Volume 13, Number 1 January 2002, s. 5-21, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jnlodmcy13&div=4&id=&page=>, s. 9.

³⁷ DIAMOND, Larry, *Thinking about Hybrid Regimes*, *Journal of Democracy* Volume 13, Number 2 April 2002, s. 21 – 35, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jnlodmcy13&div=24&id=&page=>, s. 24.

³⁸ Koncepty jako jsou například *semi-demokracie* autorů Larryho Diamonda, Juan Linze a Seymora M. Lipseta, *iliberální demokracie* Fareeda Zakairy nebo *defektivní demokracie* Wolfganga Merkel se zaměřují na míru a charakter odklonu od mechanismů liberální demokracie. Studium autoritářských režimů zase nazíralo na hybridní režimy jako na pokračovatele předchozích nedemokratických režimů s jistými demokratickými rysy. Mezi nejvlivnější subtypy autoritarismu tohoto směru patří *semi-autoritarismus* Mariny Ottaway nebo *volební autoritarismus* Andreea Schedlera. Viz: MUFTI, Mariam, *What Do We Know about Hybrid Regimes after Two Decades of Scholarship?*, *Politics and Governance* (ISSN: 2183–2463) 2018, Volume 6, Issue 2, s. 112–119, <https://doi.org/10.17645/pag.v6i2.1400>, s.113.

³⁹ LEVITSKY, Steven, WAY A., Lucan, *The Rise of Competitive Authoritarianism*, *Journal of Democracy* Volume 13, Number 2 April 2002, s. 51 – 66, https://scholar.harvard.edu/levitsky/files/SL_elections.pdf.

*Authoritarianism. Hybrid Regimes After the Cold War.*⁴⁰ Kompetitivní autoritarismus definují jako typ hybridního režimu s formálně demokratickými institucemi, díky kterým sice opozice usiluje o moc v politické soutěži, ovšem „...podmínky hry jsou silně vykloubeny ve prospěch vládnoucích elit...“, takže „...soutěž je sice skutečná, ale nespravedlivá.“⁴¹

Autoři vysvětlují fenomén hybridizace režimů zemí postsovětského prostoru domácími a zahraničními strukturálními faktory. Za klíčové pro úspěšnou demokratizaci považují kapacitu Západu vyvíjet během třetí vlny demokratizace tlak (tzv. *western leverage*) na liberalizaci trhu a posilování demokratických institucí v post-totalitárních nebo postkomunistických státech. Aby tak mohlo efektivně činit, nezbytným předpokladem je míra vazeb (tzv. *western linkage*) daného státu na západní mezinárodní struktury, trhy či nevládní organizace, ale roli hraje i geografická blízkost. V kontextu bývalého východního bloku tak vysvětlují rozdílné výsledky v demokratizaci zemí střední a východní Evropy (např. ČR, Slovensko nebo Chorvatsko) a zemí bývalého Sovětského svazu, kde demokratizace selhala.⁴² Levitsky s Wayem navíc vysvětlují důvody, které vedou postsovětské státy k zachování formálně demokratických institucí jejich snahou o udržování kvalitních diplomatických i ekonomických vztahů s demokratickým Západem a mezinárodními institucemi v procesu ekonomické transformace.⁴³

Odlíšnou trajektorii režimů postsovětského regionu, kde v některých zemích nejenže kompetitivní autokratismus odolal vnějším vlivům, ale v průběhu času (do roku 2008) se konsolidoval do stabilního a téměř úplného autoritarismu⁴⁴ jako například v Rusku za vlády Vladimira Putina, zatímco v nestabilních autoritarismech se opozičním silám podařilo vládu svrhnout, ovšem nové elity převzaly autoritářské praktiky svých předchůdců a nezahájily demokratizaci jako např. v Gruzii (do roku 2008), vysvětlují domácím faktorem organizační síly (*organizational power*). Organizační sílu režimu určují kapacity státních a stranických

⁴⁰ LEVITSKY, Steven, WAY A., Lucan, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*, New York: Cambridge University Press 2010.

⁴¹ Tamtéž, s. 5.

⁴² Tamtéž, s. 53.

⁴³ Tamtéž, s. 28.

⁴⁴ Vyznačujícím se téměř neexistující opozicí, demokratickými institucemi a předstíranými volbami. Viz: Tamtéž, s. 13.

struktur a míra soudružnosti jednotlivých složek moci. Pokud disponuje stát dostatečně silnými nástroji represe a pokud představitelé státu chovají vysokou míru loajality k režimu (soudružnost), je schopen takový režim zabránit státnímu převratu, potlačit protivládní protesty nebo zorganizovat zmanipulované volby⁴⁵. Vedle fiskálního zdraví režimu autoři identifikují další tři zdroje soudružnosti představitelů režimu: sdílenou etnickou identitu, ideologii (nacionalistickou nebo revoluční) či těsné vazby vybudované během předchozích konfliktů (jako je např. válka za nezávislost).⁴⁶ Tam, kde je organizační síla režimu nedostatečná, jsou státy „...zranitelné i vůči relativně slabým opozičním výzvám...[a] nepředvídatelným událostem než v jiných případech.“⁴⁷ Protože se kompetitivní autoritářský režim nemůže opřít o absentující silné a efektivní demokratické instituce, jejich úlohu zde převzaly mocné neformální sítě založené na systémové korupci, vydírání politických rivalů, kupčení s hlasy a zneužívání silových složek státu. Potlačit možné zdroje odporu nezákonně, ale pod rouškou formálních institucí, představuje pro vládnoucí elitu výhodnou strategii stabilizace režimu, „...protože pro mezinárodní pozorovatele je těžší identifikovat [tyto praktiky] než formální mechanismy represe...“⁴⁸

Dílo Levistkyho a Wayne je v kontextu této práce důležité zejména pro důkladnou analýzu faktorů, které ovlivňují odolnost a životaschopnost hybridního režimu, tzn. externích faktorů (*western leverage* a *western linkage*) a domácích faktorů, tedy organizační síly (*organizational power*) autoritářského režimu čelit tlakům opozice nebo konkurenčních mocenských center uvnitř státu.

1.1.2 Patronalistická politika a společnost v hybridních režimech: teorie očekávání a role veřejného mínění

Neformální mocenské sítě hybridních režimů představují klíčový aspekt teorie patronalistické politiky (*patronal politics*) Henryho E. Haleho. Podle něho společnost v postsovětských státech funguje na systému personalizované směny odměn a trestu, který nahrazuje společenské normy demokracií vytvářené morální etikou a ideologií. Sociální

⁴⁵ Tamtéž, s. 56.

⁴⁶ Tamtéž, s. 60 – 61.

⁴⁷ Tamtéž, s. 23.

⁴⁸ Tamtéž, s. 27.

rovnost zajišťují patronalistické sítě na vrcholu s mocnými patrony, na nichž jsou závislí klienti v podřízeném postavení. Hierarchicky strukturované neformální instituce připomínají tvarem pyramidy vytvářejí konkurenční politické prostředí, ve kterém mají tendenci soupeřit mezi sebou navzájem.⁴⁹ Hale rozlišuje dva základní typy sítí podle počtu mocenských center. Jednopyramidová struktura (*single-pyramide*) je typická pro prezidentské systémy a ilustruje situaci, ve které moc drží jedna vládnoucí skupina v jednom mocenském centru se silným vůdcem na vrcholku pyramidy (typicky putinovské Rusko). Druhý typ charakteristický pro parlamentní systémy se nazývá tzv. pyramidovým soupeřícím aranžmá (*competing-pyramid*), ve kterém usiluje o moc více než jedno mocenské centrum, ale žádné z nich nedominuje.⁵⁰

Haleho teorie patronalistické politiky a společnosti hybridních režimů je do jisté míry v souladu s konceptem kompetitivního autoritářství Levitskyho a Wayne (především v otázce mechanismu moci neformálních patronalistických sítí), ale rozchází se s nimi v identifikaci pilířů moci elit a významu, jakou pro hybridní režimy mají formální demokratické instituce, především pak instituty ústavy a národních voleb. Jak připomíná Hale, jejich studie tvrdí, že „...formální instituce...nemají významný příčinný efekt samy o sobě na podstatu dynamiky režimu, jelikož jsou ...vedlejším produktem neformální politiky, která ve skutečnosti udává směr změnám v režimech.“⁵¹ Podle Haleho faktory organizační síly a ekonomických či nemateriálních zdrojů patronalistické moci nestačí k zajištění soudružnosti režimů. Klíč k pochopení soudružnosti elit a dynamice hybridních režimů leží podle Haleho spíše v behaviorálních aspektech klientů režimu, které uchopil konceptem tzv. „očekávání velké moci“ (*the great power of expectation*).

Ten má podobu jakéhosi „sebenaplňujícího proroctví“ vysvětlující hromadné chování klientů: pokud každý z nich uvěří, že ostatní příslušníci sítě budou loajální patronovi, sami budou rovněž loajální, čímž skutečně způsobí, že poslušní budou nakonec všichni a zajistí tak bezchybné fungování sítě. Mechanismus očekávání však může fungovat i opačným směrem a narušit tak fungování sítě, měnit pyramidovou strukturu a eventuálně způsobit

⁴⁹ HALE, E. Henry, *Patronal Politics Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*, New York, Cambridge University Press 2014, s. 21.

⁵⁰ Tamtéž, s. 64.

⁵¹ Tamtéž, s. 63.

změnu celého režimu. V rámci této dynamiky vzájemného očekávání hrají významnou úlohu volby, přestože neodpovídají demokratickým standardům a v kontextu hybridních režimů se jejich výsledek obecně považuje za minimálně sporný. Hale však přesvědčivě ukazuje, jak pokřivené formální instituce signalizují budoucí změnu ve struktuře sítí. Volby tak „...mohou...interagovat s dalšími faktory, které mohou ovlivnit očekávání, z nichž jedním z nejdůležitějších bude veřejné mínění.“⁵² Podle něj právě faktor veřejného mínění, který je v soudobém studiu hybridních režimů spíše přehlížen a jeho význam nepochopen, představuje významný a do jisté míry nezávislý prvek ovlivňující dynamiku, stabilitu a tím i konsolidaci autoritářských režimů. Vysvětluje tak jistý paradox, který pozorujeme u stabilních režimů s neoddiskutovanými vůdci, jakým byl donedávna Nursultan Nazarbajev pro Kazachstán, Alexandr Lukašenko pro Bělorusko či Vladimir Putin pro současné Rusko. Všichni tito zmiňovaní autoritářští vůdci dovoluují konání (pochopitelně zmanipulovaných) voleb a na první pohled tak riskují posílení opozice. Ve skutečnosti však tito patroni riskují jen velmi málo a vítězstvím ve volbách získají daleko více. Svoji moc a tím i legitimitu pro vládnutí potvrdí jak před obyvateli, tak i před svými klienty, ušetří čas a peníze za násilné řešení k zajištění kontinuity své vlády, a navíc skutečně získají mezi lidmi popularitu, která je velmi důležitá pro stabilizaci společnosti a režimu. Veřejné mínění a podpora veřejnosti se tak stává „...jedním z měřítek patronovi moci, potenciálem ke generování oficiálního vítězství...a jedním z faktorů schopným měnit dynamiku v očekávání ohledně mocenské budoucnosti patrona.“⁵³

Pakliže přijmeme tezi, že veřejné mínění v patronalistických režimech s jedním mocným patronem v čele, byť vyjádřené v nespravedlivých a zmanipulovaných volbách, představuje podstatný střípek do mozaiky stabilizace moci a aspekt, na který se patroni, ale i klienti seriózně zaměřují a aktivně se snaží ho ovlivnit, respektive ho monitorují, můžeme také míru veřejného mínění označit za jeden ze zdrojů legitimacy těchto režimů. Jedním z legitimizačních nástrojů pro státy jako je současné putinovské Rusko, může být ideologie – státem povzbuzovaný nacionalismus a konstruovaná národní identita.

⁵² Tamtéž, s. 64.

⁵³ Tamtéž, s. 74.

1.1.3 Patronalistická autokracie

Úloze, která pro patronalistický postsovětský autoritarismus představuje veřejné mínění a ideologie pro získání veřejné podpory režimům, se zabývali také Magyar a Madlovics. Jejich syntéza se s problémem tzv. demokratizační jazykové pasti a omezenosti hybridologického přístupu vypořádala představením třech nových subtypů postsovětských režimů, které vycházejí z klasifikace maďarského ekonoma Jánose Kornaiho.⁵⁴ Kornaiho kategorie demokracie, autokracie a diktatury mírně modifikují a navrhují pro postkomunistické státy bývalého východního bloku a SSSR jemnější klasifikaci se třemi extrémními póly, která zahrnuje vedle politického také sociální a hospodářské hledisko: liberální demokracii, komunistickou diktaturu a patronalistickou autokracii. První dvě kategorie jsou sice protipóly, které však pojí ústřední úloha formálních politických institucí pro výkon reálné moci politických režimů. Naopak patronalistickou autokracii od nich odlišuje naprostá převaha důležitosti neformální instituce prostupující politikou a společností v duchu hierarchických patronalistických sítí Henryho Haleho.⁵⁵ Mezi nimi se ještě nachází subtypy konzervativní autokracie, patronalistické demokracie a „trh zneužívající“ diktatury. Nejblíže ideálnímu typu patronalistické autokracie řadí autoři Rusko od roku 2003 dále, protože je založeno „...na patronalizaci politické a tržní sféry adoptovanou politickou rodinou, dosažení politického monopolu, v důsledku čehož se stala základem [režimu] jednopiramidová patronalistická síť... - stát je řízený prostřednictvím neformálních a osobních vazeb obecně a nástrojů veřejné moci zvláště.“⁵⁶ Klíčovou inovací patronalistické autokracie představuje termín „adoptované politické rodiny“ (*adopted political family*), která charakterizuje zvláštní formu vládnoucí elity specifickou pro postkomunistické prostředí a rozšiřuje tak koncept patronalistické hierarchické sítě. Autoři konceptu ji chápou jako skupinu jednotlivců i celých rodin začleněných do rozsáhlé sítě známostí. Členství v adoptované politické rodině není proklamováno formálním členstvím a vládnoucí

⁵⁴ KORNAI, János, *The System Paradigm Revisited: Clarification and Additions in the Light of Experiences in the Post Communist Region*, IN: MAGYAR, Bálint (ed.), *Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes*, Budapest–New York: CEU Press, 2019, s. 21–74.

⁵⁵ Koncept patronalistické politiky Henryho Haleho ostatně autorská dvojice zmiňuje jako zásadní inspirační a referenční zdroj pro jejich knihu – Haleho práce patří v knize Magyara a Madlovicse mezi tři nejcitovanější zdroje. Viz.: MAGYAR, Bálint, MADLOVICS, Bálint, *The Anatomy of Post-Communist Regimes: A Conceptual Framework*, Central European University Press, 2020, s. 22.

⁵⁶ MAGYAR, Bálint, MADLOVICS, Bálint Madlovics, *The Anatomy of Post-Communist Regimes: A Conceptual Framework*, Central European University Press, 2020, s. 65.

politická strana má v režimu pouze zprostředkující roli. Vyznačuje se patronátní věrností vůči hlavnímu patronovi (prezidentovi) a vnitřní dynamikou podobnou patriarchální rodině s klanovou strukturou. Jejich členové obsazují politické pozice rovněž ve formálních institucích, přičemž však jejich konání běžně překračuje formální zákony.⁵⁷ V případě ruského režimu kolem sebe Putin vybudoval patronalistickou síť adoptované politické rodiny rekrutující se z příslušníků postsovětských i bývalých sovětských tajných služeb (především KGB), tzv. *siloviky* a jemu blízkých státních úředníků z působení v petrohradské státní správě, spolužáků z Petrohradské univerzity a petrohradských finančníků.⁵⁸

Ve své analýze interakce sportu a ruské politiky přistupuji k ruskému režimu v analyzovaném období jako ke stabilizované patronalistické autokracii s formálně demokratickými institucemi, jehož mocenská struktura má charakter jednopiramidového aranžmá s hlavním patronem a reálnou moc drží adoptovaná politická rodina s rysy klanové struktury prorostlá i do formálních institucí. Koncepty organizační moci, malého vlivu západních demokracií na vnitřní záležitosti, systém odměny a trestu, přístup k finančním zdrojům k zajištění sociální stability a teorie očekávání klientů režimu vrhají světlo na mechanismy konsolidace postsovětského režimu a jeho odolnosti vůči výzvám opozice a externím vlivům.

1.2 Pilíře stability a multidimenzionální legitimita autoritářské moci

K čemu vlastně autoritářské postsovětské režimy potřebují legitimovat svou moc, když disponují robustním státním aparátem s efektivními donucovacími prostředky či dostatečně velkými finančními zdroji pro uspokojení materiálních a sociálních potřeb klientelistických elit i obyvatel z nižších tříd? Proč je pro nedemokratické země důležitá podpora obyvatel? Studie, které se zabývají otázkou legitimacy moci v autoritářských režimech, konstatují, že ani „...ten nejrepresivnější režim se neobejde bez jisté míry podpory...“⁵⁹, přičemž pro hybridní režimy kombinující autokratické a demokratické

⁵⁷ Tamtéž, s. 190 – 199.

⁵⁸ KRYSHANTANOVSKAYA, Olga, WHITE, Stephen, *Inside the Putin Court: A Research Note*, Europe-Asia Studies, Nov., 2005, Vol. 57, No. 7 (Nov., 2005), s. 1065-1075, <https://www.jstor.org/stable/30043971>, s. 1065.

⁵⁹ HEDDES, Barbara, *What do we know about democratization after twenty years?*, Annu. Rev. Polit. Sci. 1999. 2, s. 115–144, <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.115>, s. 125.

elementy má legitimita důležitou úlohu⁶⁰, a to především jako alternativní zdroj podpory v časech krize ohrožující samotnou existenci režimů.⁶¹

Politolog Johannes Gerschewski řadí legitimitu vedle represivního aparátu a schopnosti kooptace strategických aktérů mezi jeden ze tří pilířů stability autoritářského režimu.⁶² Legitimitu chápe empiricky v duchu Maxe Webera jako „legitimní přesvědčení“ oproštěné od demokraticky normativních konotací, které termín zatěžují a omezují jeho aplikaci pouze na demokratické formy režimu. Díky tomu může legitimitu zkoumat v jakékoliv formě vlády jako snahu o „...zajištění aktivního souhlasu, dodržování pravidel, pasivní poslušnosti nebo pouhou toleranci režimu v rámci populace.“⁶³

Důležité jsou pro něho cílové skupiny a způsoby, jak je režim motivuje ke spolupráci, pasivitě a aktivitě v rámci jednotlivých mechanismů k dosažení stability. Zatímco kooptace podle Gerschewského cílí na strategické elity pomocí utilitárního kalkulu „nákladů a přínosů“ a represe potlačuje opoziční hnutí pomocí zastrašování, legitimizace cílí kontrolovanou debatou o oprávněnosti režimu k vládnutí na široké publikum.⁶⁴ Gerschewski ohledně zdrojů legitimacy říká, že může pocházet z různých zdrojů, včetně hospodářských výsledků, národní identity či ideologie.⁶⁵ V novější studii poznamenává s dalším odborníkem na autoritářské režimy Alexander Dukalskise, že věk „velkých ideologií“ pominul a legitimizace má nově eklektickou podobu, čerpající z různých elementů od „...nacionálních sentimentů, politizovaného náboženství, etnických rozdílů, historických událostí a potenciálních nepřátel před branami...“, které „...mohou být použity k vytvoření menších rámců a narativů o identitě.“⁶⁶

⁶⁰ RIABOV, Oleg, *The Symbol of the Motherland in the Legitimation and Delegitimation of Power in Contemporary Russia*, Nationalities Papers (2020), 48: 4, s. 752–767, <https://doi.org/10.1017/nps.2019.14>, s.753.

⁶¹ MAZEPUS, Honorata (a kol.), *A comparative study of legitimation strategies in hybrid regimes*, POLICY STUDIES, 2016, VOL. 37, NO. 4, s. 350–369, <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2016.1157855>, s. 352.

⁶² GERSCHEWSKI, Johannes, *The three pillars of stability: legitimation, repression, and co-optation in autocratic regimes*, 2013, Democratization, 20:1, s. 13-38, <https://doi.org/10.1080/13510347.2013.738860>, s.18.

⁶³ Tamtéž, s. 18.

⁶⁴ Tamtéž, s. 23.

⁶⁵ Přičemž ale upozorňuje, že nemáme příliš mnoho empirických důkazů o zdrojích legitimacy uvnitř autoritářských režimů a musíme tak čekat na výsledky dalších výzkumů. Viz.: tamtéž, s. 19

⁶⁶ DUKALSKIS, Alexander, GERSCHEWSKI, Johannes, *What autocracies say (and what citizens hear): proposing four mechanisms of autocratic legitimation*, Contemporary Politics, 23:3, 2017, s. 251-268, <https://doi.org/10.1080/13569775.2017.1304320>, s. 261.

Eklektický a vysoce utilitární přístup k budování ideologických rámců za účelem legitimizace vlády a stabilizace režimu v patronalistické autokracii zdůrazňují rovněž Magyar a Madlovics, v jejichž přístupu je klíčový termín tzv. „masového politického přesvědčování“ (*mass political persuasion*). Stabilita (ve smyslu toho, že režim odolá snahám lidu změnit vládnoucí elity) patronalistických autokracií stojí na tzv. volební legitimitě, čímž je míněna adaptace režimu na lidové očekávání pomocí specifických politických technik, jako je masové politické přesvědčování nebo zastrašování.⁶⁷ Obsah komunikace je podle Magyar a Madlovics obvykle tvořen „...populistickým narativem [který režim] využívá... [jako] ideologický nástroj k legitimizaci svých činů a také k usnadnění volebního vítězství...lidé začínají režim podporovat na ideologickém základě...“⁶⁸ Vysoce selektivní a proměnlivou podobu ideologických narativů analyzoval na ruském příkladu Mazeul. Podle něj se ruské narativy v reakci na geopolitický, společenský a ekonomický vývoj přesunuly od tzv. personalistických strategií glorifikace vůdce k nacionalismu po tzv. barevných revolucích v postsovětském prostoru.⁶⁹

V tomto ohledu je pro analýzu důsledků pořádání SME v Rusku vnímat pragmatické a účelové chápání využití ideologie pro získání masové podpory režimu. Hlavní patron a elity v patronalistické autokracii aplikují státní ideologii v komunikaci, ovšem neřídí se jí v praktické politice, často svoje ideologické pozice mění a jsou v jejich komunikaci nekonzistentní. To je podle autorů způsobeno „zředěním“ ideologie populismem patronalistických režimů využívajících ideologické narativy pouze k zachování a posílení své moci.⁷⁰

1.2.1 Nacionalismus a národní identita jako legitimizační strategie postsovětských režimů

⁶⁷ MAGYAR, Bálint, MADLOVICS, Bálint Madlovics, *The Anatomy of Post-Communist Regimes: A Conceptual Framework*, Central European University Press, 2020, s. 569.

⁶⁸ Tamtéž, s. 573.

⁶⁹ MAZEPUS, Honorata (a kol.), *A comparative study of legitimation strategies in hybrid regimes*, POLICY STUDIES, 2016, VOL. 37, NO. 4, s. 350–369, <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2016.1157855>, s.353.

⁷⁰ Tamtéž, s. 577.

Jedním z důležitých zdrojů legitimizace autoritářských režimů postsovětského prostoru stále zůstává autorů nacionalismus.⁷¹ Jako klíčový faktor legitimacy autoritářské moci hodnotí nacionalismus s protizápadním sentimentem Martin K. Dimitrov. Společně s ekonomickým populismem a umlčením médií se jedná o mocnou strategii k zajištění režimní legitimacy a stability, protože je „...extrémně obtížné pro vyzyvatele sesadit autoritářské režimy, které se těší vysoké úrovni popularity, ať už je podpora opravdová nebo vyrobena médii.“⁷² Nacionalismus a sílu národních identit pro odolnost hybridních postsovětských režimů zdůrazňuje rovněž Goode. Podle něj konsolidaci režimů nezajišťuje jen hrozba represe, rovnováha elit nebo patronalistický sociální kontrakt. Taktika nacionalistické politiky může být pro tyto režimy účinná, pokud režim vědomě tuto strategii využívá a účinně manipuluje volby nebo v kontextu této práce pořádání SME.⁷³

Nedemokratické režimy tedy rovněž potřebují před vlastním publikem ospravedlňovat svoji vládu, a to zejména v časech krize. Tak ruský režim vnímal dobu tzv. barevných revolucí a ruských protestů proti režimu v letech 2011 a 2012. Dlouhodobě je také pro autoritářský stát výhodné legitimizovat svoji vládu k zajištění poslušnosti obyvatel, k tolerování pořádků a pravidel a tím i potlačování opozice. V neposlední řadě má legitimizace schopnost zklidnit napětí v polarizované společnosti a zastřešuje ideologické strategie hodnotově propojující občany se státem či režimem. Patronalistická autokracie Rusko účelově využívá k zajištění podpory rovněž ideologii, přičemž podoba ideologických narativů se přizpůsobuje okolnostem podle toho, které jsou zrovna výhodnější. Utilitární přístup v legitimizačních strategiích, ale i proměnlivost státem ražené ideologie vykazující nekonzistentnost, jsou v Rusku pozorovatelné již od prvního prezidentského volebního období Vladimíra Putina. Od barevných revolucí a protivládních protestů v letech 2011 a 2012 však ruský režim projevoval stále intenzivnější zájem o nacionalistické zdroje legitimizace a vyvíjel i systematickou snahu o vybudování nové národní identity.

⁷¹ Vložit autory

⁷² DIMITROV, K. Martin, *Debating the Color Revolutions: Popular Autocrats*, Journal of Democracy Volume 20, Number 1 January 2009, s. 78 – 81, <https://www.journalofdemocracy.org/articles/debating-the-color-revolutions-popular-autocrats/>, s. 78.

⁷³ GOODE, J. Paul, Nationalism in Quiet Times: Ideational Power and Post-Soviet Hybrid Regimes, Problems of Post-Communism, Vol. 59, 3, s. 6 – 16, 2012, <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216590301>, s.8 – 9.

1.3 Sport a SME jako nástroj pro konstruování národní identity

Většina odborníků studia nacionalismu nevěnovala spojitosti mezi ním a moderním globalizovaným sportem mnoho pozornosti. Sociologové sportu se vztahu mezi sportem a nacionalismem věnují naopak s důrazem na sportovní rovinu a politologicko-historické debaty spojené s národní identitou podrobně nesledují⁷⁴

1.3.1 Evoluce chápání termínu národ a nacionalismus jako předmět vědecké analýzy

V akademickém prostředí se termín nacionalismus (oproštěný od pozitivních i negativních konotací) začal používat od počátku 20. století, a to především v německojazyčném prostředí. Dominantním přístupem byl zprvu primordialistický přístup považující národ za biologickou, a tudíž objektivně danou kategorii.⁷⁵ Na konci druhé světové války na pozadí diskreditace nacistické a fašistické ideologie o výlučnosti národů se postupně čistě etnocentrické pojetí národa dostalo na okraj akademické debaty a v osmdesátých letech se pak autoři modernistického proudu více zaměřili na sociální, ekonomické či kulturní dynamiky formující národy (konstruktivismus).⁷⁶

Americký politolog Benedict Anderson přiměl svým konceptem „pomyslného společenství“ (*Imagined Communities*),⁷⁷ Michala Billiga uvažovat v mezích „banálního nacionalismu“ (*banal nationalism*), kdy každodenní reprodukce a proklamace národní identity během událostí, jako jsou sportovní utkání či výuka ve škole kontinuálně podprahově připomíná národní příslušnost jedince a jeho místo ve světě “národ”.⁷⁸ Billigovo pojetí národa a

⁷⁴ BARNIER, Alan, HAN, Peizi, *Sport, nationalism, and national identities*, IN: WENNER, Lawrence A. (ed.), *The Oxford Handbook of Sport and Society*, Oxford University Press, Oxford 2022, s. 86-103, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197519011.013.5>, s. 86.

⁷⁵ HROCH, Miroslav, *Úvodem k čítance textů o nacionalismu*, s. 9–23, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, Praha, Sociologické nakladatelství 2003, s. 14.

⁷⁶ HORÁLEK, Adam, *Tři přístupy k pupkům národů. Primordialisticko-modernistický diskurz prizmatem aktivity a objektivity etnicity*, český lid 99, 1. 2012, s. 23-43, <https://ceskylid.avcr.cz/media/articles/178/submission/original/178-349-1-SM.pdf>, s. 37.

⁷⁷ Podle Barniera a Peizeho je právě přílišný spoleh a nepochopení Andersonova díla ze strany současných akademiků zabývajícími se spojením sportu a nacionalismu achilovou patou výzkumu na tomto poli. Navrhují proto větší zapojení tezí z děl primordialismu, etnosymbolismu a modernismu pro komplexnější pochopení problematiky. Viz.: BARNIER, Alan, HAN, Peizi, *Sport, nationalism, and national identities*, IN: WENNER, Lawrence A. (ed.), *The Oxford Handbook of Sport and Society*, Oxford University Press, Oxford 2022, s. 86-103, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197519011.013.5>, s. 88.

⁷⁸ BILLIG, Michael, Introduction. IN: *Banal Nationalism*, s. 1. – 12. SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446221648>, s. 9.

moderních projevů nacionalismu formou každodenních reprodukcí přesvědčivě ukázalo, jak velkou roli pro současný nacionalismus sport hraje.

1.3.2 Národní identita a stát, občanský a etnický nacionalismus v multietnickém státě

Sociální historik Raymond Grew v osmdesátých letech minulého století k pojmu národní identita poznamenal, že ačkoliv se jím vědecká obec zabývá již od počátků zformování disciplíny moderní historiografie, stále existuje mnoho nezodpovězených otázek.⁷⁹ V koncepci A. D. Smitha se následně objevil termín etnická identita jako pojem zdůrazňující sdílené hodnoty, mýty a symboly, které společně vytvářejí vědomí o příslušnosti k jednomu vyššímu celku.⁸⁰

Pro mou práci je ale důležité zmínit Roberta Brubakera, který zdůraznil mechanismus institucionalizovaného konstruování identity shora jako součást praxe státního systému a ve svém výzkumu se zaměřil i na sovětskou identitu.⁸¹ Stejně jako národ Brubaker nepovažoval ani identitu za statickou, ale naopak za proměnlivou a vyvíjející se kategorii, kterou ovlivňují historické a sociální interakce. Současně začali Billig a sociologové Shmuel N. Eisenstadt a Bernhard Giesen prosazovat koncept kolektivních národních identit, zdůrazňovali vliv sociálních interakcí, jako jsou různé symbolické iniciační kolektivní rituály, na jejich modelování a sebedefinování příslušníků národa k vyššímu kolektivu.⁸² Brubaker si ovšem všiml vlivu politických aktérů režimů a médií nejen na formování národních identit. Jejich dynamickou povahu považoval za jistou formu produktu politické oblasti, což doložil právě na příkladu sovětské identity.⁸³

⁷⁹ GREW, Raymond, *Konstrukce národní identity*, s.203-219, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, Praha, Sociologické nakladatelství 2003, s. 203.

⁸⁰ SMITH, D. Anthony, *Etnický základ národní identity*, s. 270-296, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, Praha, Sociologické nakladatelství 2003, s. 272.

⁸¹ BRUBAKER, Rogers, *Přehodnocení národní identity: národ jako institucionalizovaná forma, praktická kategorie, nahodilá událost*, s. 375 – 385, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, Praha, Sociologické nakladatelství 2003, s. 385.

⁸² EISENSTADT, Noah, Shmuel, GIESEN, Bernhard, *Konstrukce kolektivní identity*, s. 361 – 374, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, Praha, Sociologické nakladatelství 2003, s. 363.

⁸³ BRUBAKER, Rogers, *Přehodnocení národní identity: národ jako institucionalizovaná forma, praktická kategorie, nahodilá událost*, s. 375 – 385, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, Praha, Sociologické nakladatelství 2003, s. 380.

Zde je ještě třeba zmínit jeden z nejnovějších přístupů k procesu vzniku národní identity v práci izraelské experty na současné Rusko Very Michlin-Shapir, která navazuje na Zygmunta Baumana, když reflektuje postmoderní dobový kontext s širšími celospolečenskými procesy globalismu konce 20. století. Michlin-Shapir popisuje globální krizi národních identit na Západě a odmítá konstruktivistické i etnosymbolické chápání procesu formování a udržování národní identity, protože její konstruování v dnešním světě přechází v duchu neoliberalismu z rukou státu spíše do rukou jednotlivců.⁸⁴ Přesto autorka uznává v kontextu putinovského Ruska propagandistický vliv médií a shora komunikovaných narativů o identitě na výslednou podobu národní identity.⁸⁵ Její přístup je proto důležitým příspěvkem do debaty o příčinách proměnlivosti a jisté roztržitosti současné ruské národní identity. Tu nazývá „fluidní ruskostí“ (*fluid Russianness*) a spojuje ji s efektem postmodernismu přes částečnou snahu ruského moderního režimu ruskou společnost od globalizačních vlivů izolovat.⁸⁶

Pokud odhlédneme od pojetí nacionalismu jako analytické kategorie akademické práce, můžeme se často setkat s definicí nacionalismu jako politického hnutí, které na rozdíl od jiných velkých ideologií jako je konzervatismus nebo socialismus komunikuje se specifickými obrazy a pojmy jako je „lid“ nebo „vlast“ za účelem mobilizace lidu a uchopení moci ve státě.⁸⁷ Od tradičních politických ideologií se však nacionalismus odlišuje také svojí fluidní a nestálou povahou, protože je „...schopný přetvářet a využívat existující identity a pomocí masové komunikace složitou a rozmanitou národní identitu do zjednodušeného diskurzu textů, mýtů, symbolů a rituálů, které se odvolávají na myšlenku ‚národa‘ nebo ‚kdo jsme jako národ‘.“⁸⁸

⁸⁴ MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021, s. 7- 8.

⁸⁵ Michlin-Shapir pro potřeby konceptu tekuté modernity, který nazírá na institut národní identity jako na slábnoucí upravuje terminologii. O národu píše jako o (*national in-group*) a o identitě jako o „identifikaci“ (*identification*), viz.: Tamtéž, s. 10.

⁸⁶ Tamtéž, s. 57–58.

⁸⁷ SMITH, D. Anthony, *Nationalism and Modernism*, London, Routledge 1998, s.91.

⁸⁸ BLACKBURN, Matthew, *National identity, nationalist discourse and the imagined nation in post-Soviet Russia*. PhD thesis, University of Glasgow 2018, <http://theses.gla.ac.uk/30590/>, s. 20.

V kontextu této práce je důležité zmínit klíčovou akademickou debatu reagující na rozdělení nacionalismu na etnický (*ethnic*) a občanský (*civic*) v poválečných pracích Hanse Kohna, protože oba přístupy ovlivnily utváření ruské identity v moderním postsovětském multietnickém státě - obě odlišné verze pojetí národa jsou hluboce zakořeněny v ruské společnosti dodnes, stejně tak se promítají do oficiální politiky ruského státu.⁸⁹ Jeho klasifikace se setkala s kritikou řady autorů,⁹⁰ kteří ji vyčítali „...spíše normativní než deskriptivní [funkci]...zakládající morální nadřazenost Západu,“⁹¹ protože neodráží realitu moderního světa, ve kterém je každý „...moderní národ nezbytně a simultánně občanský a etnický.“⁹²

Dnes se dichotomie mezi etnickým a občanským nacionalismem používá opět spíše jako analytické ideální typy ve smyslu odlišení různých přístupů státu k pojetí občanství. V kontextu multietnického postsovětského Ruska odborníci na nový ruský nacionalismus a utváření identity popisují evoluci státního diskurzu o identitě a nacionalistické politiky od občanského liberálně-inkluzivního nacionalismu v raných devadesátých letech směrem k ruskému exkluzivnímu etnocentrismu po roce 2000.⁹³ Národotvorný proces je v případě Ruska od roku 1991 navíc silně ovlivněn imperiálním dědictvím carské a sovětské říše, ve kterých etnicky, kulturně i nábožensky roztržštěnou společnost sjednocoval institut nadnárodního (v případě komunistické strany kolektivního) vládce. Vedle etnických a občanských elementů to byl podle R. Sakwy právě tento imperiální „statismus“ či „nacionalismus“ utvářející novou ruskou národní identitu.⁹⁴

⁸⁹ KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge, *Introduction: Exploring Russian nationalisms*, s.1 – 20, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge (eds.), *Russia Before and After Crimea : Nationalism and Identity, 2010–17*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2018, s. 4.

⁹⁰ BAINRER, Alan, HAN, Peizi, *Sport, nationalism, and national identities*, IN: WENNER, Lawrence A. (ed.), *The Oxford Handbook of Sport and Society*, Oxford University Press, Oxford 2022, s. 86-103, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197519011.013.5>, s. 89.

⁹¹ TAMIR, Yael, *Not So Civic: Is There a Difference Between Ethnic and Civic Nationalism?*, *Annu. Rev. Political Sci.* 22:4, s. 419–434, 2019, <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-022018-024059>, s. 425.

⁹² SMITH, D. Anthony, *Nations and nationalism in a global era*, Politiy Press, Cambridge 1995, s. 99.

⁹³ Viz. např.: TSYGANKOV, P. Andrei, *The Strong State in Russia: Development and Crisis*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 167 - 178, nebo MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021, s. 15 – 64.

⁹⁴ SAKWA, Richard, *Russian Politics and Society*, Routledge, London/New York 2002, s. 254.

Podle britského sociologa Craiga Calhouna je občanský nebo etnický aspekt přítomen ve všech formách politického nacionalismu a pouze se liší míra zastoupení prvního či druhého podle historického a kulturního kontextu konkrétní země. Je tedy užitečné chápat nacionalismus jako sadu určitých nacionalistických diskurzů, tedy „...způsobů komunikace, které utváří naše vědomí...“.⁹⁵ Národ je tak podle Calhouna vytvářený „...způsobem myšlení, komunikace a činů, které stojí na tvrzeních produkující kolektivní identitu, mobilizují lid pro kolektivní akce...“⁹⁶

Konstruktivistické chápání národa a jeho identity jako nestálé a přírodně nepodmíněné formy, která je vytvářena sociálními interakcemi v různých oblastech, rituály a každodenními činnostmi všedního dne, ale také zcela vědomě politickými aktéry nám umožňuje chápat nacionalismus rovněž jako státní ideologii a identitu jako stmelující prvek mezi státem a občanem. Státem budovaná národní identita shora pak v duchu Calhouna využívá dominantní nacionalistické diskurzy, které vědomě nebo nevědomě putinovský autoritářský režim bral v potaz v komunikaci narativů o identitě – občanských, etnických a imperiálních. Komunikační rámce postsovětské státní národní ideologie a také ruské chápání identity však byly proměnlivé a vyvíjely se v závislosti na okolnostech,⁹⁷ přičemž svůj vliv na tento proces má také efekt postmoderní globalizace.

1.3.3 Ruský multietnický stát a historická role národní identity

Ruské pojetí národní identity a nacionalismu se v důsledku specifického historického vývoje od toho západoevropského liší. Zatímco v rané éře ruského carství v 16. století spojovala různé slovanské národy pravoslavná církev a později od Petra Velikého v 18. století propojila myšlenka jednoho impéria i další nekřesťanské národy impéria, transnacionální sovětská identita a komunistická ideologie zajistila loajalitu multietnických obyvatel různých konfesí se stranou ve 20. století, nový stát svoje ideologické základy teprve pokládal. Systém společných hodnot, který je nutným předpokladem pro získání srdcí a myslí obyvatel pro podporu jakéhokoliv státního celku, byl po sovětském období nejasný,

⁹⁵ CALHOUN, Craig, *Nationalism*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1997, s. 3.

⁹⁶ Tamtéž s. 5.

těžko srozumitelný a vlastně neexistující. Ruskou národní otázku komplikoval (a dodnes komplikuje) fakt, že moderní národní stát před vznikem Ruské federace v evropském chápání této kategorie nikdy neexistoval. Proto se ruské pojetí národní identity a nacionalismu od toho evropského liší – chápání národní identity je tradičně dvojí. Politický národ je z výše popsaných historických důvodů neetnický a příslušníci národní komunity se označují jako *rossijaně*, tzn. lidé obývající ruské státní teritorium. Oproti tomu slovem *ruskije* je charakterizován příslušník etnického ruského národa. Tato nejednoznačnost ruské národní identity se stala pro nový ruský stát klíčovým problémem ihned po rozpadu SSSR.

Podle Igora Torbakova vždy po zániku každého impéria v aréně nacionalistického diskurzu o dominantní postavení soupeří tři přístupy k budování národní identity – občanský, etnický a neoimperiální a ruský případ nebyl výjimkou.⁹⁸ Hodnotové ideologické vakuum se v prvních letech existence federace snažili ruští vládnoucí politici zaplnit konceptem občanského „neimperiálního“ pojetí národa. Jeho autorem byl ministr pro národnosti (1992), antropolog a historik Valerij Tiškov. Oficiální koncepce za „Rusa“ považovala všechny občany Ruské federace bez ohledu na jejich etnicitu nebo náboženské vyznání.⁹⁹ Oficiální nacionalistický diskurz vycházel ze západního modelu občanství jako inkluzivní kategorie, vnímající chápání ruského národa bez etnických konotací (*rossijan*), čemuž odpovídá také znění preambule Ústavy Ruské federace z roku 1993 zmiňující „...mnohonárodnostní národ.... [prosazující] pevnost jeho demokratických základů...“¹⁰⁰

Imperiální identifikaci z 19. století a sovětskou identifikaci z 20. století měla nyní nahradit demokratická identifikace ruských občanů se státem, který sám sebe oficiálně ukotvoval na ideologických základech liberální demokracie, myšlenkách humanismu a rovnosti. Pro nový ruský stát, ve kterém tvořily 20 % neruské národy, tj. kolem 27 milionů lidí, přičemž 25

⁹⁸ TORBAKOV, Igor, *After Empire: Nationalist Imagination and Symbolic Politics in Russia and Eurasia in the Twentieth and Twenty-First Century*, Ibidem Verlag, Stuttgart 2018, s. 95.

⁹⁹ TSYGANKOV, P. Andrei, *The Strong State in Russia: Development and Crisis*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 169.

¹⁰⁰ Конституция Российской Федерации 1993, <http://www.constitution.ru/index.htm>, navštíveno 10. 2. 2024.

miliónů etnických Rusů se po rozpadu SSSR ocitlo v bývalých sovětských republikách¹⁰¹, představovala absence tradičních demokratických hodnot ve společnosti legitimizační problém.¹⁰² Zatímco dříve spojovala různé národy transnacionální sovětská identita a komunistická ideologie zajistila loajalitu multietnických obyvatel různých konfesí straně, nový stát svoje ideologické základy teprve pokládal.

1.3.4 Sport, nacionalismus a národní identita

Pokud se na sport díváme optikou sociologie jako na druh sociální praxe, představuje jednu z klíčových arén konstrukce a reprodukce národních identit.¹⁰³ Sport přispívá k vytváření sdílené zkušenosti a tím i k pocitu sounáležitosti s výjimečnými výkony národních sportovců a týmů. Přítomnost národních symbolů jako jsou vlajky a zpívání národní hymny na stadionech umožňuje reprodukci identit a podpora národním týmům sjednocuje i multietnická národní společenství. Sport také amplifikuje národní sentimenty a předává příslušníkům národů pocit národní výlučnosti.¹⁰⁴

Vznik moderního organizovaného sportu historicky koreluje se vznikem moderních nacionalismů, národních hnutí a národního státu, a sport se tak rychle stal v 19. a 20. století „...prostředkem par excellence pro národní cítění, protože sport [zahrnoval] soutěž, která [byla] založena na samotném systému národního státu.“¹⁰⁵ Po první vlně exportu moderního sportu do britských kolonií jakožto imperialistického artiklu vyjadřující evropskou nadřazenost, můžeme mluvit o „americké“ poválečné vlně „...komodifikace sportu...prostřednictvím přivlastňování a propagace ze strany státu [i]...trhu...“, přičemž se dnes vývoj státního řízení sportu v každé zemi liší v závislosti na kulturních i politických specifikách, už ale „...existuje jen málo sportů, které by se....neslučovaly s určitým pojetím

¹⁰¹ SAKWA, Richard, *Russian Politics and Society*, Routledge, London/New York 2002, s. 255.

¹⁰² SHEVEL, Oxana, *Russian Nation-building from Yel'tsin to Medvedev: Ethnic, Civic or Purposefully Ambiguous?*, *Europe-Asia Studies*, Vol. 63, No. 2, 2011, s. 179-202, <https://www.jstor.org/stable/27975530>, s. 185.

¹⁰³ BAIRNER, Alan, *Sport, Nationalism, and Globalization: European and North American Perspectives*, *State University of New York Press*, New York 2001, s. 1.

¹⁰⁴ Umocňující efekt na tyto procesy mají v konkrétním národním prostředí tzv. národní sporty – tedy takové sportovní disciplíny, které mají v určitém národním prostředí silnou tradici a o kterém jsou příslušníci daného národa přesvědčeni, že v nich excelují, jako například Kanad v hokeji nebo Brazílie ve fotbale. Viz.: Tamtéž, s. 167.

¹⁰⁵ AMARA, Mahfoud, *Sport, Politics, and Society in the Arab World*, Palgrave Macmillan, New York 2012, s. 10. Cit. dle: ARNOLD, Richard, *Nationalism and Sport: A Review of the Filed*, *Nationalities Papers*, 49:1, s. 2- 11, 2021, <https://doi.org/10.1017/nps.2020.9>, s. 3.

národa.“¹⁰⁶ Propojení sportu a nacionalistické politiky odpovídající dobovému diskurzu předválečné doby bylo evidentní po celém světě, ať už jako prostředek vyjádření fyzické i civilizační dominance v britských koloniích, tak i jako způsob odplaty nových národních států bývalým koloniálním pánům v Africe a Asii, nebo pro upevnění národní identity, jak tomu je v případě fotbalu v Brazílii nebo hokeji v Kanadě.¹⁰⁷

Význam sportu neupadá ani v dnešním globalizovaném postnacionálním světě, protože umožňuje odolávat globalizačním procesům, které institut národních identit oslabují, každodenním připomínáním národní identifikace při sportovních kláních.¹⁰⁸ Předmětem současného výzkumu vzájemného působení sportu a nacionalismu je otázka, jak tato interakce probíhá v kontextu postmoderního globalismu. Velká část literatury na toto téma upozorňuje, že sport je dnes integrální součástí kultury,¹⁰⁹ ale „...zatímco odborníci na nacionalismus věnovali velkou pozornost ústředním aspektům kultury jako jsou jazyk a náboženství, pozoruhodně málo pozornosti věnovali dalšímu aspektu kultury, kolem kterého se nacionalismus v moderním světě tak často soustřeďuje, totiž sportu.“¹¹⁰ Jak píše Bairner, jedním z mála současných a vlivných komentátorů nacionalismu, který se detailněji efektům sportu věnoval, byl Michael Billig a sociolog Tim Edensor, který označil sport za v současnosti nejmocnější nástroj pro vyjádření nacionalismu.¹¹¹

Sport tak vytváří jistý druh paradoxu. Přestože je globální sport v kontextu liberálního trhu a snah o komercializaci často prezentován – podobně jako hudba nebo film – jako univerzální aktivita, která spojuje národy a je přístupný všem bez rozdílu sociální i etnické příslušnosti, ve skutečnosti můžeme pozorovat zdůrazňování národnostních charakteristik

¹⁰⁶ ROWE, David, *Sport and the Repudiation of the Global*, *International Review for the Sociology of Sport*, 38/3, 2003, s. 281–294, <https://doi.org/10.1177/10126902030383002>, s. 285.

¹⁰⁷ ARNOLD, Richard, *Nationalism and Sport: A Review of the Field*, *Nationalities Papers*, 49:1, s. 2–11, 2021, <https://doi.org/10.1017/nps.2020.9>, s. 4.

¹⁰⁸ BAIRNER, Alan, *Sport, Nationalism, and Globalization: European and North American Perspectives*, *State University of New York Press*, New York 2001, s. 164.

¹⁰⁹ DÓCZI, Tamás, *Gold fever(?): Sport and national identity – The Hungarian case*, *International Review for the Sociology of Sport* 47(2), 2011, s. 165–182, <https://doi.org/10.1177/1012690210393828>, s. 166.

¹¹⁰ HARGREAVES, John, *Freedom For Catalonia: Catalan Nationalism, Spanish Identity and the Barcelona Olympic Games*, *Cambridge University Press*, Cambridge 2000, s. 3. Cit. dle: BAIRNER, Alan, *Assessing the sociology of sport: On national identity and nationalism*, *International Review for the Sociology of Sport* 2015, Vol. 50(4-5), s. 375–379s. <https://doi.org/10.1177/1012690214538863>, 376.

¹¹¹ BAIRNER, Alan, *Assessing the sociology of sport: On national identity and nationalism*, *International Review for the Sociology of Sport* 2015, Vol. 50(4-5), s. 375–379s. <https://doi.org/10.1177/1012690214538863>, 376.

sportovců a sportovních týmů v mediálním i politickém prostoru. To vede k posilování národních identit u globálního publika a k reprodukci národního uvědomění.

Přes snahy států, nadnárodních korporací mezinárodních sportovních asociací jako je Mezinárodní olympijský výbor (MOV) nebo Mezinárodní federace fotbalových asociací (FIFA) učinit sport globálním, jsou to jsou právě různé formy identity a národních rozdílů, které sport činí tak atraktivním pro globální publikum, a tím i pro světové trhy. Globalizace ve své tendenci homogenizovat globální publikum spustila proces s naprosto opačným výsledkem,¹¹² ve kterém sport působí na formování národní identity zcela protichůdně.¹¹³ Jak trefně doložil australský sociolog sportu Davide Rowe na příkladu fotbalového mistrovství světa v Jižní Koreji a Japonsku (2002), „...je nepravděpodobné, že by sport mohl být rekonfigurován jako postnacionální a substantivně zbaven své "produktivní" schopnosti podporovat formy identity (lokální, národní, geopolitické, rasové atd.).“¹¹⁴

1.3.5 Sport jako instrument a SME jako aréna pro konstruování identity a nacionalismu

SME se od národních či menších mezinárodních sportovních akcí liší v mnoha ohledech. SME můžeme v širším chápání zařadit po bok jiných globálních kulturních „mega událostí“ (např. EXPO) v tom ohledu, že se jedná o ekonomicky nesmírně náročné akce, do jejichž financování i organizace jsou zapojeny národní vlády a mezinárodní organizace a které mají „...dramatický charakter, masovou oblibu a mezinárodní význam...s důležitými elementy pro [tvorbu] „oficiální“ verze veřejné kultury.“¹¹⁵

Pokud definujeme globální sport jako součást globální masové kultury, která je však vůči univerzalitě globalizace rezistentní, a naopak působí jako silný formativní prvek v procesu budování a reprodukce národních identit, představují globální sportovní události (SME) prvního řádu jeviště, kde vliv sportu na národní identity mohutní a koncentruje se. SME poskytuje hned několik mechanismů, které přímo ovlivňují národní identitu zúčastněných zemí.

¹¹² BAIRNER, Alan, *Sport, Nationalism, and Globalization: European and North American Perspectives*, State University of New York Press, New York 2001, s. 176.

¹¹³ MAGUIRE, A. Joseph, *Globalization, sport and national identities*, *port in Society*, 14:7-8, s.978-993, 2011, <https://doi.org/10.1080/17430437.2011.603553>, s. 990.

¹¹⁴ ROWE, David, *Sport and the Repudiation of the Global*, *International Review for the Sociology of Sport*, 38/3, 2003, s. 281–294, <https://doi.org/10.1177/10126902030383002>, s. 287.

¹¹⁵ ROCHE, Maurice, *Mega-Events and Modernity: Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*, Routledge, London 2000, s.1.

Ty nejprestižnější mezinárodní sportovní akce jako jsou letní i zimní olympijské hry a fotbalové mistrovství světa generují obzvláště silné a národní legendy a mýty formující kolektivní národní vědomí. Důležitou roli v tomto procesu hrají média, která slavná vítězství i porážky národa před kulisami globálního publika interpretují jako novodobé války a vytvářejí tak „...mýty jednoty a kolektivismu pro příslušníky národa, kteří se pak ztotožňují se sportovci, jež se stávají ztělesněním jich samotných.“¹¹⁶ Příkladem sportovních událostí, které formovaly společnou historickou paměť národní identity, je v případě Maďarska slavné vítězství fotbalového týmu proti Anglii v roce 1953 nebo naopak porážka maďarské reprezentace na mistrovství světa od Německa o rok později.¹¹⁷

SME pro národní vlády také představují nástroj veřejné diplomacie pro komunikaci pozitivního obrazu historie a kultury pořadatelského národa a budování národní pýchy skrze úspěch národních týmů na mezinárodní úrovni.¹¹⁸ Tento aspekt vlivu SME na národní identitu však patří spíše do kategorie *nation branding*, která popisuje proces komunikace názvu a identity státu směrem k zahraničnímu publiku.¹¹⁹ Příkladem úspěšného *nation branding* skrze SME je například Mexiko a Letní olympijské hry v roce 1968, kde se mexický národ prezentoval jako moderní a vyspělý.

S nation brandingem úzce souvisí i mechanismus zahajovacích ceremoniálů, které jsou integrální součástí všech SME, ovšem ty nejspektakulárnější bývají praktikovány na olympijských hrách, jakožto jednom z největších sportovních i kulturních dědictví lidstva. Olympijský zahajovací ceremoniál je proto globálním rituálem vyjadřující univerzální ideály olympismu, ale zároveň rituálem proklamujícím národní identitu pořadatelské země a

¹¹⁶ BAINRER, Alan, HAN, Peizi, *Sport, nationalism, and national identities*, IN: WENNER, Lawrence A. (ed.), *The Oxford Handbook of Sport and Society*, Oxford University Press, Oxford 2022, s. 86-103, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197519011.013.5>, s. 93.

¹¹⁷ DÓCZI, Tamás, *Gold fever(?): Sport and national identity – The Hungarian case*, *International Review for the Sociology of Sport* 47(2), 2011, s. 165–182, <https://doi.org/10.1177/1012690210393828>, s.167 – 168.

¹¹⁸ GRIX, Jonathan, LEE, Donna, *Soft Power, Sports Mega-Events and Emerging States: The Lure of the Politics of Attractions*, *Global Society*, Vol. 27, No. 4, s. 521–536, 2013, <http://dx.doi.org/10.1080/13600826.2013.827632>, s. 529.

¹¹⁹ KOBIERECKI, Michal, Marcin, STROZEK, Piotr, *Sports mega-events and shaping the international image of states: how hosting the Olympic Games and FIFA World Cups affects interest in host nation*, *International Politics*, s. 58, s. 49–70, 2021, <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00216-w>, s. 58.

v tomto ohledu „...dává hostitelské zemi příležitost oficiálně prezentovat a vytvořit narativ národa a obhájit sociokulturní hodnoty země.“¹²⁰ Olympijské hry proto představují pro hostitelskou zemi výjimečný nástroj jak pozitivně prezentovat svoji národní identitu před globálním publikem.

Zájem vlád na hostování takto náročných akcí, ať už mají demokratickou, hybridní nebo autoritářskou formu, je veden celou řadou motivů. Pořadatelské zemi mohou úspěšné akce (z hlediska sledovanosti, hladkého průběhu organizace atd.) pozitivně ovlivnit turismus, přilákat zahraniční investory, zlepšit sportovní i městskou infrastrukturu a v politické rovině získat politický kapitál pro diplomatické jednání (tzv. sportovní diplomacie) či posílit tzv. soft power v zahraniční politice (tzn. posílit obraz státu a zvýšit jeho prestiž u světové veřejnosti).¹²¹

Otázkou, jaké mají globální sportovní akce pro pořadatelskou zemi zahraničně-politické dopady, se zabývala většina prací zkoumající politickou oblast SME, méně už se pozornost upírala na efekty, které SME generuje vůči domácímu publiku.¹²² Lars Rensmann zdůrazňuje, že přestože politické režimy všech forem si již dlouho uvědomují význam sportu a sportovních akcí v posílení národní identity a zajištění podpory režimu u domácího

¹²⁰ PARK, Myung-Sook, TAE, Hyae-Syn, *Arts Style and National Identity Reflected in the Olympics Opening Ceremonies: A Comparison of the 2008 Beijing Olympics and the 2012 London Olympics*, QUEST, VOL. 68, NO. 2, s. 170–192, 2016, <https://doi.org/10.1080/00336297.2016.1151798>, s. 170.

¹²¹ K problematice sportovní diplomacie více např. v: TRUNKOS, Judit, HEERE, *Sport Diplomacy: A Review of How Sports Can be Used to Improve International Relations*, s. 1 – 17, IN: ESHERICK, Craig, BAKER, E. Robert, JACKSON, Steven, SAM, Michael (eds.), *Case Studies in Sport Diplomacy*, Fit Publishing, Morgantown 2017 nebo NYGARD, Håvard Mogleiv, GATES, Scott, *Soft power at home and abroad: Sport diplomacy, politics and peace-building*, International Area Studies Review 16(3), s. 235–243, 2013, <https://doi.org/10.1177/2233865913502971>. Vztahem mezi SME a soft power se v poslední době věnovaly např. tyto studie: GRIX, Jonathan, BRANNAGAN, Michael Paul, *Of Mechanisms and Myths: Conceptualising States' "Soft Power" Strategies through Sports Mega- Events*, Diplomacy & Statecraft, 27:2, s. 251-272, 2016, <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1169791> nebo KOBIERECKI, Michal, Marcin, STROZEK, Piotr, *Sports mega-events and shaping the international image of states: how hosting the Olympic Games and FIFA World Cups affects interest in host nation*, International Politics, s. 58, s. 49–70, 2021, <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00216-w>.

¹²² WOLFE, Swen, Daniel, *"Fanatic Energy in the Wrong Places": Potemkin Neoliberalism and Domestic Soft Power in the 2018 Men's Football World Cup in Russia*, Thesis, University of Lausanne, 2019, https://serval.unil.ch/en/notice/serval:BIB_8C1DB62BE2B5, s. 166.

publika, jen málo současných prací „...zjišťuje skutečné politické dopady [SME] ve vztahu k...domácí stabilitě a národní identitě nebo hrdosti.“¹²³

1.3.6 SME, autoritářský stát a národní identita

Protože pořádání těch největších akcí jako je mistrovství světa ve fotbale nebo olympijské hry se v posledních dvou dekádách zhostily především nedemokratické země, jako je Brazílie, Čína, Rusko nebo Katar, vyvstaly otázky ohledně motivace pro pořádání těchto akcí nedemokratickými režimy či rozvíjejícími se ekonomikami. Vedle snahy o mezinárodní uznání a modifikaci často stereotypně negativních náhledů západního publika na politiku, kulturu a stav socio-ekonomického rozvoje těchto zemí,¹²⁴ se několik studií zabývalo rovněž efekty SME na budování či upevňování národní identity. Protože pořádání SME se zpravidla u obyvatel pořadatelské země setkává s euforickou podporou mobilizující národní hrdost, mohou státy využít této kapacity pro budování zcela nové identity, jako tomu bylo v případě jihoafrického fotbalového mistrovství světa v roce 2010 a snahou o vytvoření národní identity oproštěné od dědictví apartheidu, tedy „...nové, pluralistické, demokratické a multirasové (duhový národ) identity.“¹²⁵ V případě dvou nedávných SME v Brazílii, konkrétně Mistrovství světa ve fotbale 2014 a Letních Olympijských her v roce 2016, se ukazuje, že obě akce byly ukázkou vládní snahy o vyjádření národní jednoty, ovšem hluboce zakořeněné sociální pnutí v brazilské společnosti spíše z obou SME vytvořila „...jeviště pro nové národní narativy, ve kterých může být periferie konečně vyslyšena na úkor centra.“¹²⁶

Rojo-Labaien zase nachází jisté vzorce v motivacích autoritářských vlád postsovětského prostoru pro pořádání SME. Podle něj se stala legitimizace postsovětských režimů jednopiramidového aranžmá skrze velké investice do sportu a sportovních událostí globálního významu obzvláště relevantní. Na příkladu Ázerbájdžánu (Evropské hry 2015),

¹²³ RENSMANN, Lars, *Sports, Global Politics, and Social Value Change: A Research Agenda*. Altre modernità/ Otras modernidades/ Autres modernités/ Other Modernities , 14(November), s. 114-133, 2014. <https://doi.org/10.13130/2035-7680/6535>, s.121.

¹²⁴ Např. GRIX, Jonathan, LEE, Donna, *Soft Power, Sports Mega-Events and Emerging States: The Lure of the Politics of Attractions*, Global Society, Vol. 27, No. 4, s. 521–536, 2013, <http://dx.doi.org/10.1080/13600826.2013.827632>, s. 528.

¹²⁵ BLACK, David, *The Symbolic Politics of Sport Mega-Events: 2010 in Comparative Perspectives*, Politikon, 34:3, s. 261-276, 2007, <https://doi.org/10.1080/02589340801962536>, s. 267.

¹²⁶ PENFOLD, Tom, *National identity and sporting mega-events in Brazil*, SPORT IN SOCIETY , VOL. 22, NO. 3, s. 384–398, 2019, <https://doi.org/10.1080/17430437.2018.1490266>, s. 395 – 396.

Kazachstánu (Asijské zimní hry 2011) a Běloruska (Mistrovství světa v hokeji 2014) ilustruje důležitost SME pro budování postsovětského státu a řečeno slovy běloruského diktátora Alexandra Lukašenka, také pro budování národní identity, které „...selhalo...v postsovětské éře a sportovní události [tak] budou hrát klíčovou roli k vyjádření rozdílů mezi národy.“¹²⁷ Legitimizaci autoritářské moci za použití pořádání SME a sportu jako prostředku k budování národních identit a pocitu sounáležitosti obyvatel s autoritářským režimem se věnovaly také studie Natalie Koch¹²⁸ (Kazachstán) nebo Slavomíra Horáka¹²⁹ (Turkmenistán).

1.3.7 Organizace a financování SME a autoritářský stát

Způsob financování a organizace sportovních megaprojektů se liší v typu zapojených aktérů do projektu v závislosti na formě státního zřízení. Většina globálních sportovních akcí se až do nedávna odehrávala v zemích demokratického západu s tržní ekonomikou. Od konce osmdesátých let se dlouhodobý trend, kdy se do organizace a financování velkých urbanistických projektů zapojovalo stále více soukromého kapitálu, ale i lokální správy promítlo i do pořádání SME.¹³⁰ Na pořádání olympijských her organizátoři stále více nahlíželi jako na příležitost jak přilákat kapitál a lidské zdroje. Speciálně po Letních olympijských hrách v Barceloně v roce 1992 se pořádání SME spojovalo s urbanistickým rozvojem za účasti soukromého kapitálu.¹³¹ Role národního státu zde byla upozaděna ve prospěch městské správy, regionální samosprávy a nevládních organizací, což se promítlo i do horizontálního způsobu organizace celého projektu, ale i do jeho poměrně vysoké transparentnosti.

¹²⁷ ROJO-LABAIEN, Ekain, *The Baku 2015 European Games as a national milestone of post-Soviet Azerbaijan*, Nationalities Papers, Vol. 46, No. 6, s. 1107 – 1117, 2018, <https://doi.org/10.1080/00905992.2018.1488826>, s.1104.

¹²⁸ KOCH, Natalie, *Sport and soft authoritarian nation-building*, Political Geography 32, s. 42-51, 2013, <http://dx.doi.org/10.1016/j.polgeo.2012.11.006>.

¹²⁹ HORÁK, Slavomír, *Sports politics in authoritarian regimes: the synergies of sport, ideology and personality cult in Turkmenistan*. In: ROJO-LABAIEN, Ekain, RODRÍGUEZ DÍAZ, Juan Álvaro, ROOKWOOD, Joel, *Sport, Statehood and Transition in Europe : Comparative perspectives from post-Soviet and post-socialist societies*. Routledge, Abingdon 2020, s. 250-267.

¹³⁰ MULLER, Martin, *State dirigisme in megaprojects: governing the 2014 Winter Olympics in Sochi*, Environment and Planning, volume 43, 2011, s. 2091- 2108, <https://doi.org/10.1068/a43284>, s.2092.

¹³¹ WOLFE, Swen, Daniel, *“Fanatic Energy in the Wrong Places”: Potemkin Neoliberalism and Domestic Soft Power in the 2018 Men’s Football World Cup in Russia*, Thesis, University of Lausanne, 2019, https://serval.unil.ch/en/notice/serval:BIB_8C1DB62BE2B5, s. 166.

Model řízení SME v autoritářských státech postsovětského prostoru se liší především v dominantní roli centrálního státu na řízení (nejen sportovních) megaprojektů a minimální zapojení lokální autorit. Řízení velkých národních rozvojových projektů, na kterých se v liberální ekonomice podílí pestrá paleta investorů, tak autoritářský stát řídí a financuje vertikálně, v putinovském Rusku obvykle skrze speciálně k tomuto účelu založené státní rozvojové korporace.¹³² V případě organizace Zimních olympijských her v Soči ruský režim založil organizaci Olympstroj, která byla pověřená řídit veškeré investice do rozvoje olympijské infrastruktury, měla vlastní rozpočet a podřízena byla přímo úřadu prezidenta.¹³³ Tato neprůhledná organizace se stala ideálním štítem pro státní korupci. Vysoká míra zpronevěry v důsledku kontroly obrovských finančních toků úzkou skupinou státních elit je typická především pro ruskou paternalistickou mocenskou strukturu. Martin Muller model řízení velkých státních projektů na příkladu her v Soči nazývá „státním dirigismem“, který nenaplnuje klasifikace globálního neoliberalismu ani státního korporatismu. Vyznačuje se direktivním státním řízením projektu, stíráním rozdílu mezi veřejným a soukromým sektorem, potlačováním regionálních aktérů (jako jsou samosprávy, ale i republiky federace), ale také ostatních zájmových skupin, se kterými v tržních i rozvojových zemích musí stát u projektů SME vyjednávat a zapojovat do procesu plánování.¹³⁴

2. Konsolidace ruského státu, sport a role národní identity

Tato kapitola má dva základní cíle. Za prvé zhodnotit význam sportu a SME pro ruskou společnost a roli, kterou má historický odkaz sovětského sportu a pořádání SME pro ruský režim pro budování národní identity od roku 2000 do roku 2015. Druhým cílem je pak identifikace hlavních elementů státního nacionalistického a diskurzu o identitě.

¹³² KINOSSIAN, Nadir, MORGAN, Kevin, Authoritarian state capitalism: Spatial planning and the megaproject in Russia, *EPA: Economy and Space* 2023, Vol. 55(3) 655–672, <https://doi.org/10.1177/0308518X221104824>, s. 665.

¹³³ ORTTUNG, W. Robert, ZHEMUKHOV, N. Sufian, *Putin's Olympics The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, Routledge, London – New York 2017, s. 6.

¹³⁴ MULLER, Martin, *State dirigisme in megaprojects: governing the 2014 Winter Olympics in Sochi*, *Environment and Planning*, volume 43, 2011, s. 2091- 2108, <https://doi.org/10.1068/a43284>, s.2104.

2.1. Vývoj oficiálního diskurzu o identitě v postsovětském Rusku

2.1.1 Jelcinova administrativa a selhání občanské národní identity

Projekt občanského národa prvního ministra zahraničí Valerije Tiškova (viz. část 1.3.3) ruská společnost nikdy za svůj nepřijala a brzy se koncepce setkala s odporem hned z několika stran. Příslušníci etnicky neruských autonomních republik Ruské federace, jako Tatarstán, Baškorostán, Čečensko, Ingušsko a další, se obávali oslabení svých etnických identit, politické marginalizace, ale i národního útlaku moskevským centrem.¹³⁵ Budoucí etnický konflikt mezi ruskou většinou a etnicky neruskými občany federace předznamenala již „...kampaň [moskevských úřadů] proti příslušníkům národních menšin Kavkazu...“¹³⁶ v roce 1992. Z druhé strany kritika mířila z etnonacionalistických pozic okolo konzervativní organizace Kongres ruských komunit, založené roku 1993 jako odpověď na nejednoznačný postoj vlády vůči otázce etnických Rusů nebo obyvatel hlásících se k ruské národnosti mimo hranice státu na začátku devadesátých let.¹³⁷ Organizace, jejímiž zakladateli byly postavy nacionalistické opozice, pozdější místopředseda vlády (2011 – 2018) a představitel nacionalistické strany Rodina (*Vserossijskaja političeskaja partija «Rodina»*) Dimitrij Rogozin a generál Alexandr Lebeda, vedla kampaň za ochranu práv ruských krajanů v zahraničí a kritizovala oficiální národní politiku jako „kosmopolitní“, neschopnou bránit „...národní kořeny ruské civilizace.“¹³⁸ Situace pro ruskojazyčné obyvatele byla obzvláště komplikovaná v bývalých sovětských pobaltských republikách Estonska a Lotyšska, kde se v důsledku přísných jazykových zákonů ocitlo mezi léty 1992 – 94 přes 1 milión etnických Rusů bez občanství, a cítili se tak být Moskvou zrazeni a opuštěni.¹³⁹

¹³⁵ TSYGANKOV, P. Andrei, *The Strong State in Russia: Development and Crisis*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 170.

¹³⁶ KHAZANOV, M. Anatoly, *Ethnic Nationalism in the Russian Federation*, Daedalus, Vol. 126, No. 3, 1997, s. 121-142, <https://www.jstor.org/stable/20027444>, s.136.

¹³⁷ Jelcin sám se sice k otázce ruských krajanů v zahraničí od začátku existence federace několikrát vyjádřil, že je nutné jejich práva bránit, ministr zahraničí Andrej Kozyrev ještě v roce 1992 nepovažoval krajanskou otázku za problém. Viz.: TSYGANKOV, P. Andrei, *The Strong State in Russia: Development and Crisis*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 169 - 170.

¹³⁸ ROGOZIN, Dimitrij, *Inostrantsy na rodnoi zemle*, Moskva, 1994. Cit. dle: INGRAM, Alan, 'A Nation Split into Fragments': *The Congress of Russian Communities and Russian Nationalist Ideology*, *Europe-Asia Studies*, 51:4, 1999, s. 687-704, <https://doi.org/10.1080/09668139998859>, s. 693.

¹³⁹ MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021, s. 26.

Na univerzálně demokratické pojetí národa Jelcinovy administrativy však útočil i neoimperiální tábor ruské pravice reprezentovaný především komunisty (KPRF, *Kommunističeskaja partija Rossijskoj Feděracii*) a Liberálně-demokratickou stranou Ruska (LDPR, *Liberal'no-děmokratičeskaja partija Rossii*) Vladimíra Žirinovského. Svoji rétoriku stavěl na velmocenském sentimentu v ruské společnosti, který byl živěn „...rozčarováním těch, kteří demokracii ztotožňovali s rozpadem a ztrátou národní prestiže.“¹⁴⁰ Vedle etnického a imperiálního pojetí národní identity nabíral v devadesátých letech na významu kulturně-náboženský diskurz souběžně s posilováním role pravoslavné církve ve společnosti a sílící nedůvěrou k západnímu modelu liberální demokracie. V první polovině devadesátých let vedla Ruská pravoslavná církev kampaň proti činnosti zahraničních misionářů v Rusku, ale nenašla u sekulárního státu podporu. Tu z počátku poněkud paradoxně dostala od komunistické opozice, se kterou ji spojovala tradicionalistická velmocenská vize Ruska a se kterou v devadesátých letech dokonce provozovala několik semipolitických organizací.¹⁴¹ Na konci dekády pozice církve vzrostla i ve vztahu ke státu, zejména po nástupu Putina do prezidentského úřadu, jehož administrativa v roce 2001 začala otevřeně podporovat morální nároky církve na ideologického zastánce tradičních kulturních hodnot ruské identity proti „škodlivým vlivům globalizace a Západu“, jak se několikrát vyjádřili vysocí představitelé církve jako Igumen Tikhon nebo Patriarcha Kirill.¹⁴² Pravoslavná církev byla konzervativně smýšlejícími Rusy doma i v zahraničí stále intenzivněji vnímaná jako ochránkyně tradiční ruské kultury a hráz proti neruským vlivům liberálního Západu ohrožující samu podstatu ruskosti.¹⁴³

Přes pozdější snahu Jelcinovy administrativy reagovat na stále rostoucí kritiku nacionalistické, neoimperiální a konzervativní opozice, vyjádřenou například neúspěšným projektem duálního občanství pro krajanů v postsovětských republikách v roce 1995, se Kremlu v 90. letech nepodařilo vystavět životaschopnou národní identitu, kterou by přijala

¹⁴⁰ SAKWA, Richard, *Russian Politics and Society*, Routledge, London/New York 2002, s. 265.

¹⁴¹ VERKHOVSKY, Aleksandr, *The Role of the Russian Orthodox Church in Nationalist, Xenophobic and Antiwestern Tendencies in Russia Today: Not Nationalism, but Fundamentalism, Religion, State & Society*, 30:4, 2002, s. 333-345, <https://doi.org/10.1080/0963749022000022879>, s.334.

¹⁴² Tamtéž, s. 337–338.

¹⁴³ TSYGANKOV, P. Andrei, *The Strong State in Russia: Development and Crisis*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. s.171

velká část ruské společnosti a politických elit. Odchod nejvlivnějších proponentů liberálně demokratického tábora v osobách Jegora Gajdara a Andrej Kozyrev z politické scény znamenal také definitivní konec pro projekt občanské národní identity. Ideologické vakuum v druhé polovině devadesátých let vyplnila trojice politiků. Vedle již zmíněného Lebedy mezi ně patřili premiér (1998 – 1999) a ministr zahraničí (1996 – 1998) Jevgenij Primakov společně s moskevským starostou Jurij Lužkov. Stále více volali po zachování bývalých sfér sovětského vlivu v „blízkém zahraničí“ a posílení geopolitické role Ruska, na domácí scéně pak k posílení státní moci, aniž by však chtěli nastolit ideologií řízený režim.¹⁴⁴

2.1.2 2000–2004: Budování autoritářského státu a absence národní ideologie

Mezi odborníky na současné Rusko dnes panuje shoda na tom, že Vladimíru Putinovi se v prvních letech v prezidentském úřadu podařilo stabilizovat režim díky dvěma faktorům: zlepšující se ekonomické situaci¹⁴⁵ a pozitivnímu obrazu nového lídra vybudovaném na pozadí druhé čečenské války.¹⁴⁶ Nacionalismus, akcentace národní ideologie a budování národní identity hrály v počátcích jeho prezidentství jen okrajovou úlohu.

Ruská ekonomika se na konci devadesátých let v důsledku finanční krize ocitla v záporných číslech, inflace v roce 1998 dosahovala až 40 %, HDP vykazoval pokles o více jak 5 % a nejcitelněji vedle bankovního sektoru postihl ekonomický úpadek běžného občana.¹⁴⁷ Frustrace z poklesu životní úrovně byla obzvláště velká i kvůli tomu, že rok před tím země poprvé zaznamenala mírný růst HDP a zdálo se, že po letech stabilizačních reforem obyvatele konečně čeká ekonomická prosperita.¹⁴⁸ Špatná finanční situace vedla nejprve k pádu vlády Viktora Černomyrdina (23. 3) a následně i jeho nástupce Sergeje Kirijenka (23. 8.). Po nich se novým předsedou vlády stal Primakov, který se u obyvatel zapsal jako ochránce národních zájmů v zahraničí z dob působení na ministerstvu zahraničí a nyní zemi

¹⁴⁴ LARUELLE, Marlene, *Russia as an anti-liberal European civilisation*, s. 275 – 297, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 283.

¹⁴⁵ MAZEPUS, Honorata (a kol.), *A comparative study of legitimation strategies in hybrid regimes*, POLICY STUDIES, 2016, VOL. 37, NO. 4, s. 350–369, <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2016.1157855>, s. 355.

¹⁴⁶ HALE, E. Henry, *How nationalism and machine politics mix in Russia*, s. 221 – 248, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 235.

¹⁴⁷ s. 7 – 11.

¹⁴⁸ SVOBODA, Karel, *Ekonomická politika za vlády Vladimíra Putina*, s. 35 – 58, IN: SOULEIMANOV, Emil (ed.), *Rusko a postsovětský prostor*, Eurolex Bohemia, a.s., Praha 2007, s. 36.

slíbil vyvést z finanční krize. Také díky jeho politickému spojení s mocným starostou Moskvy Lužkovem v bloku Vlast – Celé Rusko (*Otěčestvo – Vsja Rossija*), který zastával mnohdy ostré nacionalistické pozice, ho nejmocnější oligarchové v čele s Vladimírem Gusinskijm, viděli jako nástupce Jelcina v prezidentském úřadě.¹⁴⁹ Krátce poté, co již těžce nemocný Jelcin jmenoval v srpnu roce 1999 do premiérského křesla do té doby veřejnosti neznámého ředitele bezpečnostní agentury FSB Putina, došlo v září v Moskvě k teroristickému útoku na dva činžovní domy, který si vyžádal okolo 300 civilních obětí. Putin rychle označil jako viníky islámské fundamentalisty z Čečenska, a přestože existují důvodná podezření, že útok mohla zinscenovat FSB, rozhodl tehdejší premiér o odvetné vojenské invazi do Čečenska.¹⁵⁰ Vojenská odpověď se setkala s většinovým souhlasem veřejnosti, Putin na čas naprosto ovládl mediální prostor a jeho podpora se v průzkumech veřejného mínění zvedla ze 4 % v září na 50 % v prosinci stejného roku. Jeho veřejná popularita mu vynesla také podporu oligarchů a regionálních klanů, což mu nakonec zajistilo výhru v předčasných prezidentských volbách v březnu roku 2000. Putin navíc mohl nadále svou veřejnou podporu udržovat či dokonce zvyšovat díky ekonomickému růstu způsobeným mimo jiné zvyšující se cenou ropy, plynu a dalších exportních artiklů, a provést tak nerušeně několik důležitých ekonomických i sociálních reforem stabilizujících ekonomiku a společnost.¹⁵¹

Režim se v prvním volebním období Putina profiloval spíše jako ekonomicky a politicky pragmatický, bez silných ideologických a nacionalistických obsahů snad s výjimkou snahy o obnovu statusu Ruska v zahraničí jako sebevědomé a suverénní velmoci. Rusko Putin nevyčleňoval z Evropy, pouze odmítl navázat na kritizovanou Jelcinovu zahraniční politiku vnímanou vůči NATO a USA jako subordinační a jdoucí proti národním ruským zájmům,¹⁵² což nejvíce rezonovalo v opozičních kruzích po leteckém útoku NATO v Jugoslávii v březnu

¹⁴⁹ HALE, E. Henry, *How nationalism and machine politics mix in Russia*, s. 221 – 248, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 231

¹⁵⁰ LUCAS, Edward, *Nová studená válka. Kdo zvítězí v novém konfliktu mezi východem a západem?*, Mladá fronta, Praha 2008, s. 40 – 42.

¹⁵¹ SVOBODA, Karel, *Ekonomická politika za vlády Vladimíra Putina*, s. 35 – 58, IN: SOULEIMANOV, Emil (ed.), *Rusko a postsovětský prostor*, Eurolex Bohemia, a.s., Praha 2007, s. 38 – 40.

¹⁵² SMITH, Julianne, *The NATO-Russia Relationship: Defining Moment or Déjà vu?*, *Politique étrangère*, č. 4, 2008, s. 759 – 773, <https://www.cairn-int.info/journal-politique-etrangere-2008-4-page-759.htm>, s. 761.

roku 1999 a ignorování předchozích námitek Moskvy proti vojenské intervenci.¹⁵³ Přestože Vladimir Putin v prvních letech vystupoval jako spojenec USA a Evropské unie v boji proti mezinárodnímu terorismu po 11. září 2001, podařilo se mu před domácím publikem asertivní rétorikou¹⁵⁴ vybudovat obraz prozápadního politika, který však spolupracuje se Západem suverénně a podle vlastních podmínek.¹⁵⁵

V tom navazoval Putin na teze zahraniční politiky bloku Vlast – Celé Rusko, jejíž elektorát včetně konzervativně umírněné ideologie přešel na nově vzniklou prokremelskou stranu Jednotné Rusko (*Jedinaja Rassija*, založena v roce 2001).¹⁵⁶ Středobodem nového vládního „diskurzu stability“ byl ekonomický růst¹⁵⁷ zaručující zvyšující se životní úroveň obyvatel a poskytnutí sociálních jistot, které se obyčejným lidem za předchozí administrativy nedostávalo.¹⁵⁸ Na oplátku za to režim požadoval politickou pasivitu a neangažovanost občanů v oblasti řízení státu. Základ jiné společenské smlouvy, tentokrát s finančními elitami, představoval koncept „diktatury práva“, pomocí kterého si Putin zajistil loajalitu oligarchů a – jejich nelegálně nabyté jmění v devadesátých letech nebude stát nijak napadat výměnou za dodržování zákonů a zdržení se podpory opozičních stran, nezávislých médií nebo nevládních organizací.¹⁵⁹ Oligarchové, kteří odmítli novou dohodu o rozdělení moci ve státě akceptovat, čelili vykonstruovaným či účelovým obviněním justičních či policejních orgánů, jako např. Michail Chodorkovskij a jeho ropná společnost Jukos nebo mediální magnát Vladimir Gusinskij. Tažení proti bývalému Putinovu spojenci Gusinskijmu a jeho televiznímu kanálu NTV bylo součástí kremelské kampaně na ovládnutí klíčových

¹⁵³ RADELJIC, Branislav, *Russia's Involvement in the Kosovo Case: Defending Serbian Interests or Securing Its Own Influence in Europe?*, Region: Regional Studies of Russia, Eastern Europe, and Central Asia, vol. 6 no. 2, 2017, p. 273-300. Project MUSE, <https://www.jstor.org/stable/26377322>, s. 277.

¹⁵⁴

¹⁵⁵ HALE, E. Henry, *How nationalism and machine politics mix in Russia*, s. 221 – 248, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 235.

¹⁵⁶ LARUELLE, Marlene, *Russia as an anti-liberal European civilisation*, s. 275 – 297, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 283.

¹⁵⁷ Během prvního prezidentského cyklu Vladimíra Putina nekleslo HDP Ruska pod 5 %. Viz.: The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2005&locations=RU&start=2000&view=chart>, navštíveno 10. 4. 2024.

¹⁵⁸ LUCAS, Edward, *Nová studená válka. Kdo zvítězí v novém konfliktu mezi východem a západem?*, Mladá fronta, Praha 2008, s. 40 – 42.

¹⁵⁹ HOSKING, Geoffrey, *Dicatorship of The Law, Index on Censorship*, 4, 2005, s. 39 – 45, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1080/03064220500416889>, s. 45.

médií. Gusinskij po nátlaku prodal svoji televizi polostátní společnosti Gazprom v roce 2001, další vlivné noviny *Izvestija* se staly výrazně provládní po návštěvě Putina a jeho ministra pro tisk a média Michaila Lesina v redakci v březnu o rok později.¹⁶⁰ Obě události jsou začátkem postupného umlčování médií v Putinově éře, díky které získal režim mocný nástroj pro produkci oficiálních ideologických narativů.

Přestože mechanismy „diktatury práva“ měly k principům právního státu daleko, napomohly budovat veřejný obraz prezidenta jako nekompromisního vůdce v boji proti zkorumpované oligarchii, který po chaosu Jelcinovy éry zavedl v zemi zákon a pořádek. Putin v té době spoléhal na personalistické legitimizační strategie, které se osvědčily během čečenského vojenského tažení. Kremlu nakloněná média ho zobrazovala jako rozhodného, kompetentního a charismatického lídra všech Rusů, o kterém „...každá ruská žena snila a kterému by se měl každý ruský muž vyrovnat.“¹⁶¹ Nacionalistickou a agresivně protizápadní kartu přenechal v politické aréně revanšistickým komunistům Gennadije Zjuganova a nacionalistům kolem Vladimíra Žirinovského. K nacionalistické rétorice se Putin neuchýlil ani bezprostředně po teroristických útocích v Moskvě. Islámské radikály vyjímá z čečenské populace a rámoval je jako „bandity“ a „teroristy“.¹⁶² Jeden z mála pokusů o vytvoření koherentní národní ideologie v podobě zamýšleného orgánu Rady pro národní ideologii (*Sovet po nacional'noj iděologii*) nebyl nikdy realizován.¹⁶³

Stejně jako Jelcin po roce 1996 si i Putin velmi dobře uvědomoval nedostatek konsenzu v ruské společnosti na otázku národní identity. I on svým způsobem navazoval na občanský pojetou, tedy multietnickou národní identitu odpovídající termínu *rossijan*. Na rozdíl od svého předchůdce však identifikaci s národem očistil od ideologických konotací s univerzalizmem liberální demokracie a postavil ji na utilitárních základech materialistického úspěchu ekonomického blahobytu. Jak se vyjádřil již v rozhovoru pro

¹⁶⁰ MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021, s. 26.

¹⁶¹ MAZEPUS, Honorata (a kol.), *A comparative study of legitimation strategies in hybrid regimes*, POLICY STUDIES, 2016, VOL. 37, NO. 4, s. 350–369, <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2016.1157855>, s. 355.

¹⁶² HALE, E. Henry, *How nationalism and machine politics mix in Russia*, s. 221 – 248, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 231.

¹⁶³ LAURUELLE, Marlene, *Putin's Regime and the Ideological Market: A Difficult Balancing Game*, Carnegie Endowment for International Peace, 16. 3. 2017, <https://carnegieendowment.org/2017/03/16/putin-s-regime-and-ideological-market-difficult-balancing-game-pub-68250>, navštíveno 10. 4. 2024.

Izvestija v červenci roku 2000, „...obrysy nové národní ideologie jsou již dané. Pokud bude společnost...ochotna sledovat základní společné cíle, bude to znamenat úspěch probíhajících reforem.“¹⁶⁴ Putin se tak distancoval od problematické debaty o identitě a zároveň si diskurzem stability a ekonomického růstu zajistil podporu veřejnosti i politických elit. Narativ silného státu, který „...má morální právo zvyšovat nároky na sebe a všechny občany...“ signalizoval na veřejnosti konec pro mnohé Rusy bolestivé éry politické a ekonomické transformace devadesátých let, ve které „...měli...pravděpodobně nejsvobodnější společnost – bohužel i bez práva, pořádku a morálky.“¹⁶⁵

Nový režim hledal ideologické zdroje od začátku ve slavných historických momentech carského i sovětského impéria. Ilustrativní je v tomto ohledu debata kolem nové ruské hymny. V prosinci roku 2000 Putin prezidentským dekretem zrušil postsovětskou hymnu vycházející ze skladby Vlastenecká píseň z 19. století (společností nikdy plně nepřijatou) a nahradil ji původní sovětskou hymnou, kterou nechal otextovat novými slovy. Kritici, mezi nimiž byl i Jelcin, Putinovi vyčítali, že populisticky zneužívá nostalgického stesku společnosti po sovětských časech¹⁶⁶. Putin argumentoval, že staronová hymna je „...důležitým ukazatelem toho, že se nám konečně podařilo překlenout rozdíl mezi minulostí a současností.“¹⁶⁷

2.1.3 2004–2011: Barevné revoluce a revize národní identity

Oficiální vládní diskurz se začal měnit v Putinově druhém prezidentském cyklu v důsledku tzv. barevných revolucí v bývalých sovětských republikách, především po růžové revoluci v Gruzii (2003) a oranžové revoluci na Ukrajině (2004), které vedly k pádu tamějších režimů. Za prvé Kreml považoval barevné revoluce za ohrožení vlastní pozice coby regionální velmoci v postsovětském prostoru a za skrytou snahu EU a USA rozšířit svůj vliv v regionu

¹⁶⁴ Vladimir Putin: *Rossija ně dolžna byt' i ně budět političeskim gosudarstvom*, Izvestija, 14. 7. 2000, cit. dle: MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021, s. 92.

¹⁶⁵ *РОССИЯ НЕ ДОЛЖНА БЫТЬ И НЕ БУДЕТ ПОЛИЦЕЙСКИМ ГОПУЕБОР УТИН*, Interfax, 13. 7. 2000.

¹⁶⁶ Duma approves Soviet anthem, BBC News, 8. 12. 2000, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1060975.stm>, navštíveno 5. 4. 2024.

¹⁶⁷ Cit. dle: MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021, s. 94.

pod rouškou demokratizace. Za druhé se režim obával destabilizace a ztráty legitimacy na domácí scéně. Ukrajinské a gruzínské protesty proti zkorumpovaným režimům manipulující demokratické volby měly potenciál inspirovat liberální opozici v mobilizaci občanů k podobným protirežimním protestům i v Rusku. Na začátku roku 2005 důchodci po celé zemi protestovali proti nové sociální reformě, nízkým penzím a zpoplatnění veřejné dopravy¹⁶⁸, navíc režim musel čelit opozici i v dosud loajálním prokremelském táboře ze strany nacionalistické strany Rodina.¹⁶⁹ V reakci na zamezení šíření „oranžového viru“, jehož vznik „...nebyl spontánní...“, ale „...dobře připravovanou akcí...“, jak se vyjádřil v roce 2004 bývalý mluvčí ruské Dumy Gennadij Seleznev¹⁷⁰, změnil Putinův režim svoji legitimizační strategii. Vedle pokračující glorifikace osobnosti Putina se stále více uchýloval k národnostně konzervativnějšímu diskurzu. Ve verbálních projevech proponentů režimu a prokremelských médií se do té doby umírněnější rétorika vůči USA a EU stala agresivnější, zdůrazňující civilizační i morální odlišnost ruské kultury a historie, zároveň se objevily pokusy o návrat k etnicky pojímanému národu či jeho speciálnímu historickému údělu evokující imperiální éru.

Dnes již slavný projev Putina před poslanci Federálního shromáždění z 25. dubna roku 2005 o stavu federace, ve kterém označil rozpad Sovětského svazu za „velkou geopolitickou katastrofou století“, zahraniční média chápala jako nepřímou reakci Kremlu na události v Gruzii a Kyjevě a odpověď na „...jeho kritiky, hlavně Spojené státy, které ho obvinily z ústupu od demokracie a přílišného autoritářství.“¹⁷¹ V Putinově projevu lze zřetelně nalézt rétoriku, kterou Marlene Laruelle charakterizuje jako snahu Kremlu profilovat se směrem do zahraničí jako „...evropské, ale protizápadní Rusko...“¹⁷² Putin v projevu nejprve

¹⁶⁸ BIGG, Claire, *Protests across Russia force Putin to double increase in pension payments*, TheGuardian.com, 19. 1. 2005, <https://www.theguardian.com/world/2005/jan/19/russia>, navštíveno 10. 4. 2024.

¹⁶⁹ WEXLER, Martha, *Russian Politics to Shift in Post-Putin Era*, npr.org, 1. 8. 2005, <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4779852>, navštíveno 10. 4. 2005.

¹⁷⁰ HERD, P. Greame, *Russia and the "Orange Revolution": Response, Rhetoric, Reality?*, Connections, Vol. 4, No. 2 (Summer 2005), s. 15-28, <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26323167>, s.18.

¹⁷¹ OSBORN, Andrew, *Putin: Collapse of the Soviet Union was 'catastrophe of the century'*, Independent.co.uk, 26. 5. 2005, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/putin-collapse-of-the-soviet-union-was-catastrophe-of-the-century-521064.html>, navštíveno 5. 4. 2024.

¹⁷² LARUELLE, Marlene, *Russia as an anti-liberal European civilisation*, s. 275 – 297, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 282.

ujišťoval, že „...Rusko bylo, je a bude samozřejmě významnou evropskou mocností...“, ale dále zároveň zdůrazňoval nezávislou cestu Ruska k demokracii, jehož „...suverénní národ může a bude sám rozhodovat o časovém rámci a podmínkách svého postupu na této cestě.“¹⁷³ Ještě ostřejší rétorika a silnější kritika v podobném duchu se objevila v Putinově projevu na mnichovské bezpečnostní konferenci v roce 2007. V ní reagoval na plány NATO postavit v Polsku a České republice systém protiraketové obrany a na vojenské angažmá USA a aliančních jednotek v Iráku a v Afganistánu. Objevuje se tu stále více používané rámování americké geopolitické hegemonie skrze koncept unipolarity jako „...jediného centra moci...jediného centra síly,“ ve světě, o kterém rozhoduje „...jediný vládce, jediný suverén.“¹⁷⁴

Postulát o vlastní specifické cestě k demokracii signalizoval výskyt nového elementu oficiálního diskurzu v podobě „suverénní demokracie“ (*suverennaja demokratija*), jehož největším promotérem byl blízký Putinův a pozdější Medveděvův poradce Vladislav Surkov považovaný za hlavního ideologa a politického стратега Kremlu minimálně do roku 2013.¹⁷⁵ Charakteristickým rysem konceptu suverénní, nebo také řízené demokracie, je v kontextu domácí politiky ústřední úloha státu, který stojí v exekutivní rovině nad dalšími institucemi kvůli specifické historické roli státu v ruské společnosti. Suverénní demokracie tedy stvrzovala dříve proklamovaný hodnotový odklon od západního modelů demokratizace a ohlašovala specifickou ruskou cestu ke svébytně pojaté demokracii.¹⁷⁶ Komentář konzervativního politologa Alexandra Cipka, který vyšel v té době již v plně prokremelské *Izvestiji*, vítal novou ideologii jako ideální propojení hodnot moderního Ruska – především tradici silného nezávislého ruského státu – s evropskými hodnotami demokracie. Cipkov nezávislost chápal ve smyslu „...odmítnutí vnější kontroly buď ve sféře politiky, nebo ve sféře ducha. Ruská autokracie neznamenal ani tak nezpochybnitelnou moc cara, Božího

¹⁷³ PUTIN, Vladimir, *Annual Address to the Federal Assembly*, Kremlin.ru, 25. 4. 2005, https://web.archive.org/web/20051101085418/http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type70_029_87086.shtml, navštíveno 10. 4. 2024.

¹⁷⁴ SHANKER, Thom, LANDLER, Mark, *Putin Says U.S. Is Undermining Global Stability*, nytimes.com, 11. 2. 2007, <https://www.nytimes.com/2007/02/11/world/europe/11munich.html>, navštíveno 10. 5. 2022.

¹⁷⁵ MATT, Thomas, *Vladislav Surkov: Who is Vladimir Putin's 'grey cardinal'?*, Ibtimes.co.uk, 29. 10. 2016, <https://www.ibtimes.co.uk/vladislav-surkov-who-vladimir-putins-grey-cardinal-1588913>, navštíveno 10. 4. 2024.

¹⁷⁶ MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021, s. 98.

pomazaného, jako spíše duchovní, kulturní autokracii Ruska.“ Suverénní demokracie tak posiluje pozici nového Ruska v Evropě a zároveň vrací do veřejného prostoru za Jelcina odmítnuté vlastenectví, které je „...ospravedlněním ruského etatismu, pro roce 2000...“¹⁷⁷

Surkov v roce 2021 (tedy rok po svém odchodu z vládních struktur) přiznal, že v roce 2005 inicioval ustanovení nového státního svátku Den národní jednoty připadající na 4. listopad. V carském období si ten den ruská společnost připomínala lidové povstání z roku 1612, konec polsko-litevské okupace a s tím i ukončení hluboké politické krize (v ruštině *smuta*) moskevského státu. Svátek zrušil až bolševický režim v roce 1917 a nahradil ho oslavou Velké říjnové revoluce. Bývalý kremelský ideolog potvrdil instrumentální snahu režimu implementovat do oficiálního identitvní diskurzu prvky carského imperialismu: „V Rusku nebyl jediný svátek spojený s událostmi před [bolševickou] revolucí. Tento den se ve své podstatě stal dnem ruského nacionalismu. Byl tu takový úkol – jak mluvit o impériu, o naší touze expandovat, ale zároveň neurážet uši světového společenství.“¹⁷⁸ Svátek je navíc úzce spojen s pravoslavím (vyhnání katolických okupantů a opětovné nastolení pravoslaví) a jak píše Michlin-Shapir, ideologický krok Kremlu umožnil s „...podporou ruské pravoslavné církve...obohatit nacionální diskurz o etnické elementy vyjadřující ruskost – vojenské vítězství starého království a pravoslavnou symboliku státu.“¹⁷⁹

Pravoslavná církev, která se od nástupu Putina k moci stávala stále významnějším politickým a ideologickým partnerem Kremlu,¹⁸⁰ však poskytovala širší paletu ideologických zdrojů, ze kterých mohl režim čerpat v případě, že potřeboval zdůrazňovat naopak inkluzivnějšího pojetí národní identity. Marcel H. Van Herpen popisuje velmi blízký vztah představitelů církve a politických elit, konkrétně Patriarchy Kirilla s Putinem a jeho „siloviky“ ze zpravodajských služeb i armády. Kirill například při návštěvě posádky nukleární ponorky v přístavu Severodvinsk v roce 2009 ostentativně demonstroval propojení

¹⁷⁷ СІРКО, Alexander, Идеология суверенной демократии, *Izvestija*, 21. 4. 2006.

¹⁷⁸ Cit. dle: CHAUSOV, Alexander, *О чем в России нынешний День народного единства*, vnnews.ru, 4. 11. 2021, <https://vnnews.ru/o-chem-v-rossii-nyneshnij-den-narodnogo/>, navštíveno 10. 4. 2024.

¹⁷⁹ MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021, s. 97.

¹⁸⁰ HERPEN, Marcel H. Van, *Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield 2015, s. 133–135.

bezpečnosti státu s civilizační rolí církve pro Rusko, když prohlásil, že „...ruské obranné kapacity potřebují být posílené o hodnoty pravoslavného křesťanství.“¹⁸¹ Když ruský režim potřeboval zažehnout proruský sentiment u ruských krajanů v zahraničí nebo u proruský smýšlející občanů bývalých sovětských republik, jako tomu bylo právě po barevných revolucích, zdůrazňoval (*rossijskiju*) neetnickou identitu založenou na „...historických a kulturních základech...ruském jazyce, postsovětské nostalgii a síle ruské pravoslavné církve.“¹⁸²

Přestože v projevech Putina a po roce 2008 i jeho nástupce Dimitrije Medveděva převládá neetnické pojetí národa, nebyla ruská vláda ve veřejném rámování národní identity konzistentní. Ambivalentní postoj k ruské identitě se ukázal v nacionalistické kampani Jedno Rusko (*Edin Ros*)¹⁸³, ve které vládní strana Jednotné Rusko se svou mládežnickou organizací v ulicích měst mobilizovala občany s nacionalistickými hesly před parlamentními volbami v roce 2007. Jak upozorňuje Oxana Shevel, etnický nacionalistický diskurz kampaně je zřejmý již „...ze samotného názvu projektu – *ruskij* namísto *rossijani*.“¹⁸⁴ Zdůrazňování etnického rozměru národa Jednotným Ruskem bylo čistě instrumentální – před volbami do státní Dumy, ale rovněž do prezidentského úřadu, do kterého kandidoval Putinův spojenec Medveděv o rok později, cílila strana na elektorát nacionalistických stran.

2.1.4 2011–2014: Konsolidace režimu, konzervativně nacionalistický obrat a upevňování národní identity

Dosud největší protivládní občanské protesty z přelomu let 2011–2012 představují pro ruský režim zlomový okamžik, na který reagoval přitvrzením represí vůči občanské společnosti a opozici, ale také změnou oficiálního ideologického diskurzu. Diskurzivní obrat během třetího funkčního období Putina bývá nazýván jako

¹⁸¹ Tamtéž, s. 134.

¹⁸² Tamtéž, s.69.

¹⁸³ Viz. stránky kampaně Edin Ros, edinros.ru, přístupné z archivu <https://web.archive.org/web/20070812235713/http://www.edinros.ru/>, navštíveno 10. 4. 2024.

¹⁸⁴ SHEVEL, Oxana, *Russian Nation-building from Yel'tsin to Medvedev: Ethnic, Civic or Purposefully Ambiguous*, *Europe-Asia Studies*, Vol. 63, No. 2 (March 2011), s. 179-202, <https://www.jstor.org/stable/27975530>, s. 190–191.

„nacionalistický“¹⁸⁵, „civilizační“¹⁸⁶ či „konzervativní“¹⁸⁷. Ať už rámování ruského občanství, národa a státu v té době charakterizujeme jakkoliv, důležité je vnímat zřetelnou kontinuitu v návaznosti na předchozí komunikaci ruského režimu směrem k domácímu i zahraničnímu publiku od roku 2000. Jak poznamenala Laruelle, ani po roce 2011 nelze mluvit o upřímné snaze režimu vybudovat novou ruskou národní ideologii, protože režim zůstal ve využívání nacionalistických, neoimperiálních, konzervativních či civilizačních narativů nadále instrumentální a populistický. Režim se nezměnil, ale vnější okolnosti a společnost se „...významně od roku 2000 transformovala. Současný konzervativní obrat je pokusem o odpověď na rozšiřující propast mezi nimi [elitami a společností] ... [elity] proto doufají, že oslabenou legitimitu vykompenzují přebytkem ideologie.“¹⁸⁸

Jak dalece se ruská společnost transformovala bylo zjevné při pohledu na to, z jakých politických táborů a názorových proudů se protestující rekrutovali. Na rozdíl od protestů v roce 2005, kdy v ulicích ruských měst převládali nespokojení penzisté mobilizovaní komunisty, o šest let později demonstrovali proti zmanipulovaným parlamentním volbám mladší obyvatelé, „...kteří byli do té doby převážně pasivní, pokud šlo o politiku..., ale nyní si představovali moderní Rusko se spravedlivým politickým systémem bez korupce.“¹⁸⁹ Zastoupení politických skupin bylo přitom široké. Od prozápadních liberálních elit zastoupené populárním spisovatelem Borisem Akuninem nebo novinářkou Xenijí Sobčakovou, nastupující skupiny demokratických nacionalistů kritizující klientelismus a zkorumpovanost režimu a zároveň vystupující ostře proto migrantům ze Střední Asie či Kavkazu jako byl Alexej Navalnyj, ultranacionalistů reprezentované Vladimírem Torem

¹⁸⁵ HALE, E. Henry, *How nationalism and machine politics mix in Russia*, s. 221–248, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 240.

¹⁸⁶ TSYGANKOV, P. Andrei, *Vladimir Putin's Civilizational Turn*, RUSSIAN ANALYTICAL DIGEST No. 127, 8 May 2013, s. 5–7, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-127-5-7.pdf>.

¹⁸⁷ LARUELLE, Marlene, *Conservatism as the Kremlin's New Toolkit: an Ideology at the Lowest Cost*, RUSSIAN ANALYTICAL DIGEST No. 138, 8 November 2013, s. 2–4, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-138-2-4.pdf>.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 2.

¹⁸⁹ HALE, E. Henry, *How nationalism and machine politics mix in Russia*, s. 221–248, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 238.

nebo Konstantinem Krylovem či dlouholetých prominentních kritiků Kremlu v čele s Borisem Němcovem.¹⁹⁰

Protesty režimu odhalily vrůstající propast mezi oficiálním diskurzem národní identity, který se flexibilně pohyboval od občanské k etnocentrické národní identitě a stoupající společenské poptávce po etnocentrické identitě zapříčiněnou vzrůstajícím násilím kavkazského islámského radikalismu a přílivem ekonomických imigrantů ze zemí Střední Asie do Ruska.¹⁹¹ Ruská etnická nenávisť vyvrcholila během nepokojů na Manéžním náměstí v Moskvě 11. prosince roku 2010, kde se přes 5000 ultrapravicových fotbalových fanoušků shromáždilo na protest proti zavraždění fanouška Spartaku Moskva zastřeleným muži z Kavkazu. Dav pokřikoval rasistická hesla a napadal nožem kolemjdoucí neruského původu, z nichž dva nakonec zemřeli.¹⁹² Antiimigrantské nálady ve společnosti rostly od roku 2000 neustále, „...se státním vlastenectvím fungující jako lepidlo sjednocující etatisty s opozičními stranami etnického nacionalismu.“¹⁹³

Putin do prezidentského úřadu v roce 2012 nastupoval s vědomím, že legitimizační strategie založená na společenské smlouvě diskurzu stability i v důsledku ekonomické krize roku 2008 již nestačí a protivládní protesty otřásly *statu quo*. V důsledku toho režim změnil diskurz ideologickým obratem zaměřeným „...na konzervativní – a tichou – většinu elektorátu za účelem marginalizace politicky aktivní menšiny s liberálnějšími, ale i nacionalistickými hodnotami, která se chtěla podílet na rozhodovacím procesu.“¹⁹⁴ Podle Yuriho Tepera začal režim po roce 2012 aktivně budovat více etnocentrickou národní

¹⁹⁰ TSYGANKOV, P. Andrei, *The Strong State in Russia: Development and Crisis*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 158

¹⁹¹ TEPER, Yuri, Kremlin's post-2012 national policies: Encountering the merits and perils of identity-based social contract, s. 68 – 92, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 71.

¹⁹² ELDER, Miriam, Two dead as far-right football fans riot in Moscow, *TheGuardian.com*, 13. 12. 2010, <https://www.theguardian.com/world/2010/dec/13/two-dead-football-racist-riot-moscow>, navštíveno 10. 4. 2024.

¹⁹³ GOODE, J. Paul, Russia's ministry of ambivalence: the failure of civic nation-building in post-Soviet Russia, *Post-Soviet Affairs*, 35:2, 2019, s. 140-160, <https://doi.org/10.1080/1060586X.2018.1547040>, s. 140 – 141.

¹⁹⁴ LARUELLE, Marlene, *Conservatism as the Kremlin's New Toolkit: an Ideology at the Lowest Cost*, *RUSSIAN ANALYTICAL DIGEST* No. 138, 8 November 2013, s. 2–4, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-138-2-4.pdf>, s. 3.

identitu, aby vyslyšel volání společnosti, tudíž „...přeorientoval očekávání veřejnosti na identitární aspekty společenské smlouvy...a na ochranu obyvatelstva pře domnělými rostoucími akutními hrozbami pro národ.“¹⁹⁵

Příznačně se Vladimir Putin zabýval detailně národní otázkou již probíhajících protestů v lednu roku 2012 v obsáhlém článku *Rusko: národní otázka* na mírně provládním serveru listu *Nezavisimaja gazeta* jen dva měsíce před prezidentskými volbami. Putin i zde přistoupil k národní identitě eklekticky a nejednoznačně. Na jednu stranu zdůrazňoval multietnickou povahu státu se „...stovkami etnických skupin...“, který je historicky „...společným podnikem mnoha národů.“¹⁹⁶ Na druhé straně však označil ruský lid v etnickém smyslu (*ruskij*) jako „státotvorný národ“, kterému přiznal historické poslání „...sjednotit a upevnit [ruskou] civilizaci“¹⁹⁷ Za součást snahy režimu zdecimovat nacionalistickou opozici můžeme považovat také zajištění podpory v prezidentské kampani od známých osobností veřejného života známých pro své nacionalistické názory, jako byli malíř Ilja Glazunov, ekonom Sergej Glazjev či Dmitrij Rogozin (strana Rodina).¹⁹⁸

Lákavou příležitostí pro veřejnou diskreditaci liberální opozice režim dostal již v únoru roku 2012, když feministická punková skupina Pussy Riot vystoupila s protestsongem v moskevské Katedrále Krista Spasitele. Během akce skupina zaútočila na osobu Putina a také na prorůstání církve, státu a bezpečnostních složek. Režim tuto příležitost bezzbytku využil a zahájil ostrou konzervativní kampaň v tisku a televizi, která cílila především na pohoršenou „tichou“ většinu ruské společnosti. Úřady členky skupiny obvinily z výtržnictví a v následném procesu odsoudily na dva roky do vězení. Trestní řízení považovalo za spravedlivé a nezaujaté 44 % občanů, zatímco pouze 17 % procent bylo přesvědčeno o

¹⁹⁵ TEPER, Yuri, Kremlin's post-2012 national policies: Encountering the merits and perils of identity-based social contract, s. 68 – 92, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 72.

¹⁹⁶ PUTIN, Vladimir, *Владимир Путин. Россия: национальный вопрос*, ng.ru, 23. 1. 2012, https://www.ng.ru/%20politics/2012-01-23/1_national.html, 10. 4. 2024.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ TEPER, Yuri, Kremlin's post-2012 national policies: Encountering the merits and perils of identity-based social contract, s. 68 – 92, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 73.

opaku.¹⁹⁹ Církev ihned mobilizovala věřící, které vyzvala v dubnu k hromadné modlitbě na stejném náměstí. Akce se zúčastnilo přes deset tisíc lidí. Patriarcha Kirill, který před tím označil vystoupení Pussy Riot za „dílo ďáblov“, vyzval přítomné k modlitbě „...za naši víru, naši církve, naše posvátné předměty a naši vlast.“²⁰⁰ Režim postavil útok na církve na roveň útoku na podstatu ruské národní identity a „...morální základy Ruska,“ jak se později vyjádřil Putin.²⁰¹

Konzervativní kampaň pokračovala i po vítězství Putina a Jednotného Ruska ve volbách přijetím celé řady legislativních opatření cílící na konkrétní skupiny obyvatel a organizací, které poskytly státním orgánům „...donucovacích pravomocí k potlačení vzorců chování, které jsou považovány za nevhodné.“²⁰² Legislativní balíček k existujícímu zákonu regulující činnost nevládních a neziskových organizací přezdívaný jako „zákon o zahraničních agentech“ přijatý v červenci 2012 zavedl povinnost pro organizace financované ze zahraničí zaregistrovat se v oficiálním rejstříku jako „zahraniční agenti“, kteří pak podléhali přísnějšímu státnímu dohledu. Zákon byl tvrdě kritizován doma i v zahraničí jako umlčování občanské společnosti a způsob stigmatizace nezávislých organizací označením připomínající kolaborující aktivity proti režimu ještě ze sovětských dob.²⁰³ V přímé reakci na aféru Pussy Riot přijala Duma zákon trestající urážku náboženského cítění (2013), homofobním náladám vyšel vstříc zákon proti „LGBT propagandě“ (2012) a pruderní společnost zase ocenila legislativu „zakazující sprostá slova v kultuře“ (2014).²⁰⁴ Světla (provládních) mediálních reflektorů se také nově upřela na největší jestřáby konzervativního obratu, jako byly autorky těchto zákonů Irina Jarovaja (zákon o

¹⁹⁹ TSYGANKOV, P. Andrei, *The Strong State in Russia: Development and Crisis*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 161.

²⁰⁰ *Russians rally support for Orthodox church over Pussy Riot controversy*, TheGuardian.com, 22. 4. 2012, <https://www.theguardian.com/world/2012/apr/22/russians-support-orthodox-church-pussy-riot>, navštíveno 10. 4. 2024

²⁰¹ Cit. dle: SCOTT, Michael, *Pussy Riot got what they deserved: Putin*, Reuters.com, 25. 10. 2012, <https://www.reuters.com/article/idUSBRE8901IV/>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁰² LAURELLE, Marlene, *Is Russia fascist? Unraveling propaganda east and west*, Cornell University Press 2021, s. 88.

²⁰³ *Russian Authorities Plan To Introduce Registry Of People Linked To 'Foreign Agents'*, RFE/RL, 9. 3. 2022. <https://www.rferl.org/a/russia-crackdown-foreign-agents-registry/31744925.html>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁰⁴ TEPER, Yuri, *Kremlin's post-2012 national policies: Encountering the merits and perils of identity-based social contract*, s. 68 – 92, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 73.

zahraničních agentech), Jelena Mizulina (zákon o LGBT propagandě), v květnu 2012 jmenovaný ministr kultury Vladimir Medinskij známý svými neoimperálními postoji a snahou redefinovat ruskou kulturu²⁰⁵, či motorkář Alexandr Zaldostanov, známý jako „Chirurg“ vystupující často po boku Putina na veřejnosti.²⁰⁶

Ostře konzervativní rétoriku si osvojil režim i směrem k mezinárodnímu publiku, kdy využil polarizaci evropské a americké veřejnosti ohledně otázky rovných práv LGBT komunity a stavěl se do ochrany tradičních hodnot konzervativního světa. Zcela otevřeně tento status deklaroval Putin v roce 2013 ve svém proslovu předneseném na Valdajském mezinárodním fóru. Putin hovořil o „...rychle se měnícím světě, který je otevřenější, transparentnější a provázaný...“, ve kterém „...mnoho euroatlantických zemí...odmítá svoje kořeny včetně křesťanských hodnot na kterých je vystavěna západní civilizace...odmítají tradiční identity: národní, kulturní, náboženské ale i sexuální. Zavádějí politiku, která klade rovnítko mezi velké rodiny a partnerství osob stejného pohlaví, mezi víru v Boha a víru v Satana.“²⁰⁷ Globalizační vlivy „extrémní“ liberalizace moderního světa označil jako hrozbu pro ruskou národní identitu, jejíž „...posílení je dnes skutečně fundamentální...“²⁰⁸ Pro domácí publikum měla fungovat tato argumentace rovněž jako obhajoba pro okleštění svobod ve jménu vlastenectví, konzervativní/křesťanské morálky a zachování národní kultury, a tedy i národní identity.²⁰⁹

Na začátku roku 2014 přidal režim do svého diskurzu o identitě opět nacionalismus s etnocentrickým pojetím národa. Příčinou nové nacionalistické rétoriky byla vojenská invaze na východě Ukrajiny a anexe Krymského poloostrova a snaha o získání veřejné podpory pro

²⁰⁵ LIPMAN, Maria, Meet the Second-Rate Academic Who is Vladimir Putin's Culture Cop, TheNewRepublic.com, 24. 5. 2014, <https://newrepublic.com/article/117896/vladimir-medinsky-russias-culture-minister-putin-toady>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁰⁶ *Putin awards biker buddy 'the Surgeon' with medal*, Nbcnews.com, 15. 3. 2013, <https://www.nbcnews.com/news/photo/putin-awards-biker-buddy-surgeon-medal-flna1c8891884>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁰⁷ PUTIN, Vladimir, *Vladimir Putin Meets with Members the Valdai International Discussion Club. Transcript of the Speech and the Meeting*, Vladai Club, 20. 9. 2013, https://valdaiclub.com/a/highlights/vladimir_putin_meets_with_members_the_valdai_international_discussion_club_transcript_of_the_speech/, navštíveno 10. 4. 2024

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ LARUELLE, Marlene, *Russia as an anti-liberal European civilisation*, s. 275 – 297, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s.294.

tyto akce. Putin v proslovu ospravedlňující připojení Krymu sáhnul vedle historických argumentů také k emocionálně nacionalistické rovině, ve které „...v srdcích a myslích lidí Krym vždy byl a zůstává nedílnou součástí Ruska...“, protože poloostrov je „původní ruská [ruskij] půda...“²¹⁰ Jak upozorňuje Teper, přestože důraz na etnický element ruské identity je zde zřejmý a nacionalistický tábor tak Putinův proslov považoval za signalizaci „...zrodu ruského národního státu...“,²¹¹ nelze použití tohoto pojmu v ruské propagandě považovat za skutečně etnocentrický. Pojem *ruskij* režim na pozadí anexe Krymu a války na Ukrajině v roce 2014 spíše používal jako spojující prvek pro ruský mluvící populaci v Rusku a na Ukrajině a zároveň jako „...definování kontrastu vůči Ukrajincům, kteří jsou stejně jako Rusové Slované a většinou pravoslavní.“²¹² Že nelze mluvit o nacionalistickém oficiálním diskurzu v Rusku jako o stálém trendu, potvrdil i rok 2015. Podle průzkumů veřejného mínění centra Levada již v polovině roku ztrácela veřejnost o Krym a Ukrajinu zájem. Také v důsledku ruského vojenského angažmá v Sýrii režim od opatrného nacionalismu ustoupil a vrátil se k velmocenskému etatismu a antiamerikanismu.²¹³

2.2 Sport, stát a ruská společnost

Význam sportu pro ruskou společnost shrnul Dmitrij Medveděv při příležitosti hodnocení výkonu ruských sportovců na olympiádě ve Vancouveru: „Pro nás je sport více než jen sport, a proto na nás má takový vliv výkon našeho týmu. Prožíváme to měsíce: kdo vyhrál, kdo nevyhrál, koho vinit, jak by měl být potrestán a tak dále...ale zároveň to není špatně, protože to ukazuje, že jsme v našem spirituálním základu národ vítězů.“²¹⁴ Sportu, především tomu vrcholovému, náleží v ruské národní kolektivní paměti speciální místo již od dob Sovětského svazu. Vítězství sovětských a později ruských sportovců a národních týmů na mezinárodních sportovních událostech byla od druhé světové války politickými

²¹⁰ PUTIN, Vladimir, *Обращение Президента Российской Федерации*, Kremlin.ru, 18. 3. 2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/20603>, navštíveno 10. 4. 2024.

²¹¹ TEPER, Yuri, *Kremlin's post-2012 national policies: Encountering the merits and perils of identity-based social contract*, s. 68 – 92, IN: KOLSTO, Pål BLAKKISRUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016, s. 77.

²¹² Tamtéž, s. 78.

²¹³ Tamtéž, s. 81.

²¹⁴ Cit. dle: PERSSON, Emil, PETERSSON, Bo, *Political mythmaking and the 2014 Winter Olympics in Sochi: Olympism and the Russian great power myth*, *East European Politics*, 30:2, 2014, s. 192-209, <https://doi.org/10.1080/21599165.2013.877712>, s. 198.

představiteli, médií i obyčejnými lidmi oslavována jako důkaz o výjimečných schopnostech sovětské a později ruské společnosti.

Ačkoliv ruský ministr sportu Vitalij Mutko v roce 2015 prohlásil, že „...politika by se...neměla míchat se sportem,²¹⁵ faktem je, že v ruském prostředí desítky let platí pravý opak. Během studené války Sovětský svaz využíval sportovní úspěchy na světové scéně k propagaci socialismu v zahraničí, ale také jako jeden ze způsobů, jak u svých občanů probudit pocit národní hrdosti.²¹⁶ Sovětský stát pro tento účel vybudoval propracovaný systém státní podpory a organizace sportu, na jehož úspěchy se s jistými modifikacemi snaží navázat i Putinův režim.

2.2.1 Stát a sport v Sovětském svazu

Sovětský model organizace sportu (který byl podobný v celém východním bloku) se od západního lišil stejně, jako se od sebe lišily tržní a plánovaná ekonomika. Sportovní kluby centrálně organizoval stát, na rozdíl od individuálních sportovních klubů v západní Evropě nebo ve Spojených státech. Význam sportu po komunistickou stranu rostl během třicátých let, nejprve jako ideologický nástroj tělovýchovné osvěty. Režim konstantně vyzýval obyvatelstvo ke sportu, oficiálně za účelem „...duševního zdraví, morální čistoty a fyzické dokonalosti“,²¹⁷ což mělo vést k lepší pracovní morálce, a tím i produktivitě vedoucí k ekonomickému růstu a v neposlední řadě také k větší připravenosti armádních branců.²¹⁸ V té době sovětský režim ještě ze strategicky politických důvodů odmítal vysílat své sportovce soutěžit na „buržoazní“ mezinárodní sportovní akce, jako byly olympijské hry a místo toho založil svou vlastní organizaci Rudá sportovní internacionála (známou také jako

²¹⁵ Tehdy Mutko reagoval na odhalení o systematickém, státem řízeném dopingů ruských sportovců na nejvyšší sportovní úrovni. Viz.: *Mutko: Russia faces attempt to be slammed, but politics shouldn't be mixed up with sports*, TASS.com, 16. 11. 2015, <https://tass.com/sports/836667>, navštíveno 10. 4. 2024.

²¹⁶ GOROKHOV, A. Vitalii, *Forward Russia! Sports mega-events as a venue for building national identity*, Nationalities Papers, Vol. 43, No.2, 2015, s. 267-282, <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2014.998043>, s. 273.

²¹⁷ VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>, s.12.

²¹⁸ ANDREFF, Wladimir, BRIL, Oleg, POUPAUX, Sandrine, *Sport in Russia*, s. 195-218, IN: SOBRY, Clause (ed.), *Sports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, Le Manuscrit 2012, s. 197.

Sportinterna), která organizovala „proletářské“ sportovní akce a spartakiády. Situace se změnila až před Olympijskými hrami v Helsinkách roku 1952, kdy se Stalin rozhodl ukázat kapitalistickému světu dominanci sovětského socialistického sportu a tím i celé společnosti. Od té doby byl „...výkon sovětských nebo ruských atletů na olympijských hrách, jak jejich úspěchy tak i selhání, považovány za indikátor statusu země v globální aréně.“²¹⁹

Od té doby věnovala Moskva sovětským sportovním úspěchům na mezinárodním jevišti zvláštní pozornost, což se projevilo ve státní podpoře vrcholovým sportovcům (kteří oficiálně vystupovali a soutěžili jako amatéři) a sportovním klubům. Špičkoví sportovci mohli využívat nejlepší sportovní infrastrukturu v zemi, dostávali dvakrát vyšší plat než průměrná mzda a ve sportovním důchodu jim režim zajistil kariéru ve státním sektoru. Navíc sportovci a jejich trenéři získávali bonusy za výjimečné výkony na mezinárodní scéně, speciálně na olympijských hrách.²²⁰

Vedle vysokých investic do sportovní infrastruktury se stát také rozhodl financovat aplikovaný sportovní výzkum, jehož výsledkem bylo stanovení kritérií pro detekci budoucích sportovních talentů spolu s modely pro nejefektivnějších tréninkové procesy. Tato kritéria pak uplatňovali hledači talentů na běžných školách a ve sportovních klubech. Režim lanařil děti od útlého věku, přičemž věk byl odvislý od konkrétní disciplíny – „...pět až šest let u gymnastiky a plavání, dvanáct až třináct let u boxu a cyklistiky, třináct až čtrnáct u vzpírání...“²²¹ Sofistikovaný systém přinášel úspěchy především na olympiádě a v ledním hokeji, tedy národním historickém sportu, který představoval obzvláště atraktivní arénu pro porovnávání kvality socialistického (SSSR) a kapitalistického (USA a Kanada) světa. Sovětský svaz během své existence vyhrál neoficiální soutěž mezi zeměmi v počtu získaných medailí šestkrát na letní a sedmkrát na zimní olympiádě, v čemž byl celosvětové

²¹⁹ PERSSON, Emil, PETERSSON, Bo, *Political mythmaking and the 2014 Winter Olympics in Sochi: Olympism and the Russian great power myth*, East European Politics, 30:2, 2014, s. 192-209, <https://doi.org/10.1080/21599165.2013.877712>, s. 198.

²²⁰ ANDREFF, Wladimir, BRIL, Oleg, POUPAUX, Sandrine, *Sport in Russia*, s. 195-218, IN: SOBRY, Clause (ed.), *Sports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, Le Manuscrit 2012, s. 199.

²²¹ Tamtéž, s. 201.

nejúspěšnějším státem.²²² Počítání olympijských medailí politickou elitou i veřejností bylo vždy velmi důležité. Když Sergej Pavlov, předseda Výboru pro tělesnou kulturu a sport Sovětského svazu, hodnotil další sovětskou dominanci na Letních olympijských hrách v Montrealu (1976), zdůraznil, že sportovní vítězství „...představují jeden z nejpřesvědčivějších argumentů dokazujících nadřazenost socialistického systému.“²²³ Odkaz sovětského sportu pro moderní Rusko spočívá vedle jiného právě v této tradici vítězného ducha, který se nikdy nespokojí s druhým místem. Tradice sportovního vítězství jako způsobu pro demonstraci síly národa a vysokých očekávání sportovního úspěchu od politického vedení, médií i široké veřejnosti se staly integrální součástí ruské národní identity i po rozpadu Sovětského svazu.²²⁴

2.2.2 Stát a sport v Ruské federaci: Od Jelcina k Putinovi

Systém státní podpory sportu se začal výrazně měnit už v době politických a ekonomických reforem perestrojky a glasnosti Michaila Gorbačova. Po povolení činnosti soukromých sportovních klubů v roce 1987 a profesionalizaci sportu o rok později přešly organizační kompetence společně s financováním ze státního centra na jednotlivé organizace. Ruské kluby a sportovní agentury se otevřely zahraničním sponzorům a státní investice do rozvoje sportu začaly klesat. Sovětský sportovní model se tak začal blížit západním tržním mechanismům. S rozpadem Sovětského svazu zmizely státní investice takřka přes noc a také v důsledku chybějícího zdroje financování v podobě televizních vysílacích práv sportovních přenosů se ruský sport dostal do hluboké krize, ze které se dostával jen velmi pozvolna. Zatímco v roce 1988 odcházelo 0,26 % ze státního rozpočtu do podpory sportu, ještě v roce 2007 to bylo jen 0.08 %.²²⁵

²²² GOROKHOV, A. Vitalii, *Forward Russia! Sports mega-events as a venue for building national identity*, Nationalities Papers, Vol. 43, No.2, 2015, s. 267-282, <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2014.998043>, s. 273.

²²³ VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>, s.14.

²²⁴ GOROKHOV, A. Vitalii, *Forward Russia! Sports mega-events as a venue for building national identity*, Nationalities Papers, Vol. 43, No.2, 2015, s. 267-282, <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2014.998043>, s. 273.

²²⁵ ANDREFF, Wladimir, BRIL, Oleg, POUPAUX, Sandrine, *Sport in Russia*, s. 195-218, IN: SOBRY, Clause (ed.), *Sports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, Le Manuscrit 2012, s. 206.

Ruský sport v devadesátých letech trpěl masovým odchodem špičkových trenérů a sportovců za lepšími ekonomickými podmínkami do zahraničí. Nedostatek finančních prostředků se promítl do zanedbávání rozvoje a údržby sportovních komplexů, které chátraly a přestaly plnit svůj původní účel. Špatnou finanční kondici státního sportu navrhl vyřešit v roce 1993 ministr sportu, bývalý tenisový reprezentant a tenisový kouč Borise Jelcina Šamil Tarpiščev udělením povolení pro dovoz cigaret a alkoholu sportovním organizacím.²²⁶ Nezisková organizace Národní sportovní nadace tak zbohatla na dovozu alkoholu a cigaret a v roce 1995 se stala hlavním ruským importérem vodky. Dalšími významnými dovozci alkoholu se stala Ruská hokejová federace nebo Ruský olympijský výbor. Obrovské příjmy však upoutaly pozornost mafie a obchod sportovních investorů s bezcelním zbožím tak vedl k prorůstání sportu a organizovaného zločinu. Mafie pronikla až do nejvyšších pater hokeje a vydírala ruské nejlepší hráče působící i v severoamerické soutěži NHL, jako byl například ruský olympionik Pavel Bure.²²⁷ Atentáty na vysoké manažery sportovních organizací se staly běžné. V roce 1997 byl na opuštěné silnici zastřelen prezident Ruské hokejové federace Valentin Syč, rok předtím přežil atentát na svoji osobu předseda Národní sportovní nadace Boris Fedorov. Ruský sport v devadesátých letech představoval významný zdroj příjmů, ale „...v některých (pravděpodobně ve většině) případech skuteční příjemci většiny peněz nebyly vůbec spojeni se sportem.“²²⁸

Neutěšená situace ruského sportu se začala zlepšovat s ekonomickým růstem po roce 2000 podpořeným reformami v organizaci sportu především během druhého prezidentského období Vladimira Putina. Nástupce Jelcina v úřadu prezidenta navíc požil ke sportu hluboký celoživotní vztah a na obnově slávy ruského sportu měl upřímný osobní zájem. Pro držitele černého pásu v judu a bývalého poloprofesionální zápasníka v bojových sportech

²²⁶ HILL, Declan, *The Russian Mafia and hockey*, Playthegame.com, 12. 11. 2002, <https://www.playthegame.org/news/the-russian-mafia-and-hockey/>, navštíveno 10. 4. 2024.

²²⁷ ESPN REPORTS OF RUSSIAN MAFIA CONNECTION TO PAVEL BURE, Sportsbusinessjournal.com, 11. 4. 1996, <https://www.sportsbusinessjournal.com/Daily/Issues/1996/11/04/Leagues-Governing-Bodies/ESPN-REPORTS-OF-RUSSIAN-MAFIA-CONNECTION-TO-PAVEL-BURE.aspx>, navštíveno 10. 4. 2024.

²²⁸ VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>, s.14.

představoval sport „nesmírnou vášně“, kterou považoval za určitý způsob životní filosofie.²²⁹ Sport se také stal pevnou součástí Putina veřejného obrazu. Vedle juda se aktivně věnuje plavání, lyžování, jízdě na koni či lednímu hokeji, čímž „...ukazuje, že je plný vitality, a přestože je mu 66 let [v roce 2020, pozn. autora], není to jen stárnoucí diktátor, z kterého je každý už unavený.“²³⁰ V roce 2011 jako tehdejší premiér založil amatérskou Noční hokejovou ligu (zkratka se nápadně podobá slavnější profesionální soutěži v Severní Americe), kde Putin s dalšími politiky hraje hokej se sovětskými a ruskými hokejovými legendami. Často jsou zápasy vysílány živě na státních televizních kanálech. Známé jsou případy, kdy protihráči včetně brankáře před Putinem na bruslích uhýbali, aby vstřelil co nejvíce gólů.²³¹

Ústředním legislativním opatřením, který signalizoval novou státní podporu v rozvoji ruského sportu na vrcholové a masové úrovni, se stal federální zákon O tělesné kultuře a sportu v Ruské federaci (*O fizičeskoj kul'ture i sporte v Rossijskoj Federacii*) ze 4. prosince 2007.²³² Zákon vytvářel legislativní rámec pro institucionální podporu sportu „...reprodukcí logiku globalizovaného sportu, který je pravidelně [od té doby] upravován v souladu s politikou hlavních mezinárodních sportovních organizací.“²³³ V důsledku přijetí nového zákona se celkový rozpočet na rozvoj sportu a veřejného zdraví v Rusku navýšil pro rok 2008 na 218,3 miliard rublů, což je 3.3 % z celkového státního rozpočtu.²³⁴ K zamezení odlivu nejtalentovanějších sportovců a trenérů do zahraničí stát již v roce 2005 založil fond na podporu ruských olympijských atletů, který uděloval těm nejlepším granty až do ve výše

²²⁹ PUTIN, Vladimir, NPR News, *Transcript of National Public Radio's interview and listener call-in with Russian President Vladimir Putin*, 11. 15. 2001, <https://legacy.npr.org/news/specials/putin/nprinterview.html>, navštíveno 8. 4. 2024.

²³⁰ VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>, s.24.

²³¹ *Vladimir Putin scores at least eight goals in hockey exhibition, then falls on face*, TheGuardian.com, 10. 5. 2019, <https://www.theguardian.com/sport/2019/may/10/vladimir-putin-hockey-fall-hockey-exhibition>, navštíveno 10.4. 2024.

²³² *Feděralnyj zakon ot 4 děkabrja 2007 g. N 329-FZ "O fizičeskoj kul'ture i sportě v Rossijskoj Feděracii (s izmeněnijami i dopolněnijami)*, Garant.ru, <https://base.garant.ru/12157560/>, 15. 4. 2024.

²³³ GOROKHOV, Vitalii, *Seeking out a Nation? Sport Policy Changes in Post-Soviet Russia*, s. 198–213, IN: ROJO-LABAIEN, Ekain, DÍAZ, Álvaro Rodríguez, ROOKWOOD, Joel, (eds.), *Sport, Statehood and Transition in Europe: Comparative Perspectives from Post-Soviet and Post-Socialist Societies*, Routledge 2020, s. 201.

²³⁴ ANDREFF, Wladimir, BRIL, Oleg, POUPAUX, Sandrine, *Sport in Russia*, s. 195-218, IN: SOBRY, Clause (ed.), *Sports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, Le Manuscrit 2012, s. 210.

3 500 euro měsíčně. V roce 2008 se částka pro olympijské vítěze zdvojnásobila, což mělo rovněž motivovat sportovce k lepším výkonům na mezinárodní scéně.²³⁵ Více peněz obdržela také Federální agentura pro fyzické vzdělávání a sport, známá také jako *RosSPORT*, která byla mimo jiné zodpovědná za vyhledávání sportovních talentů pro národní reprezentace, přičemž podobně jako v SSSR zůstala významným lidským zdrojem pro sportovní týmy armáda. Ministerstvo sportu a tělesné kultury prošlo v roce 2008 reorganizací s užším zaměřením na rozvoj organizovaného sportu pod novým jménem již jen jako Ministerstvo sportu, do jehož čela byl jmenován významný Putinův muž Vitalij Mutko. Nový ministr zahájil kampaň cílící na renovaci sportovišť a výstavbu nové sportovní infrastruktury (stadionů, plaveckých bazénů, hal pro gymnastiku apod.), jejichž počet se od té doby každoročně zvyšoval.²³⁶

Mezinárodní sportovní úspěchy ruských reprezentantů na nejprestižnějších sportovních akcích se staly opět nejvyšší národní prioritou. Jak konstatuje studie Richarda Arnolda, federální zákon z roku 2007 je explicitně zaměřen na olympijský úspěch.²³⁷

Zvýšená pozornost, kterou režim začal věnovat vrcholovému sportu, je patrná také z narůstajícího počtu zasedání členů prezidentského orgánu Rady pro rozvoj tělesné kultury a sportu (*Soveta po razvitiju fizičeskoj kultury i sporta*) od roku 2011. Intenzivnější jednání Rady pravděpodobně souvisela také s vrcholením příprav na Letní světovou univerziádu v Kazani, která se konala jen rok před Zimní olympiádou v Soči (2014). Mezinárodní akce představovala jakousi generální zkoušku před „opravdovou“ olympiádou z hlediska organizace, ale i výkonu ruských sportovců.

Medailové úspěchy na olympijských hrách se opět staly předmětem přísné mediální a politické evaluace. Když ruská výprava přivezla z Letních olympijských her v Pekingu

²³⁵ Tamtéž, s. 208.

²³⁶ GOROKHOV, Vitalii, *Seeking out a Nation? Sport Policy Changes in Post-Soviet Russia*, s. 198–213, IN: ROJO-LABAIEN, Ekain, DÍAZ, Álvaro Rodríguez, ROOKWOOD, Joel, (eds.), *Sport, Statehood and Transition in Europe: Comparative Perspectives from Post-Soviet and Post-Socialist Societies*, Routledge 2020, s. 202 - 203.

²³⁷ ARNOLD, Richard, *Sport and Official Nationalism in Modern Russia*, *Problems of Post-Communism*, vol. 65, no. 2, 2018, s. 129–14, <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1425093>, s. 133.

„pouze“ 72 medailí, což bylo o dost méně, než se očekávalo, čelili sportovci a zodpovědní politici hlasitě vyjádřené nespokojenosti prezidenta.²³⁸

Mechanismy systému organizace sportu na vrcholové úrovni, který režim zavedl během druhého prezidentského cyklu Vladimira Putina, zůstaly platné minimálně do olympijských her v Soči. Na jedné straně se profesionální sport přiblížil západnímu tržnímu modelu. Do sportovních organizací investičně vstoupily velké státní a polostátní podniky jako je Gazprom, Lukoil, Aeroflot či Norilsk Nickel, a ruské kluby tak mohly najímat a kupovat nejlepší zahraniční trenéry a hráče.²³⁹

Na druhé straně však ruský sport pod Vladimírem Putinem přesně kopíruje systém patronalistických vazeb, který hlavní patron vybuodoval v celém státě. Majitelé klubů a sportovních organizací jsou pevně srostlí se státem. Rozhodnutí, jaké disciplíny a jaké asociace získají finance, závisí především na Putinovi a jeho nejbližším okolí. Mladší dcera Putina Ekaterina Tichonova je bývalou akrobatickou tanečnicí. Federace v Rusku tak okrajového sportu, jakým je sportovní tanec a rock'n'roll má díky tomu mocné sponzory (Nornickel, banka Gazmprombank, Aeroflot a dovozce diamantů Alrosa). Ministr zahraničí Sergej Lavrov má zase v oblibě rafting. Od roku 2009 předsedá Federaci vodního slalomu, jejímž největším sponzorem je státní podnik RusHydro provozující hydroelektrárny.²⁴⁰ Příklady propojení politiky, byznysu a sportu v současném Rusku je daleko více, protože „...prakticky každý ruský vládní činitel a každý oligarcha je nějak se sportem propojen.“²⁴¹

2.3 Pořádání SME v Ruské federaci a Zimní olympijské hry v Soči 2014

2.3.1 Odkaz maskota Miši, Liga mistrů a kazaňská generální zkouška na olympiádu v Soči

²³⁸ ANDREFF, Wladimir, BRIL, Oleg, POUPAUX, Sandrine, *Sport in Russia*, s. 195-218, IN: SOBRY, Clause (ed.), *Sports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, Le Manuscrit 2012, s. 215

²³⁹ Tamtéž, s. 216.

²⁴⁰ VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020,

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>, s. 35–37.

²⁴¹ Tamtéž, s. 7.

Přestože se ze Sovětského svazu stala v druhé polovině dvacátého století takřka sportovní supervelmoc a postsovětské Rusko na sportovní úspěchy svého předchůdce střídavě navázalo, ruská zkušenost s pořádáním těch nejprestižnějších mezinárodních sportovních akcí není bohatá. Zlomovou událostí se v tomto ohledu staly až Letní olympijské hry v Moskvě roku 1980, které se pro sovětský režim skýtaly jedinečnou příležitostí k demonstraci úspěchů socialistické společnosti před zahraničním publikem a zvýšení její důvěryhodnosti a legitimacy i u domácího publika. Oslavy sovětského systému sice pokazil mezinárodní bojkot 67 zemí vedeným USA jako odpověď na sovětskou invazi do Afganistánu zahájenou rok před tím, ale naprostá sportovní dominance sovětských sportovců, kteří získali celkem 195 medailí, před domácím publikem nakonec propagační cíle naplnila.²⁴² Odkaz moskevských her je v ruské společnosti živý dodnes. Po organizační stránce proběhla olympiáda hladce a současný režim v otázce zajištění bezpečnosti Zimních olympijských her v Soči o 34 let později vycházel z taktiky bezpečnostních složek z roku 1980.²⁴³ U široké veřejnosti se největším hrdinou stál olympijský maskot, medvěd Miša. Když se během závěrečného ceremoniálu v živém televizním přenosu vznesla jeho obrovská podobizna díky heliovým balónkům do vzduchu a opouštěl moskevský stadion Lužniki, „...celá země plakala...byl to pravděpodobně jeden z nejnostalgičtějších momentů v historii sovětské éry.“²⁴⁴

S lepší ekonomickou kondicí státu, reformou organizovaného sportu a většími státními investicemi do profesionalizace sportu se ruský režim po roce 2000 zaměřil i na organizaci sportovních mezinárodních akcí. První výraznější zkušeností pro Rusko bylo pořádání finále Ligy mistrů, nejprestižnějšího fotbalového utkání evropské fotbalové asociace UEFA na klubové úrovni v roce 2008 v Moskvě. Pořádání jednoho z nejsledovanějších fotbalových zápasů sezóny v Evropě i v dalších státech světa je ve fotbalovém světě pro hostitelské

²⁴² *Olympic Games Moscow 1980*, Olympics.com, oficiální web Mezinárodního olympijského výboru, <https://olympics.com/en/olympic-games/moscow-1980>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁴³ Především aplikací tzv. „ocelového prestence“, tedy bezpečnostního permitru kolem dějiště her, který znemožnil přístup jak potenciálních útočníků, tak protestujících protirežimních aktivistů. Viz.: FOXALL, Andrew, *Russia's Olympic Shame: Corruption, Human Rights and Security at 'Sochi 2014'*, The Henry Jackson Society, London 2014, s. 12.

²⁴⁴ VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>, s. 15.

město i zemi prestižní záležitostí. Výběr hostitelských měst prochází podobným mechanismem jako kandidatura pro pořádání olympiády nebo mistrovství světa ve fotbale, což tehdejší předseda Ruské fotbalové asociace Vitalij Mutko po oznámení vítězství Moskvy s nadšením připomínal.²⁴⁵ I přes obavy sportovní světové veřejnosti, zda moskevské úřady a policie dokáže udržet na uzdě anglické fotbalové fanoušky z Manchesteru a Londýna známé předchozími výtržnostmi, proběhla akce bez problémů a „...Rusko tímto vstoupilo do světa pořádání SME.“²⁴⁶

Ještě důležitější pro ruskou veřejnost, ale především pro Putina samotného, byl hladký průběh Letní univerziády v Kazani v roce 2013 a úspěch ruských atletů. Největší světová sportovní soutěž pro vysokoškolské sportovce je pochopitelně ve všech kritériích menší akcí než jsou olympijské hry, avšak díky megalomanskému pojetí ruského režimu nabyla akce takřka olympijských rozměrů. Akce se zúčastnilo přes 8 tisíc univerzitních sportovců ze 160 zemí, speciálně pro hry vznikl komplex se sedmi novými stadiony, „univerziádní“ vesnicí, budovou střediska her s navazující infrastrukturou. Podle organizátorů sledovalo hry na celém světě přes 3 miliardy televizních diváků.²⁴⁷ S rozpočtem přes 4,5 miliard dolarů překonala Univerziáda náklady na uspořádání Zimních olympijských her ve Vancouveru v roce 2010.²⁴⁸ Rusko z Univerziády vytvořilo neoficiální olympijské hry, jejichž důležitost pro ruský režim stvrdila i účast prezidenta Putina, který hry oficiálně zahajoval.²⁴⁹

Že se v podstatě jedná o generální zkoušku před olympiádou v Soči byl v Rusku známým a několikrát i nejvyššími představiteli ruského režimu potvrzeným faktem.²⁵⁰ Organizace akce

²⁴⁵ *Moscow to stage 2008 Champions League final*, TimesofMalta.com, 5. 10. 2006, <https://timesofmalta.com/article/moscow-to-stage-2008-champions-league-final.39411>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁴⁶ ARNOLD, Richard, *Sport and Official Nationalism in Modern Russia*, Problems of Post-Communism, vol. 65, no. 2, 2018, s. 129–14, <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1425093>, s. 132.

²⁴⁷ *27th Summer Universiade 2013 in Kazan*, Dspkazan.com, oficiální web Výboru pro sport a sociální projekty v Kazani, organizátora Univerziády v Kazani 2013, <https://dspkazan.com/en/projects/summeruniversiade2013-2/>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁴⁸ ARNOLD, Richard, *Sport and Official Nationalism in Modern Russia*, Problems of Post-Communism, vol. 65, no. 2, 2018, s. 129–14, <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1425093>, s. 132.

²⁴⁹ MACKAY, Duncan, *Putin opens Kazan 2013 as Russia's "Decade of Sport" officially launched*, Insidethegames.biz, 6. 7. 2013, <https://www.insidethegames.biz/articles/1014968/putin-opens-kazan-2013-as-russia-s-decade-of-sport-officially-launched>, navštíveno 7. 4. 2024.

²⁵⁰ NECHEPURENKO, Ivan, *Kazan Universiade Launches a Marathon of Sports Events in Russia*, TheMoscowTimes.com, 5. 7. 2014 <https://www.themoscowtimes.com/2013/07/05/kazan-universiade-launches-a-marathon-of-sports-events-in-russia-a25574>, navštíveno 7. 4. 2024.

proto musela být perfektní a sportovní úspěch ruské výpravy nezpochybnitelný. Lakonicky tlak Kremlu i veřejnosti shrnul Vitalij Mutko, toho času již ministr sportu: „Kdybychom prohráli, byl bych roztrhán na kusy.“²⁵¹ Ruská výprava neponechala žádný prostor náhodě a celkové medailové prvenství si zajistila dvojí strategií – za prvé organizátoři mezi volitelné sporty zařadili dva ryze národní ruské, resp. tádžicko-uzbecké bojové sporty sambu a kuraš. Dohromady v nich ruští reprezentanti nepřekvapivě získali 24 zlatých medailí. Za druhé vyslali na univerziádu neobvyklé množství špicových sportovců s akademickým statutem, konkrétně 18 olympijských vítězů a 89 dalších medailistů a účastníků olympijských her.²⁵² Rusko akci skutečně naprosto ovládlo s výsledkem celkového počtu 292 medailí (druhá Čína získala pouze 77 medailí). Při setkání s vítězi her Putin glosoval jejich výkon jako samozřejmost, protože „...jsme byli na vítězství nastaveni...“²⁵³ Nestandardní vítězná strategie Ruska na univerziádě se stala předmětem kritiky opozičních lídrů. Alexej Navalnyj například sarkasticky zhodnotil první místo „studentky“ Julije Zaripové v běhu přes překážky na 3000 metrů, která je zároveň mistryní světa v této disciplíně, jako „velmi překvapivé“.²⁵⁴ Putin kritiky umlčel agresivní rétorikou, tonalitou i obsahem odpovídající tehdejšímu ostře konzervativnímu diskurzu Kremlu: „Je těžké jim [kritikům] nenavrhnout, aby se sportu nevěnovali sami, a pokud jim v tom brání zdraví, aby nenavštívili doktora. Když všechno ostatní selže, vždycky můžou zkusit viagru, všichni jsme tu dospělí...“²⁵⁵

Vzhledem k tomu, že se akce konala v hlavním městě autonomní republiky Tatarstánu, představovala akce pro režim také příležitost k demonstraci etnicky rozmanitého, ale stále evropského Ruska směrem do zahraničí a k národní jednotě v duchu občansky pojaté identity vůči domácím divákům. Během velkolepého zahajovacího ceremoniálu byl Tatarstán představen jako kulturně a nábožensky (muslimsky) svébytný celek, který je však

²⁵¹ Cit. dle: ABDULLIN, Dzhaudat, *10 years of Kazan Universiade*, Realnoevremya.com, 10. 7. 2023, <https://realnoevremya.com/articles/7331-10-years-of-kazan-universiade>, navštíveno 7. 4. 2024.

²⁵² OROKHOV, A. Vitalii, *Forward Russia! Sports mega-events as a venue for building national identity*, Nationalities Papers, Vol. 43, No.2, 2015, s. 267-282, <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2014.998043>, s.275.

²⁵³ PUTIN, Vladimir, Transkripce z proslovu prezidenta Putina k účastníkům Universiády v Kazani 2013, Kremlin.ru, 19. 6. 2013, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/18862>, navštíveno 7. 4. 2024.

²⁵⁴ ABDULLIN, Dzhaudat, *10 years of Kazan Universiade*, Realnoevremya.com, 10. 7. 2023, <https://realnoevremya.com/articles/7331-10-years-of-kazan-universiade>, navštíveno 7. 4. 2024.

²⁵⁵ PUTIN, Vladimir, Transkripce z proslovu prezidenta Putina k účastníkům Universiády v Kazani 2013, Kremlin.ru, 19. 6. 2013, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/18862>, navštíveno 7. 4. 2024.

„největší evropskou řekou Volhou“ propojen s evropským Ruskem. Jak si Makarychev s Yatsyk všimají ve své narativní analýze ceremoniálu, vizuálně působivé zobrazení místního folkloru a etnických tradic však nemělo vyjádřit jen „...respekt k právům menšin, ale spíše potvrzovalo nádheru a sílu Ruska... některé dvojsmysly, které se objevily na obrazovce během přímého přenosu ruské televize diváci výslovně srovnávali s přehlídkami ‚z dob Sovětského svazu‘...“²⁵⁶

2.3.2 Zimní olympijské hry v Soči 2014: od utopie k realizaci

Jestliže se blíže podíváme na historii příběhu Zimních olympijských her v Soči, velmi rychle zjistíme, že všechny linky vedou přímo k Vladimíru Putinovi. Ruský prezident sice není původním otcem myšlenky pořádat olympiádu v oblíbeném letním letovisku, ale prakticky od svého nástupu do prezidentského úřadu v roce 2000 myšlenku politicky prosazoval, loboval za její kandidaturu u Mezinárodního olympijského výboru (MOV) a následně osobně dohlížel nad přípravami. Olympiáda se stala jeho srdeční záležitostí.²⁵⁷ Její případný úspěch či neúspěch by dopadl přímo na jeho osobu.

Poprvé o uspořádání olympijských her město Soči usilovalo již v roce 1994, kdy podalo kandidaturu na konání her v roce 2002. Ani Jelcinova výzva k „...solidaritě světové sportovní komunity s probíhajícími reformami v Rusku,“²⁵⁸ nepomohlo kandidátskému městu dostat se do užšího výběru. Přestože první pokus uspořádat zimní olympiádu v lázeňském městě u Černého moře nevyšel, Putin se v roce 2003 začal seriózně zabývat myšlenkou znovu, když veřejně prohlásil národní cíl transformovat celý Krasnodarský region a Soči na zimní středisko světové úrovně.²⁵⁹ Olympiádu v Soči navíc od počátku podporoval majitel společnosti Noris Nickel, oligarcha a blízký přítel Putina Vladimir Potanin, který začal

²⁵⁶ MAKARYCHEV, Andrey, YATSYK, Alexandra, *Represent and perform: mega events and Russia's imageries*, International Journal of Sport Policy and Politics, 12:1, 2020, s. 111-126, <https://doi.org/10.1080/19406940.2019.1673788>, s. 116.

²⁵⁷ ARNOLD, Richard, FOXALL, Andrew Foxall, *Lord of the (Five) Rings*, Problems of Post-Communism, 61:1, 2014, s. 3-12, <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216610100>, s. 6.

²⁵⁸ Sochi 2002 Bidding Committee, *Candidate City for the XIX Olympic Winter Games 2002*, Olympic World Library, 1994, https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/21352/sochi-2002-candidate-city-for-the-xix-olympic-winter-games-2002-ville-candidate-aux-xixes-jeux-olymp?_lg=en-GB, s.4, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁵⁹ ARNOLD, Richard, FOXALL, Andrew Foxall, *Lord of the (Five) Rings*, Problems of Post-Communism, 61:1, 2014, s. 3-12, <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216610100>, s. 6.

budovat alpský rezort Roza Chutor v Krasnodarském regionu ještě před podáním kandidatury. Později se na financování olympiády významně podílel.²⁶⁰ Putin si Soči oblíbil jako svou odpočinkovou destinaci už na začátku milénia, kde měl svoji letní rezidenci, kterou během svého premiérského období přesunul na tzv. Riviéru v Soči blíže k pobřeží.²⁶¹ Zvolit Soči za dějiště olympiády mělo také symbolicko-historický význam. V druhé polovině 19. století se stalo Soči díky své poloze u Černého moře na dohled od velehor Kavkazu vyhledávanou lázeňskou destinací pro bohaté měšťany a šlechtu. Za Sovětského svazu se černomořské letovisko těšilo oblibě u stranických elit, ale i miliónů obyčejných občanů, pro které režim vybudoval řadu rekreačních objektů.²⁶² Představa transformace lokality, která historicky spojovalo vyšší i nižší třídu ruské společnosti a to způsobem, který by symbolicky propojil dvě slavné historické epochy, mohla být pro Putina obzvláště přitažlivá. Vybudovat špičkový sportovní komplex pro zimní sporty takřka v subtropickém městě by totiž svým způsobem navázal na historii ruských modernizačních projektů, jakým bylo vybudování Petrohradu uprostřed bažin Petrem Velikým.²⁶³

MOV v roce 2007 udělil pořadatelsví Zimních olympijských her v Soči a dal tak přednost ruskému městu před rakouským Salzburgem a jihokorejským Pchjongjangem.²⁶⁴ Přestože domácí i zahraniční komentátoři přikládali velký význam osobní návštěvě Vladimír Putina v Guatemale, kde hlasování probíhalo, významným faktorem také mohlo být příhodné načasování. MOV v té době dával přednost městům „...s neexistující sportovní infrastrukturou, protože to znamenalo, že budou muset vybudovat nová, nejmodernější zařízení.“²⁶⁵ Soči takovou podmínku splňovalo. Město ani blízká horská oblast v době podání kandidatury nedisponovaly ani jedním vyhovujícím sportovištěm. Celý olympijský

²⁶⁰ VASILYEVA, Nataliya, *Russian oligarchs foot most of 2014 Sochi Olympics*, APNews, 20. 5. 2013, <https://apnews.com/general-news-20a70c981bf84784ab1b39d339ac796f>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁶¹ SOLOVYOVA, Iga, *Leaders Not Swapping Residences*, TheMoscowTimes.com, 5. 5. 2012, <https://www.themoscowtimes.com/2012/03/05/leaders-not-swapping-residences-a13069>,

²⁶² NICKELL, William, *Olympian Plans and Ruins: the Makeover of Sochi*, *Villes postsocialistes entre rupture, évolution et nostalgie*, LXXXVI-1-2 | 2015, <https://journals.openedition.org/res/629>, navštíveno 8. 4. 2014.

²⁶³ KIM, Lucian, *At Putin's Dacha*, Medium.com, 28. 1. 2014, <https://medium.com/secret-sochi/at-putins-dacha-fd6413aebf25>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁶⁴ *As Sochi gets Olympics, a gold medal for Putin*, Nytimes.com, 5. 6. 2007, <https://www.nytimes.com/2007/07/05/sports/05iht-SOCHI.4.6519083.html>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁶⁵ ORTTUNG, W. Robert, ZHEMUKHOV, N. Sufian, *Putin's Olympics The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, Routledge, London – New York 2017, s. 6.

areál čítající 11 zimních stadionů, 2 olympijské vesnice a další navazující infrastrukturu musel režim vybudovat od základů.²⁶⁶ V podkladech kandidatury Soči, které MOV zaslala kandidátská komise Soči, se organizátoři ostatně zaručili vybudovat potřebnou infrastrukturu a sportoviště v rámci již dříve schváleného „Federálního programu rozvoje Soči jako horského města 2006-2014“.V něm se federace zavazovala v dalších letech investovat 12 miliard dolarů do rozvoje infrastruktury celého regionu.²⁶⁷ Režim vítězství Soči jako kandidátského města politicky využil již den po uveřejnění výsledků. Předseda Státní Dumy Boris Gryzlov rozhodnutí MOV rámoval jako „...národní vítězství, vítězství našeho lidu, našeho prezidenta...svět není unipolární...Rusko se stává opět světovým lídrem.“²⁶⁸

Způsob organizace a financování megaprojektu her v Soči odpovídalo patronalistické mocenské struktuře silně centralizovaného státu. Klíčovou roli v rozhodování o výši investic, jejich směru a dohledu nad organizací příprav hrály federální orgány přímo podřízené prezidentově úřadu a vládě a to „...navzdory formálně vysokému podílu soukromých investic...“, kde však „...principy podnikání ustoupily...direktivnímu působení státu.“²⁶⁹ Místo národního výboru pro olympijské hry zodpovědného přímo MOV, který běžně funguje jako koordinátor organizace olympijských her během většiny olympiád, Putin zřídil na základě federálního zákona z roku 2007 organizaci „Státní společnost pro výstavbu olympijských areálů a rozvoj Soči jako horského střediska“ známější jako Olympstroj. Olympstroj, zodpovědný za koordinaci investic a příprav celých her, obdržel vlastní rozpočet a status neziskové státní organizace přímo podřízené prezidentovi Putinovi. V čele dozorčí rady organizace stanul vicepremiér Dmitrij Kozák. Olympstrojem tak režim vytvořil byrokratickou vrstvu mezi MOV a ruským organizátorem, tak aby efektivně zakryl detaily finančních operací. Celé financování her se proto stalo značně

²⁶⁶ FOXALL, Andrew, *Russia's Olympic Shame: Corruption, Human Rights and Security at 'Sochi 2014'*, The Henry Jackson Society, London 2014, s. 10.

²⁶⁷ Sochi 2014 Bidding Committee, *SOCHI 2014 CANDIDATE CITY*, Olympic World Library, 2006, <https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/57053/sochi-2014-candidate-city-sochi-2014-bid-committee?lg=en-GB>, s. 17, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁶⁸ PETROV, Dmitrij, *Soči: minusy prevratilis v pljusy*, Vesti.ru, 5. 7. 2007, <https://web.archive.org/web/20080109081343/https://www.vesti.ru/doc.html?id=129112>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁶⁹ MULLER, Martin, *State dirigisme in megaprojects: governing the 2014 Winter Olympics in Sochi*, Environment and Planning, volume 43, 2011, s. 2091- 2108, <https://doi.org/10.1068/a43284>, s.2092.

netransparentní. Stát měl přímý a ničím nerušený dohled nad tokem peněz, což ve výsledku vytvořilo ideální podmínky pro státní korupci.²⁷⁰ Olympstroj se stal největším investorem výstavby olympijských areálů a navazující infrastruktury, přičemž veškeré finance čerpal od státu, tedy veřejných peněz. Dalších více jak 75 % investic poskytly státní nebo polostátní konglomeráty v čele s Gazpromem, Ruskými dráhami nebo Sberbankou. Jediní dva soukromí investoři, oligarchové Vladimir Potanin a Oleg Deripaska si většinu prostředku na svoje investice půjčili od státní banky Vnesheconombank. Rozpočet na olympijské hry stát navyšoval v průběhu let několikrát. Odhaduje se, že původní částka 12,3 miliard se vyšplhala až do absurdních výšin 55 až 60 miliard amerických dolarů, což Zimním olympijským hrám v Soči zajistilo bezpečné prvenství v historii pořádání her.²⁷¹ Rozpočet Soči překonal dokonce i náklady na pořádání olympiády v Pekingu v roce 2008, ovšem v Číně se tenkrát konala letní olympiáda, která bývá zpravidla ještě větší a nákladnější akcí. Výši nákladů však ovlivnil také fakt, že zhruba 50 miliard bylo vynaloženo na infrastruktury, která nesouvisela přímo s olympijským a sportovním dějištěm.²⁷²

Olympijský projekt poskytl hlavnímu patronovi – Putinovi a jeho administrativě – ideální podmínky k zajištění podpory od hlavních klientů a tím i utužení mocenské patronalistické pyramidy. Ilustrativní je v tomto ohledu projekt Adler-Krasnaja Poljana. Alexej Navalnyj a jeho tým z Fondu boje s korupcí jej identifikoval jako vůbec nejdražší ze všech olympijských staveb. Silniční a železniční spoj mezi olympijským parkem v Soči (Adler) a alpským areálem v horách (Krasnaja Poljana) stál 8,7 miliard dolarů. Za výstavbu byl zodpovědný Vladimir Jakunin, generální ředitel Ruských železnic a Putinův přítel. Do zakázek byli zapojeni také další Putinovi známí a přátelé a jejich firmy – Gennadij Timčenko nebo Arkadij Rotenberg. Celá zakázka proběhla bez výběrového řízení, „...náklady na výstavbu jsou srovnatelné s

²⁷⁰ ORTTUNG, W. Robert, ZHEMUKHOV, N. Sufian, *Putin's Olympics The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, Routledge, London – New York 2017, s. 6.

²⁷¹ V roce 2015 Martin Muller odhadl částku na 55 miliard, viz.: MULLER, Martin, *After Sochi 2014: costs and impacts of Russia's Olympic Games*, Eurasian Geography and Economics, 2014, 55:6, 628-655, DOI: 10.1080/15387216.2015.1040432, s. 635. Novější odhady hovoří o částce o takřka o 5 miliard vyšší, viz: MCBDRIDE, James, MANNO, Melissa, *The Economics of Hosting the Olympic Games*, Council on Foreign Relations, 14. 12. 2021, <https://www.cfr.org/background/economics-hosting-olympic-games>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁷² Tamtéž, s. 635.

celkovými náklady na olympijské hry ve Vancouveru.²⁷³ Státní korupce a osobní obohacování se staly předmětem kritiky i dalších významných opozičních figur Borise Němcova a Leonida Martyniuka. Ti v květnu roku 2013 označili téměř polovinu z nákladů, konkrétně 26 miliard dolarů, za peníze použité výhradně na úplatky a zpronevěru.²⁷⁴

Systematická korupce spojená s olympiádou byla ruské veřejnosti známá. Dobře to ilustrují ironické přezdívky sportovišť spojených s oligarchy a podniky zapojených do jejich výstavby, které zlidověly, jako např. „Potaninova sjezdovka“, „lanovka Gazpromu“ či „skokanský můstek Sberbanky“.²⁷⁵ Z průzkumu veřejného mínění provedeným nezávislým centrem Levada mezi obyvateli Ruska v červnu 2013, vyplývá, že 65% Rusů považují způsob financování olympiády jako neefektivní, resp. že byly veřejné peníze zpronevěřeny.²⁷⁶ Jak je však patrné z jiného průzkumu z poloviny února 2014, tedy bezprostředně po konci olympiády, vědomí nečistých praktik státu neovlivnilo všeobecně pozitivní přijetí průběhu her ve společnosti: 81 % Rusů zaznamenalo nárůst vlasteneckého cítění a 71 % bylo toho názoru, že státu olympiáda zvýšila prestiž v zahraničí.²⁷⁷ Ke kladné percepci her zřejmě přispělo již plné ovládnutí nezávislých médií ruským státem. Nejenže režim utlumil díky kontrole médií kritiku vůči vysokým nákladům na předimenzované stavby, státní zpronevěře a korupci, ale také díky ní ovládal mocný nástroj pro vytváření oficiálního vítězného olympijského diskurzu. Ruská sportovní média sice nejsou pod tak silným politickým tlakem jako zpravodajská, ale vzhledem k tomu, že většinu z nich vlastní společnost Gazprom (v rámci holdingu), redaktoři žádného z nich – až na novináře serveru *sports.ru* – si nedovolí kritizovat organizaci sportu nebo korupci s ním spojenou.²⁷⁸

²⁷³ ENCYCLOPEDIA OF SPENDING, *Road Adler-Krasnaya Polyana*, Anti-Corruption Foundation, <https://sochi.fbk.info/en/place/14/>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁷⁴ ARNOLD, Richard, FOXALL, Andrew Foxall, *Lord of the (Five) Rings*, *Problems of Post-Communism*, 61:1, 2014, s. 3-12, <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216610100>, s. 6.

²⁷⁵ VASILYEVA, Nataliya, *Russian oligarchs foot most of 2014 Sochi Olympics*, APNews, 20. 5. 2013, <https://apnews.com/general-news-20a70c981bf84784ab1b39d339ac796f>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁷⁶ Viz: ORTTUNG, W. Robert, ZHEMUKHOV, N. Sufian, *Putin's Olympics The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, Routledge, London – New York 2017, s. 5-6.

²⁷⁷ ITOGI OLIMPIJSKICH IGR V SOČI, Levada.ru, 3. 3. 2014, <https://www.levada.ru/2014/03/03/itogi-olimpijskih-igr-v-sochi/>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁷⁸ VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>, s.54.

Po sportovní stránce dopadly domácí hry pro Rusko až nečekaně úspěšně. Ruská výprava v medailovém zúčtování s 33 medailemi zvítězila²⁷⁹, což bylo nejvíce nejen v ruské, ale i sovětské historii účasti na zimních olympijských hrách. Přitom očekávání funkcionářů nebylo tak optimistické. Po fiasku na předchozích zimních hrách ve Vancouveru, na kterých se ruská výprava umístila na historicky nejhorším 11. místě, zavládla u politických elit mírná panika a ani veřejnost příliš velké očekávání neměla. Putin sám reagoval na neúspěch ve Vancouveru opatrně, když řekl, že „...náš tým...musí být v Soči mezi lídry...“ a vyhnul se tak volání po prvním místě. Ještě v červnu roku 2013 označil čtvrté místo jako dobrý a třetí místo jako vynikající výsledek ministr sportu Mutko.²⁸⁰ Naopak předseda Ruského olympijského výboru Alexandr Žukov prohlásil, že Rusko musí získat celkové prvenství, k čemuž mu má pomoci i domácí prostředí.²⁸¹ Verbální balancování režimu ve veřejných prohlášeních ohledně sportovního očekávání lze číst i jako snahu o kultivaci veřejné podpory, které v případě podceňování ale i přeceňování budoucích sportovních výsledků může vést ke kritice politiky režimu nebo vlastenecké apatii.²⁸²

Podobně jako před kazaňskou universiádou si ruští organizátoři her a sportovní funkcionáři pojistili sportovní výsledek specifickými opatřeními. Za prvé do vedení klíčových sportovních organizací koordinující přípravu her i po sportovně-výkonnostní stránce režim dosadil příslušníky režimních elit často z blízkého okolí prezidenta. Putin měl tak přímou kontrolu i nad sportovním úsekem. Vedle zmíněného Žukova, mezi léty 2004–2011 vicepremiéra Ruské federace a Vitalije Mutkova (ministr sportu), působil ve vedení olympijského výboru a Ruské asociace zimních sportů dlouholetý pracovník prezidentské administrativy (od roku 2000) Vladimir Kozin. Dmitrij Kozak, vicepremiér mezi léty 2007–

²⁷⁹ Po odhalení dopingu má dnes v historických tabulkách pouze 29 medailí. I to však stále stačí na první místo. Viz.: Oficiální web olympijského hnutí, <https://olympics.com/en/olympic-games/sochi-2014/medals>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁸⁰ REVENKO, Sergej, *Vitalij Mutko: Jesli my zajmem treťje mesto na OI v Soči - to eto budět vydajuščijsja rezultat (opros)*, Sovsport.ru, 22. 7. 2013, <https://web.archive.org/web/20130723220833/www.sovsport.ru/news/text-item/626577>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁸¹ Olympic Committee Head Says Russia Must Finish First in Sochi, TheMoscowTimes.com, 26. 3. 2013, <https://www.themoscowtimes.com/2013/03/26/olympic-committee-head-says-russia-must-finish-first-in-sochi-a22723/pdf>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁸² GOROKHOV, A. Vitalii, *Forward Russia! Sports mega-events as a venue for building national identity*, Nationalities Papers, Vol. 43, No.2, 2015, s. 267-282, <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2014.998043>, s. 274.

2020 zase vykonával funkci prezidenta organizačního výboru olympijských her v Soči. Tito lidé však neměli příliš odborných či profesních zkušeností v oblasti sportu a jejich výběr spíše souvisel s osobní loajalitou k režimu a prezidentovi.²⁸³

Za druhé se ruské sportovní asociace a olympijský výbor uchýlily k vyhledávání koučů a sportovců v zahraničí, kterým na základě výkonnostního potenciálu uděloval stát ruské občanství, aby reprezentovali národní tým na olympiádě. Naturalizování sportovců jiné národnosti je sice v historii dobře známou praxí po celém světě (strategie je známá jako *passport swapping*), ovšem ruský případ byl extrémním svým rozsahem a úspěšností. Pět ze třinácti zlatých medailí získali pro Rusko naturalizovaní sportovci, za sedmi zlatými a devatenácti stříbrnými či bronzovými medailemi můžeme najít práci zahraničního trenéra.²⁸⁴

A konečně za třetí, úspěch na hrách ruským sportovcům zajistil státem řízený systém dopingů, který poprvé odhalil televizní dokument Hajo Seppelta vysílaný v prosinci roku 2014 německou televizí ARD.²⁸⁵ V roce 2016 popsal bývalý vedoucí antidopingové laboratoře v Soči Grigorij Rodčenko působící na pracovišti i během olympiády listu The New York Times, jak celý systém fungoval a co bylo jeho cílem. Laboratoř ruským sportovcům podávala zakázané látky na zvýšení výkonosti a poté čistila vzorky jejich moči tak, aby na podvody nepřišla oficiální dopingová kontrola z MOV. Mezi dopujícími sportovci byli i „...desítky ruských sportovců na zimních olympijských hrách v Soči v roce 2014, včetně nejméně 15 medailistů.“²⁸⁶ Instrukce Rodčenko dostával z nejvyšších pater politiky – přímo od náměstka ministra Mutka. Jak se tehdy ukázalo, ruský režim navazoval na praxi zavedenou již v sovětském vrcholovém sportu. Sovětský svaz provozoval státem

²⁸³ Tamtéž, s. 276.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 277.

²⁸⁵ *The secrets of doping: how Russia makes its winners – video*, TheGuardian.com, 11. 11. 2015, <https://www.theguardian.com/sport/video/2015/nov/11/the-secrets-of-doping-how-russia-makes-its-winners-video>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁸⁶ ORTTUNG, W. Robert, ZHEMUKHOV, N. Sufian, *Putin's Olympics The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, Routledge, London – New York 2017, s. 121.

sponzorovaný doping minimálně od sedmdesátých let, což dokázaly odtajněné dokumenty ze sovětských archivů již v roce 2002.²⁸⁷

Olympijské přípravy i hry samotné provázela celá řada dalších kontroverzí, které vyvolaly kritiku domácí i světové veřejnosti. Obavy z bezpečnostních rizik vzrostly v červnu roku 2013 poté, co vůdce islámské radikální organizace Kavkazský Emirát Doku Umarov pohrozil, že podnikne teroristický útok přímo v dějišti her.²⁸⁸ Organizace se v minulosti přihlásila ke třem bombovým útokům v Petrohradě, v Moskvě a na mezinárodním letišti Domodědovo, při kterých zemřelo nejméně 100 lidí.²⁸⁹ Zajištění bezpečnosti olympiády se stalo pro režim klíčovou oblastí a od začátku roku 2013 zahájil ruský stát rozsáhlou bezpečnostní operaci s cílem fyzické likvidace teroristických buněk na Severním Kavkaze. Výsledkem bylo dopadení a zabití Umarova v září stejného roku, ale také hromadné zatýkání neradikálních skupin muslimů v mešitách a jejich obtěžování ruskými úřady.²⁹⁰ Urgentní teroristickou hrozbu ruský režim zpacifikoval, a navíc posílil přítomnost bezpečnostních složek v regionu, což se ukázalo být pro režim výhodné i několik dní po skončení her v únoru roku 2014. Jestliže Universiáda v Kazani byla generální zkouškou pro Olympijské hry v Soči, tak zajištění bezpečnosti her a vojenské operace na Severním Kavkaze znamenaly generální test pro speciální složky armády při obsazení Krymského poloostrova.²⁹¹

Bezpečnostní opatření během her a hermetické uzavření dějiště bezpečnostním „ocelovým prstencem“ skutečně zabránila teroristickým útokům. Rovněž však znemožnila lidskoprávním aktivistům, zástupcům nevládních organizací a opozičním kritikům demonstrovat proti porušování práv sexuálních a etnických menšin, porušování lidských práv nebo proti politice režimu v dějišti her. Velmi přísná bezpečnostní opatření měla za cíl

²⁸⁷ KALINSKI, Michaeil, „*State-sponsored*” doping: *A transition from the former Soviet Union to present day Russia*, BLDE University Journal of Health Sciences 2(1):1, 2017, 10.4103/bjhs.bjhs_54_16, s. 1.

²⁸⁸ ELDER, Miriam,

This article is more than 10 years old

Russian Islamist Doku Umarov calls for attacks on 2014 Winter Olympics, TheGuardian.com, 3. 7. 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/jul/03/russia-islamist-attack-olympics-sochi>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁸⁹ SINAI, Joshua, *The Terrorist Threats Against Russia and its Counterterrorism Response Measures*, Connections, Vol. 14, No. 4 (Fall 2015), pp. 95-102, <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26326421>, s. 97.

²⁹⁰ ORTTUNG, W. Robert, ZHEMUKHOV, N. Sufian, *Putin's Olympics The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, Routledge New York 2017, s. 67.

²⁹¹ Tamtéž, s. 71.

předejít „...ponižujícím politickým protestům, ale také...stejně ponižující [situaci, ve které by musel režim] protesty potlačovat.“²⁹² Opoziční hlasy generace Bolotnaja režim sice částečně umlčel, ale napětí ve společnosti bylo stále přítomné. Bývalé členky skupiny Pussy Riot (které byly společně s dalšími politickými vězni režimem před olympiádou propuštěny) zatkla policie při pokusu natočit hudební videoklip přímo v dějišti her s názvem „Jak tě Putin naučí milovat svou vlast“ (*Putin naučit těbja ljubit Rodinu*).²⁹³ Při olympiádě protestovaly také zástupci Čerkesů, etnika historicky obývající Severní Kavkaz s hlavním městem Soči. Carská armáda během kavkazské války Čerkesů v roce 1864 porazila a více jak půl milionu deportovala do Osmanské říše. Jako obzvláště necitlivé spatřovali čerkeští aktivisté rozhodnutí ruského režimu vybudovat areál pro sjezdové lyžování v horách Krasnaja Poljana, kde carská vojska defilovala na vítězné přehlídce po porážce Čerkesů. Se sloganem „Žádná olympiáda na hrobech našich předků“ protestovali Čerkesové před olympiádou v Soči a na protestním webu notosochi.com.²⁹⁴

K mezinárodnímu bojkotu her vyzývala řada veřejně známých zahraničních osobností²⁹⁵ i politiků²⁹⁶ především proti novému zákonu potírající práva sexuálních menšin (viz. část 2.3.1). Bojkot by u Rusů vyvolával nepříjemné vzpomínky na mezinárodní bojkot moskevských her v roce 1980. Ruští politici na kritiku reagovali přezíravě a podrážděně. Starosta Soči Anatolij Pachamov britským novinářům z BBC řekl, že „...homosexuálové jsou na hrách vítání, pokud nebudou vnucovat své zvyky ostatním...“, protože „...u nás žádné gaye nemáme.“²⁹⁷ Ministr Mutko světovou veřejnost uklidňoval, že „...nikdo nezakazuje gay atletům v příjezdu na olympiádu v Soči...“ ovšem vzápětí upozornil, že jestli tito sportovci

²⁹² TOOR, Amyr, *Spy games: behind Russia's massive Olympic surveillance program*, Theverge.com, 28. 1. 2014, <https://www.theverge.com/2014/1/28/5353466/russia-turns-sochi-into-a-surveillance-state-ahead-of-winter-olympics>, navštíveno 8. 4. 2024.

²⁹³ Bývalé členky Pussy Riot byly zadrženy v Soči, kde chtěly točit hudební film, Hn.cz, 19. 2. 2014, <https://zahranicni.hn.cz/c1-61720820-byvale-clenky-pussy-riot-byly-zadrzeny-v-soci>, navštíveno 9. 4. 2024.

²⁹⁴ PETERSON, Bo, VAMLING, Karina, *Fifteen minutes of fame long gone: Circassian activism before and after the Sochi Olympics*, Sport in Society, VoL. 20, no. 4, 2017, s.505–517 <http://dx.doi.org/10.1080/17430437.2015.1100887>, s. 506.

²⁹⁵ Znamý britský gerc Stephen Fry vyzval k bojkotu tehdejšího britského premiéra Davida Camerona v otevřeném dopisu, viz.: FRY, Stephen, *An Open Letter to David Cameron and the IOC*, <https://www.stephenfry.com/2013/08/an-open-letter-to-david-cameron-and-the-ioc/>, navštíveno 7. 4. 2024.

²⁹⁶ Např. americká senátorka Lindsey Graham. Viz. OLTERMANN, Philip, *German president boycotts Sochi Winter Olympics*, TheGuardian.com, 8. 12. 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/08/german-president-boycotts-sochi-winter-olympics>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁹⁷ Cit. dle: *Sochi 2014: No gay people in city, says mayor*, BBC.com, 7. 1. 2014, <https://www.bbc.com/news/uk-25675957>, navštíveno 8. 4. 2024.

vyjdou do ulic a budou demonstrovat svoji identitu, zatčené se nevyhnou ani oni.²⁹⁸ Dmitrij Kozak oznámil, že protesty během konání her ruské úřady povolí – ve speciální „protestní“ zóně ve městečku Khosta vzdáleném 12 kilometrů od olympijského parku.²⁹⁹ K mezinárodnímu bojkotu her vyzýval už v srpnu 2008 také gruzínský prezident Michail Saakašvili jako odpověď na ruskou invazi do Gruzie.³⁰⁰ Hranice proruského separatistické území Abcházie se nacházelo jen 15 km od dějiště her.

Pokud západní i domácí kritika vůči porušování lidských práv ruského režimu, vážná podezření na státní korupci související s budováním olympijských sportovišť a infrastruktury nebo fakt, že akce zatížila veřejnou pokladnu bezprecedentním způsobem před zahajovacím ceremoniálem obyčejné lidi v Rusku trápila, zdá se, že bezprostředně po konci olympijských her převládaly u veřejnosti pozitivní pocity. Na otázku v již zmiňovaném průzkumu centra Leveda provedeném na konci února 2014, zda měla vláda vynaložit miliardy na olympiádu raději na obecně prospěšné projekty, odpovědělo pouze 57 % respondentů kladně. Naopak 67 % bylo toho názoru, že uspořádat olympiádu v Soči byl dobrý nápad, který dával smysl.³⁰¹ Předimenzované obří stavby, které v olympijském areálu již několik málo měsíců po konci akce zely prázdnotou sice naznačovaly, že ambiciózní plán Putina vybudovat „.....nový špicový rezort na světové úrovni pro nové Rusko...“³⁰² selhal ve své udržitelnosti, národní hrdost na zvládnutí organizace jedné z nejprestižnějších sportovních globální akcí a na výkon ruských sportovců dokázal národ alespoň na chvíli sjednotit.

²⁹⁸ Vit. Dle: KRAVTSOVA, Yekaterina, *Sochi Athletes Not Exempt From Gay Law*, TheMoscowTimes.com, 2. 8. 2013, <https://www.themoscowtimes.com/archive/sochi-athletes-not-exempt-from-gay-law>, navštíveno 10. 4. 2024.

²⁹⁹ *Sochi Protest Zone Set Far From Olympics Arenas*, 12. 1. 2014, <https://www.themoscowtimes.com/2014/01/12/sochi-protest-zone-set-far-from-olympics-arenas-a30985>, navštíveno 8. 4. 2024.

³⁰⁰ HARDING, Luke, *Georgian president urges US and EU to boycott Russia's Winter Olympics*, Theguardian.com, 26. 8. 2008, <https://www.theguardian.com/world/2008/aug/26/georgia.russia>, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁰¹ *ITOGI OLIMPIJSKICH IGR V SOČI*, Levada.ru, 3. 3. 2014, <https://www.levada.ru/2014/03/03/itogi-olimpijskih-igr-v-sochi/>, navštíveno 10. 4. 2024.

³⁰² MULLER, Martin, *After Sochi 2014: costs and impacts of Russia's Olympic Games*, Eurasian Geography and Economics, 2014, 55:6, 628-655, DOI: 10.1080/15387216.2015.1040432, s. 629

3. Zimní olympiáda v Soči a oficiální diskurz národní identity

V této kapitole prezentuji výsledky diskurzivní analýzy olympijského narativu ruského režimu od vyhlášení vítězství Soči jako pořadatelského města pro Zimní olympijské hry v roce 2014, až po ohlasy po závěrečném ceremoniálu v únoru 2014. Oficiální narativ olympijských her koreloval s dominantními identitivními a ideologickými diskurzemi režimu: diskurzem stability, suverénní demokracie, konzervatismu a diskurzem navrácení velmocenského statusu.

3.1 Narativ suverenity: Soči jako nový začátek pro nové Rusko

Z ruského pohledu se jedna z nejemocionálnějších kapitol příběhu zimní olympiády v Soči psala hned na jejím začátku 4. července 2007 v Guatemale, kde členové MOV vybrali černomořské letoviště jako dějiště zimní olympiády v roce 2014. Atmosféru napětí a očekávání v ruské společnosti i v politických kruzích shrnula v den hlasování předsedkyně kandidátského výboru Soči Elena Anikina slovy: „Na tento den čekáme, může změnit život lidí [obyvatel Ruska] navždy.“³⁰³ Po oznámení výsledků lze ve veřejných projevech prezidenta, zástupců vlády, členů kandidátské komise a provládních novinářů nalézt vedle upřímného nadšení také zřetelnou snahu využít kouzla okamžiku k mobilizaci národa. Provládní média, jako např. *Rossijskaja gazeta*, nešetřila obdivem k výkonu zástupců kandidátského výboru, místopředsedy Státní Dumy Žukova a prezidenta Putina v Guatemale. Byl totiž „vpravdě olympijský a vítězný“, což mělo zástupce MOV „uchvátit.“ a definitivně přesvědčit.³⁰⁴

Politické elity vítězství Soči před domácím publikem prezentovali nejen jako národní úspěch, ale ještě více jako historickou zlomovou událost. Režim rámoval příležitost pořádat tak prestižní sportovní akci jako nový začátek pro všechny obyvatele Ruska a potvrzení toho, že nedávno započatý kurz politického vývoje je správný. Ilustrativní jsou v tomto

³⁰³ Cit. dle: Victory will change Russian lives for ever (Reuters), Sochi2014.com, 4. 7. 2007, <https://web.archive.org/web/20071022231213/http://sochi2014.com/7084>, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁰⁴ GEGUCHADZE, Alexandra, KUKOL, Elena, *Soči pokoril MOK novatorskim projektom*, Rg.ru, 6. 7. 2007, <https://rg.ru/2007/07/06/sochi.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

ohledu především tři politické výroky. První dva patří Vladimiru Putinovi. Ruský prezident po příletu z dějiště hlasování ve Střední Americe přímo na letištní ploše v Rusku před novináři prohlásil:

„Eto, bezuslovno, ně tolko priznanije zaslug Rossii v oblasti sporta – eto, bez vsjakich somněnij, ocenka našej strany. Eto priznanije jeje rastuščich vozmožnostěj, i preždě vsego v sfere ekonomiki i v rešenii socialnych zadač. Eto, bezuslovno, i podděržka so storony odnoj iz samych avtoritětnych i nězavisimych meždunarodnych organizacij, kakoj javljajetsja Meždunarodnyj olimpijskij komitět.“³⁰⁵

„To [udělení pořadatelství Soči] samozřejmě není jen uznání zásluh Ruska v oblasti sportu – je to bezpochyby hodnocení naší země. Je to uznání jeho rostoucích schopností především v ekonomické sféře a při řešení sociálních problémů. Je to samozřejmě podpora od jedné z nejuznávanějších a nejvíce nezávislých mezinárodních organizací, kterou je Mezinárodní olympijský výbor.“

Putinův projev demonstroval přítomnost dvou typů narativů tvořících větší celek oficiálního diskurzu chápání zahraničněpolitické pozice Ruska a významu ruského státu pro ruského občana v kontextu druhého prezidenství. Tím, že označil „rostoucí schopnosti státu v ekonomické sféře a v řešení sociálních problémů“ za jeden z klíčových faktorů hrající roli ve vítězství Soči, v podstatě veřejně pochválil svoji domácí politiku za uplynulých sedm let. V duchu diskurzu stability lidem opět připomněl, jak důležitou se od jeho nástupu stala role státu jako ochránce sociálních jistot a jak nezbytné pro stability země je profesionálně řízená ekonomika. Jeho administrativa je dokonce tak úspěšná, že Rusku otevírá dveře i v zahraničí.

Druhý typ narativu souvisí s novou asertivní zahraniční politikou Ruska. Je patrný z na první pohled nenápadné formulace charakterizující MOV jako tu „nejvíc nezávislou a nejvěhlasnější mezinárodní organizaci“ (...*samych avtoritětnych i nězavisimych meždunarodnych organizacij*...). Označení lze v první řadě chápat jednoduše tak, že výběr proběhl spravedlivě, bez jakýchkoliv zákulisních tlaků a vlivů pod taktovkou vysoce odborné instituce. V kontextu sílícího napětí mezi Ruskem, USA a aliancí NATO a častých ruských náznaek, že se „Západ“ snaží skrytě vměšovat do vnitřních záležitostí států bývalého SSSR

³⁰⁵ Cit. dle: *Zjavlenije dlja pressy posle prileta v Moskvu iz Gvatemaly s 119-j sessiji Meždunarodnogo olimpijskogo komiteta*, Kremlin.ru, 5. 7. 2007, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/24405>, navštíveno 15. 4. 2024.

a Ruska pomocí nastrčených mezinárodních organizací, už lze výrok interpretovat odlišně. Necelých půl roku po ostrém projevu Putina na bezpečnostní konferenci v Mnichově je obzvláště zajímavý jeho důraz kladený na „nezávislost“ MOV přidáním třetího stupně „nej“ (*samych*) před adjektivum „nezávislý“. Způsob vyjádření můžeme chápat jako vzkaz globálnímu západu, že MOV (na rozdíl od Západu) k Rusku přistupuje spravedlivě – tedy rovnoprávně a nezaujatě jako k suverénní zemi a suverénnímu národu.

Tonalitou o něco bojovnější, avšak obsahem podobné hodnocení významu přidělení pořadatelsví olympiády pro Rusku předložil médiím předseda Státní Dumy Boris Gryzlov:

„Soči pobedil. Eto naša nacionalnaja pobeda, pobeda našego naroda, našej diplomatii, našego prezidenta. Pobeda naša, kotoraja dostignuta segodnja nočju, pobeda v spore gorodov nosit i političeskoje zvučanije. Eto podtveržděnije togo, čto mir ně odnopoljarnyj. Jest sily, kotoryje poddėrživajut Rossii. Rossija vnov stanovitsja mirovym liděrom.“³⁰⁶

"Soči zvítězilo. Toto je naše národní vítězství, vítězství našeho lidu, naší diplomacie, našeho prezidenta. Naše vítězství, kterého bylo dosaženo dnes večer v soutěži mezi městy, má také politický význam. Je potvrzením, že svět není unipolární, existují síly, které podporují Rusko. Rusko se opět stává světovým lídrem,"

I zde můžeme najít zřetelné prvky diskurzu stability se silnými elementy etatismu a vlastenecké mobilizace. Ruský stát je pevně propojen se svým obyvatelstvem a úspěchy představitelů režimu jsou zároveň úspěchy celého národa. Důležitý je také důraz na osobní zásluhu prezidenta na celém úspěchu, a především poznámka o „unipolaritě“ (*odnopoljarnyj*). Ta jasně signalizuje konce dominantního postavení Spojených států a jeho spojenců jako lídrů světové geopolitiky. V multipolárním světě se stává z Ruska opět silný světový hráč. Velmocenský status státu, který mu historicky náleží, mu je „opět“ (*vnov*) navrácen.

Rámování udělení pořadatelsví první olympiády v dějinách moderního Ruska jakožto navrácení prestiže z dob minulých (sovětské či carské éry) se opakuje i v dalších projevech ruských elit. Důležitá je i symbolika nového začátku a zrodu nového sebevědomého Ruska

³⁰⁶ Cit. dle: PETROV, Dmitrij, *Soči: minusy prevratilis v pljusy*, Vesti.ru, 5. 7. 2007, <https://web.archive.org/web/20080109081343/https://www.vesti.ru/doc.html?id=129112>, navštíveno 15. 4. 2024.

nezatíženého chaotickou dobou perestrojky a obdobím neúspěšné demokratizace. Spojení „nové Rusko“ (*novaja Rossija*), které je součástí Evropy, ale samo si volí cestu i způsob modernizace a pokroku v duchu konceptu suverénní demokracie, zmínil Putin ve svém projevu před členy MOV v Guatemale v předvečer hlasování hned dvakrát:

„Olimpijskij kompleks v Soči stanět pervym sportivnym centrom mirovogo klassa v novoj Rossii. Chotěl by otmetit', čto posle raspada SSSR Rossija lišilas vseh gornych sportivnych objektov...Velikolepnyj sportivnyj centr v Soči stanět našim podarkom vsem sportsmenam – nyněšnim i buduščim olimpijcam, graždanam Rossii i vsem jeje zarubežnym gostam. Soči stanět novym kurortom mirovogo klassa v novoj Rossii i vo vsem mire!“³⁰⁷

„Olympijský komplex v Soči bude prvním sportovním centrem světové úrovně v novém Rusku. Rád bych poznamenal, že po rozpadu SSSR Rusko přišlo o všechna horská sportovní zařízení...Velikolepé sportovní centrum v Soči bude naším dárkem všem sportovcům – současným i budoucím olympionikům, občanům Ruska a všem jeho zahraničním hostům. Soči se stane novým letoviskem světové úrovně v novém Rusku a po celém světě!“

Dmitrij Černyšenko, budoucí předseda organizačního výboru olympijských her, hovořil o pořadatelství jako o „...mocném impulsu v rozvoji Ruska jako mladé demokratické země.“³⁰⁸ Primátorka Petrohradu Valentina Matvjenko také zdůrazňovala symboliku vítězství Soči jako výraz uznání nejen sportovní slávy Ruska, ale také „...naší země jako nového demokratického státu.“ Pořádání her podle ní bude navíc „...mocným faktorem při posilování národního ducha a národní hrdosti.“³⁰⁹

Národního ducha obyvatel měl posílit už samotný proces výstavby olympijského areálu. Provládní média kladla důraz nejen na rychlost, s jakou práce postupovaly, ale technologickou vyspělost a profesionalitu organizačního týmu splňující vysoké standardy vyspělého státu. Pomáhali si často citací „překvapených“ a „ohromených“ zástupců MOV během jejich inspekčních cest. Článek z roku 2008 v *Rossijskaja gazeta* s titulkem „Expertí MOV byli zmateni gigantickým množstvím práce na přípravě“ (*Ekspertov MOK smutil gigantskij objem rabot po podgotovke k Olimpiadě v Soči*) čtenářům zprostředkoval dojmy

³⁰⁷ PUTIN, Vladimír, *Vystuplenije na 119-j sessii Meždunarodnogo olimpijskogo komitěta*, Kremlin.ru, 4. 6. 2007, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/24402>, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁰⁸ Cit. dle: *Etot děň budět vpisan v istoriju Rossii*, Sochi2014.com, <http://sochi2014.com/7537>, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁰⁹ Cit. dle: Valentina Matvijenko: *Pobeda Soči - ogromnaja pobeda vsej Rossii*, Rg.ru, 5. 7. 2007, <https://rg.ru/2007/07/05/matvienko-anons.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

Jean-Claude Killyho z koordinační komise MOV. Ten byl zmaten především „...gigantickým množstvím práce...“, za kterou je „...velmi silný tým, úroveň znalostí specialistů, [která] je extrémně vysoká - tohle vidím poprvé.“³¹⁰ O čtyři roky později Killy podle oficiálního olympijského webu obdivoval fakt, že výstavba probíhala na zelené louce, protože „...na světě není mnoho zemí, které by uměly od nuly zorganizovat a uspořádat olympijské hry...“³¹¹ Prostřednictvím hodnocení zástupce mezinárodní organizace MOV se u příjemců sdělení vytvářel obraz Ruska jako moderního a vyspělého státu a Rusů jako výjimečně schopného národa, který nejenže dokáže připravit tak náročnou globální akci, ale ještě přitom naprosto exceluje.³¹² Na bezchybně probíhající práce dohlížel osobně Vladimir Putin při jeho častých inspekčních cestách po stavebních lokacích i během jeho premiérského období³¹³ Zdůrazňování jeho role v olympijských přípravách jako garance úspěšného výstupu v podobě dokončených prací před veřejností lze číst jako snahu o kontinuitě personalistického diskurzu legitimacy režimu.

Budovatelský a zároveň silně vlastenecký narativ se promítl i do propagačních textů oficiálních webových stránek olympiády v Soči. Na úvodní stránce webu stálo vysvětlení, že, „...Rusové milují sporty, četná vítězství našich sportovců výrazně přispěla k utváření národní identity.“³¹⁴ Společně s oficiálním anglickým sloganem „Gateway to the Future“ (brána do budoucnosti) používaným k propagaci olympiády jako impulsu k rozvoji národního sportu, ekonomiky i urbanismu v regionu³¹⁵ tak oba výstupy oficiální komunikace spoluutvářely specifický ruský olympijský narativ. Důraz na vítěznou ruskou sportovní tradici jako historického prvku národní identity na jedné straně a nahlížení na olympiádu jako katalyzátoru modernizačního socioekonomického rozvoje země zrcadlí

³¹⁰ Cit. dle: GALITSKIHH, Oleg, *Ekspertov MOK smutil gigantskij objem rabot po podgotovke k Olimpiadě v Soči*, Rg.ru, 24. 4. 2008, <https://rg.ru/2008/04/24/mok-ocenka.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

³¹¹ Cit. dle: *Citaty*, Sochi2014.com, <https://web.archive.org/web/20120817180252/http://www.sochi2014.com/media/quotation/>, navštíveno 15. 4. 2024.

³¹² *Glava MOK pochvalil Rossiju za podgotovku k Olimpiadě v Soči*, Iz.ru, 7. 6. 2010, <https://iz.ru/news/472558>, navštíveno 15. 4. 2024.

³¹³ SAVINYKH, Anastasia, *Kak plotnik Putin zarabotal pervuju tysjaču*, Iz.ru, 15. 2. 2010, <https://iz.ru/news/364533>, navštíveno 15. 4. 2024.

³¹⁴ *Olimpijskije i Paralimpijskije igry 2014 projdut v Soči*, Sochi2014.com, https://web.archive.org/web/20071101051231/http://sochi2014.com/sochi_russian, navštíveno 15. 4. 2024.

³¹⁵ *Koncepcija „Gateway to the Future“*, Sochi2014.com, <https://web.archive.org/web/20071106101622/http://sochi2014.com/38660>, navštíveno 15. 4. 2024.

narativ oficiálního státního diskurzu o sebevědomém národu nového, moderního a suverénního Ruska. Podobně význam pořádání olympiády po oznámení MOV vnímala i velká část ruské veřejnosti. Polovina Rusů očekávala, že olympiáda v Soči zvýší mezinárodní prestiž Ruska (52 %) a pomůže rozvoji sportu (48 %), čtvrtina pak spojovala organizaci her s nárůstem národního sebevědomění (26 %).³¹⁶

3.2 Narativ olympijského universalismu v zasetí ruského konzervatismu

Přestože největší vlna domácí kritiky olympijského projektu se vzedmula až po protivládních protestech z přelomu let 2011 a 2012, následující slova Vladimira Putina ze začátku roku 2009 dobře ukazují na nekompromisnost, s jakou režim přistupoval k jakýmkoliv překážkám, které by konání her mohly ohrozit:

„Ponimaju, čto tēja predostavlenija zemli dlja realizacii olimpijskich strojek zavisit ot mnogich objektivnyh faktorov...My s vami gotovim krupnějšejse meždunarodnoje sobytije, meždunarodnyj prazdnik i prazdnik dlja vsego rossijskogo naroda. My ně možem dopustiť, čtoby etot prazdnik choť dlja odnogo rossijskogo graždanina byl omračen problemami, kotoryje my sozdam v chodě etoj raboty.“³¹⁷

„Chápu, že téma poskytnutí pozemků pro olympijské stavby závisí na mnoha objektivních faktorech... Připravujeme největší mezinárodní akci, mezinárodní svátek a svátek pro celý ruský lid. Nemůžeme dovolit, aby tento svátek, byť pro jednoho ruského občana, byl zastíněn problémy, které v průběhu této práce vytvoříme.“

Ukázka konstruované identifikace obyčejného člověka se státem a jeho prioritami (*prazdnik dlja vsego rossijskogo naroda*), které nesmí být v žádném případě ohroženy hrozbami zvenčí ani zevnitř, je především dokladem toho, jak vysokou prioritu režim ale i sám Putin olympijskému úspěchu přikládal. Zde tehdejší premiér mluvil v kontextu odkupu soukromých pozemků na stavbu olympijského areálu v Krasnodarském kraji. Mnohem vážnější se pro režim staly mezinárodní protesty gruzínské vlády a její výzvy k bojkotu her v Soči v reakci na ruskou invazi do Gruzie v srpnu roku 2008. V odpovědi ruský prezident

³¹⁶ SOCHI'S VICTORY: RUSSIANS ADMIRE AND HOPE, Vciom.com, Press-release No. 736, 20. 7. 2007, <https://web.archive.org/web/20070804105152/http://wciom.com/news/press-releases/press-release/single/8549.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

³¹⁷ PUTIN, Vladimír, *V.V.Putin provel zasedanije Prezidiuma Soveta pri Prezidente RF po podgotovke Olimpiady 2014 goda v Soči: Vstupiteľnoje slovo V.V.Putina*, Gov.ru, 24. 2. 2009, <http://archive.premier.gov.ru/events/news/3443/>, navštíveno 15. 4. 2024.

argumentoval podobným způsobem, jaký v jiném kontextu (dopingu) použil později Vitalij Mutko – tedy že sport do politiky nepatří.³¹⁸

„Rešenija o perenose Olimpiady prinimajutsja ně politikami, a Meždunarodnym Olimpijskim Komitetom. Něsmotrja na popytki někotorych zapadnych politikov zaščitiť svoich kljontov v rukovodstve Gruzii, kotoryje razvernuli krovavuju agressiju protiv Južnoj Osetii, vse-taki na dannyj moment vremeni, a v buduščem ješče bolše, budět ukrepljaťsja mněnije o tom, čto vinovnikami etoj agressii i togo krovoprolitija, kotoroje bylo razvernuto v Severnom Kavkaze i v Južnoj jeho časti, v Južnoj Osetii, javljaťsja vse-taki nyněšnije rukovoditěli Gruzii. Poetomu ně vižu nikakich osnovanij peresmatrivať rešenije Meždunarodnogo Olimpijskogo Komitěta po organizacii i proveděniu Olimpijskich igr 2014 goda v Soči.“³¹⁹

„Rozhodnutí o odložení olympiády nečiní politici, ale Mezinárodní olympijský výbor. Navzdory pokusům některých západních politiků chránit své klienty ve vedení Gruzie, kteří zahájili krvavou agresi proti Jižní Osetiji. Dnes a ještě více v budoucnu, bude sílit názor, že pachatelé této agrese a krveprolití, které proběhlo na severním Kavkaze a v jeho jižní části, v Jižní Osetiji, jsou koneckonců současní vůdci Gruzie. Nevidím proto důvod revidovat rozhodnutí Mezinárodního olympijského výboru o organizaci a konání Olympijských her 2014 v Soči.“

V řečnickém obratu o „západních politicích chránících své klienty ve vedení Gruzie“ (*zapadnych politikov zaščitiť svoich kljontov v rukovodstve Gruzii*) lze identifikovat konzistentní narativ o vměšování západních, tedy amerických a evropských organizací a politiků do regionu bývalého Sovětského svazu. Ponechme nyní stranou hrubé zjednodušování příčin rusko-gruzínského konfliktu. V kontextu ruského olympijského diskurzu je podstatná verbální figura o nepolitickém MOV, tedy že rozhodnutí o přidělení nebo odebrání pořadatelství nečiní politici (*Rešenija o perenose Olimpiady prinimajutsja ně politikami*). Putin tím za prvé opět připomněl, jaké partnery považuje za nezávislé a jaké ne, ale především oddělením sportu a politiky signalizoval budoucí instrumentální využívání hodnot olympismu režimem v odrážení jakékoliv kritiky a výzvam k mezinárodnímu bojkotu. Hodnoty jako humanismus, pacifismus a multikulturní universalismus využíval režim v dalších letech jako kouřovou clonu pro legitimizaci příprav olympiády. Tento postup už fungoval v obecné rovině díle. Jeden ze způsobů legitimizace moci pro ruský režim

³¹⁸ Viz.: Mutko: *Russia faces attempt to be slammed, but politics shouldn't be mixed up with sports*, TASS.com, 16. 11. 2015, <https://tass.com/sports/836667>, navštíveno 10. 4. 2024.

³¹⁹ PUTIN, Vladimir, Sochi2014.ru, Citaty, 4.11.2008, <https://web.archive.org/web/20120920084403/http://www.sochi2014.com/media/quotation/author.23259>, navštíveno 15. 4. 2024.

představovaly formálně demokratické instituce a jejich mechanismy, jako jsou volby do zastupitelských úřadů. Pro opozici režimu z tak svébytně pojatého olympijského universalismu vyplynuly dvě skutečnosti. Za prvé bylo nemožné kritizovat přípravu i průběh her v Soči bez toho, aniž by režim kritiky nenařkl z politického jednání neslučitelného s principy olympismu. Za druhé by jakýkoliv útok na organizaci olympiády mohl být vykládán jako útok na národní kolektivní projekt a samu podstatu identity, jejíž integrální součástí je právě sport.

Oficiální diskurz her Soči kladl velký důraz - stejně jako olympismus - na etnickou a kulturní diversitu, čímž se nijak výrazně nelišil od komunikačních konceptů předchozích olympijských her, jako byly zimní hry ve Vancouveru (2010)³²⁰ nebo letní hry v Londýně (2012).³²¹ Prvek rozmanitost různých kultur Ruské federace se nejvíce promítl do vizuální identity her, která vycházela s tzv. „patchworkové přikrývky“ (technika sešívání různých látek). Vzor propojoval 16 národních řemesel jako např. volgogradskou krajku, kubánské vzory nebo ruský chintz do jednoho kusu látky.³²² Technika patchworku se promítla na plakáty, vlajky, oblečení i na medaile, které tím podle Černyšenko „...symbolizují rozmanitost kulturních tradic ruských národů.“³²³ Celonárodní ruská proklamace olympijské myšlenky se odrazila rovněž v megalomanském způsobu pořádání tradiční štafety s olympijským ohněm. 14 tisíc sportovců a dobrovolníků si od 7. října roku 2013 předávalo pochodeň na trase dlouhé 65 tisíc kilometrů, která propojila hlavní města všech 83 zakládajících celků federace a stala se tak nejdelší a největší v historii zimních olympijských her. Dmitrij Černyšenko k symbolismu celé akce řekl:

³²⁰ SKORODENSKI, Laura, *Appropriation (?) of the Month: "Ilanaaq" – Logo for the 2010 Vancouver Olympic Games*, Sfu.ca, 29. 11. 2014, <https://www.sfu.ca/ipinch/outputs/blog/appropriation-month-ilanaaq-logo-2010-vancouver-olympic-games/>, navštíveno 15. 4. 2024.

³²¹ Summer Olympic Games. Organizing Committee. 30, 2012, London, *DIVERSITY AND INCLUSION STRATEGY / THE LONDON ORGANISING COMMITTEE OF THE OLYMPIC GAMES AND PARALYMPIC GAMES LTD2*, Olympic World Library 2008, https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/27801/diversity-and-inclusion-strategy-the-london-organising-committee-of-the-olympic-games-and-paralympic?_lg=en-GB, navštíveno 15. 4. 2024.

³²² *Predstavlena koncepcija «Obraza» zimnich Olimpijskich i Paralimpijskich igr v Soči*, Sochi2014.com, 25. 4. 2011, <https://web.archive.org/web/20140226095328/http://www.sochi2014.com/novosti-predstavlena-kontsepsiya-obraza-zimnih-olimpijskih-i-paralimpijskih-igr-v-sochi>, navštíveno 15. 4. 2024.

³²³ Cit. dle: *Na medaljach Olimpiady v Soči izobrazili loskutnoje odějalo*, Yugopolis.ru, 30. 3. 2013, <https://www.yugopolis.ru/news/social/2013/05/30/53283/sochi-olimpiada-2014-medali>, navštíveno 15. 4. 2024.

„Estafeta Olimpijskogo ogňa - odno iz samych važnych sobytij, svjazannyh s Igrami. Eto emocii, kotoryje po nakalu ně ustupajut samim Olimpijskim sorevnovanijam. U Estafety "Soči 2014" otvetstvennaja missija - objediniť vsju stranu, těm samym zanovo otkryv mnogoobrazije i krasotu Rossii, v pervuju očered', dlja samich rossijan. Na odin děň každyj iz naselennyh punktov, gdě projdět Estafeta, stanět stolicej Estafety Olimpijskogo ogňa, i eto unikalny.“³²⁴

„Štafeta s olympijskou pochodní je jednou z nejdůležitějších událostí spojených s hrami. Jsou to emoce, které jsou stejně intenzivní jako samotné olympijské soutěže. Štafeta Soči 2014 má odpovědné poslání – sjednotit celou zemi, a tím znovu objevit rozmanitost a krásu Ruska především pro samotné Rusy. Každá z osad, kde se bude štafeta konat, se na jeden den stane hlavním městem štafety s olympijskou pochodní, a to je jedinečná šance pro města a obce vyjádřit se celému světu.“

Symbolické propojení celého Ruska od Arktidy, na dno jezera Bajkal, od vrcholku hory Elbrus a až po Mezinárodní vesmírnou stanicí se „...může stát zdrojem inspirace pro 130 milionů lidí v naší zemi,“³²⁵ jak dodal Černyšenko. Vedle zahraničního publika, které mělo být ohromeno především rozsahem a organizační náročností štafety, cílila akce na vlastní obyvatele. Rétorika o „znovuobjevení rozmanitosti a krás Ruska“ především pro Rusy (*rossijan*) samotné měla za cíl akcentovat neetnickou, tedy občanskou národní identitu, která byla režimem s jistými výkyvy prosazována poměrně konzistentně. Olympijské hry poskytly vítanou příležitost, jak mnohonárodnostní identitu opět konstruovat, přičemž důraz na návrat k vlastním tradicím odpovídal ideologii tradičních hodnot konzervatismu. V neposlední řadě ideály olympijského internacionalismu evokovaly v kontextu nedávných ruských dějin „...sovětskou rétoriku o ‚družbě národů‘ (*drúžba naródoj*), která byla [sovětským režimem] využita k legitimizaci inkorporace různých regionů a etnik do impéria...“³²⁶

Příkladem kontrastu mezi pacifistickými ideály olympismu a reálnou politikou Ruska na Severním Kavkaze vůči muslimské populaci je výrok Alexandra Žukova, tentokrát v roli prezidenta Ruského olympijského výboru na mezinárodním fóru Mír a sport konaném v Soči na konci října 2012:

³²⁴ Cit. dle: KOZINA, Anna, *Olimpijskaja estafeta Soči-2014 stanět samoj masštabnoj v istorii Igr*, Rg.ru, 7. 10. 2012, <https://rg.ru/2012/10/07/ogon-site.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

³²⁵ Tamtéž.

³²⁶ PERSSON, Emil, PETERSSON, Bo, *Political mythmaking and the 2014 Winter Olympics in Sochi: Olympism and the Russian great power myth*, *East European Politics*, 30:2, 2014, s. 192-209, <https://doi.org/10.1080/21599165.2013.877712>, s. 200.

„Mně kažetsja, čto forum črezvyščajno važen, potomu čto on govorit o sportě kak platforme dlja geopolitičeskogo dialoga. My znajem, čto s momenta sozdanija Olimpiad v Drevněj Grecii zaključalos olimpijskoje peremirije, na vremja Olimpiad prekraščalis voiny i konflikty. Takaja iděologija Olimpijskich igr sochraňajetsja i sejčas. Olimpiada dolžna sposobstvovat' ulučšeniju otnošenij meždu narodami i stranami, sposobstvovat' prekraščeniju konfliktov. Sport možet slomať etničeskije barjery, pokazat' mnogoobrazije mira“³²⁷

„Zdá se mi, že fórum je nesmírně důležité, protože mluví o sportu jako platformě pro geopolitický dialog. Víme, že od vzniku olympiáda ve starověkém Řecku bylo uzavřeno olympijské příměří, ustaly války a konflikty. Tato ideologie olympijských her trvá dodnes, olympiáda by měla pomoci zlepšit vztahy mezi národy a zeměmi a pomoci ukončit konflikty. Sport může bořit etnické bariéry a ukázat rozmanitost světa.“

Jen o pár měsíců o po jeho slovech zahájil v lednu roku 2013 režim rozsáhlou polovojeenskou operaci v Severním Kavkazu v reakci na teroristické hrozby v dějišti her. Vedle vysokých představitelů organizace islámské radikální organizace Kavkazského Emirátu silou rozehnali i nenásilné náboženské projevy v mešitách a muslimských halal kavárnách (viz. část 2.3.1). Operace, která rozsahem represí namířených na konkrétní náboženskou skupinu (severokavkazský islám) neměla daleko ke státnímu terorismu. Naopak se velmi zásadně míjela s ideály olympismu, „zlepšující vztahy mezi národy“ a „ukončující konflikty“. Operace speciálních jednotek na Kavkaze v předvečer olympijských her v Soči spíše než na „rozmanitost světa“ (*mногоobrazije mira*), resp. Ruska poukázala na dlouhotrvající etnicko-náboženské napětí na Severním Kavkaze, jehož západní část se nacházela jen 100 km od černomořského dějiště her.

Diversita a rozmanitost ruského olympismu se navíc vztahovala výhradně na etnické či kulturní identity. Rozmanitost sexuálních identit, tedy jiných, než heterosexuálních, byla tabuizována ve veřejném prostoru i v souvislosti s hrami v Soči. Pod hrozbou represí režim jakýkoliv projev neheterosexuální identity zakazoval především po přijetí zákona o zákazu tzv. „gay propagandy“ (viz. část 2.1.3). Jeden z nejznámějších případů potlačení domácího LGBTQ+ aktivismu souvisejícím s hrami v Soči se stala kauza Pride House ze začátku roku 2012. Pride House³²⁸ je celosvětovou platformou, která během olympijských her poskytuje

³²⁷ Cit. dle: *Forum "Mir i Sport" pomožet naladiť geopolitičeskij dialog – Žukov*, Ria.ru, 30. 10. 2012. <https://rsport.ria.ru/20121030/627033620.html>, navštíveno 15. 4. 2014.

³²⁸ Viz. oficiální webové stránky iniciativy: <https://www.pridehouseinternational.org/>, navštíveno 15. 4. 2024.

místní LGBTQ+ komunitě, neheterosexuální sportovcům a dalšími aktivistům prostor k šíření společenské osvěty v otázkách sexuálních menšin a ochraně jejich práv. Přestože ruská pobočka Pride House předložila řádně na konci roku registrační dokumenty ruskému ministerstvu spravedlnosti, úřad registraci odmítl uznat s odůvodněním, že organizace nemá mít v názvu cizí slova, pokud ruština nabízí jazykový ekvivalent. Organizace se proto obrátila na soud v Krasnodarském kraji, který potvrdil předešlé rozhodnutí ministerstva. Ústý soudkyně Světlany Mordoviny poskytl následující odůvodnění:

„Poskolku ustavom Krasnodarskogo krajevogo regionalnogo sportivnogo občestvennogo dviženija «Prajd-chaus v Soči» predusmotreno informirovanije ob LGBT-dviženii v Rossii, ono budět sposobno okazyvat' massovoje iděologičeskoje vzdějstvije na graždan, a celi dviženija ně dolžny protivorečit' osnovam pravoporjadka ili občestvennoj npravstvennosti...takije celi dviženija kak formirovanije ponimanija něobchodimosti borby protiv gomofobii, sozdanije pozitivnogo otnošenija k LGBT-sportsmenam protivorečat osnovam občestvennoj npravstvennosti, poskolku napravleny na uveličenije količestva graždan seksualnyh, , čto narušajet složivšijesja v občestve predstavlenija o dobre i zle, chorošem i plochom, poroke i dobrodětěli.“³²⁹

„Vzhledem k tomu, že charta krasnodarského regionálního sportovního veřejného hnutí „Pride House v Soči“ poskytuje informace o LGBT hnutí v Rusku, může mít masivní ideologický dopad na občany a cíle hnutí by neměly být v rozporu se základy práva a pořádku nebo veřejné morálky....cíle hnutí, jako je vytváření porozumění pro potřeby boje proti homofobii, vytváření pozitivního vztahu k LGBT sportovcům, jsou v rozporu se základy veřejné morálky, protože jsou zaměřeny na zvýšení počtu občanů sexuálních menšin, což porušuje převládající představy ve společnosti o dobru a zlu, správném a špatném, neřesti a ctnosti.“

Cíle organizace se skutečně neslučovaly se zásadami „veřejné morálky“ (*občestvennoj npravstvennosti*) oficiálního konzervativního diskurzu, ovšem nebyly v souladu ani s hodnotami olympijského humanismu. V chápání ruského autoritářského režimu se však boj za práva sexuálních menšin vedou z politických pozic a do světa mezinárodního sportu něco takového nepatří. Jak to Putin stručně vysvětlil nizozemskému premiérovi Markovi Ruttemu v dějišti olympiády: „Sport je sport, olympiáda je olympiáda. Na to se teď

³²⁹ *LGBT-aktivisty obžalovali v JeSPČ otkaz Minjusta v registraciji „Prajd-chausa v Soči“*, sozdannogo dlja bor'by s gomofobijej, Novayagazeta.ru, 12. 12. 2021, <https://web.archive.org/web/20131003131141/http://www.novayagazeta.ru/news/61627.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

zaměříme.³³⁰ Kauza kolem ruského Pride House³³¹ zcela jasně ukázala na limity ruského olympijského narativu o rozmanitosti a diversity, který pojmy chápal výlučně jako komponent tradiční imperiální, multietnické národní identity postavené hodnotách, která většinová společnost vnímala jako normální – tedy na rodině tvořenou mužem a ženou.

3.3 Narativ supervelmoci na pozadí mezinárodní krize

Vyvrcholení XXII. Zimních olympijských her v Soči proběhlo i přes veškeré kontroverze v první polovině roku 2014 úspěšně. Úvodní (7. 2.) i závěrečný ceremoniál (23. 2.) zazářil svoji grandiózní choreografií. Ruská olympijská výprava získala celkem 33 medailí, před úhlavním rivalem z USA vyhrála o 4 cenné kovy, a navíc tak vytvořila absolutní národní rekord (i včetně sovětské éry). Rusko zažívalo euforii a nebývalou vlnu národní hrdosti, jak na sportovní výkony, tak na celou zemi (viz. výsledky průzkumu mezi obyvateli, část 2.3.1). Navíc velká většina (73 %) Rusů považovala vítězství ruských sportovců za důležité.³³² Vzhledem k tradiční vítězné sportovní mentalitě Rusů není toto zjištění nijak překvapivé a představitelé režimu si toho byly ve veřejných prohlášeních hodnotící hry vědomi. Sportovní úspěch ruské výpravy poskytl prezidentu Putinovi příležitost k akcentaci národní hrdosti, jak ukázal v projevu při setkání s ruskými olympijskými vítězi v únoru 2014:

„Iгры в Сочи призваны были представить миру обновлённую, многогранную и открытую Россию... Необходимо было представить не толькo современныe спортивные объекты, но и, главноe, представить элиту отечественного спорта, тех, кто достоин нести знамя его славных и великих традиций. Вы доказали, что эти традиции крепки и наша страна по-прежнему воспитывает ярких, сильных атлетов, которые способны удивлять и восхищать мир, приносить людям радость, заставляя в унисон битьсья сердца миллионов наших граждан, наполягая их гордостью за своё Отечество... Олимпийские игры – много больше, чем просто международные соревнования. Здесь борются за звание самой спортивной державы, и вожди в число лидеров – дело национальнoго престижа.“³³³

³³⁰ LATUKHINA, Kira, *Putin prizval ně privjazvat' k Olimpiadě tĕmu seks-mejšinstv*, Rg.ru, 7. 2. 2014, <https://rg.ru/2014/02/07/lider-site.html>, navštívěno 15. 4. 2024.

³³¹ Organizace se i přes naléhání na Evropský soudní dvůr a přes přesvědčování vedení MOV k urgentnímu zásahu ve prospěch organizace v otevřeném dopise zaslaném nevládní britskou organizací Peter Tatchell Foundation (PTF), nemohla během olympijských her v Soči nijak veřejně vystupovat. Viz.: TATCHELL, Peter, *IOC allows anti-gay discrimination at Sochi*, [Petertatchellfoundation.org](http://petertatchellfoundation.org), 7. 2. 2014, <https://www.petertatchellfoundation.org/ioc-allows-anti-gay-discrimination-at-sochi/>, navštívěno 15. 4. 2024.

³³² *ITOGI OLIMPIJSKICH IGR V SOČI*, Levada.ru, 3. 3. 2014, <https://www.levada.ru/2014/03/03/itogi-olimpijskih-igr-v-sochi/>, navštívěno 10. 4. 2024.

³³³ PUTIN, Vladimir, *Vstreča s čempionami i prizjorami XXII Olimpijskich zimnich igr 2014 goda*, Kremlin.ru, 24. 2. 2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/20331>, navštívěno 15. 4. 2024.

„Hry v Soči byly navrženy tak, aby představily světu obnovené, mnohostranné a otevřené Rusko...Bylo třeba prezentovat nejen moderní sportoviště, ale hlavně prezentovat elitu tuzemského sportu, ty, kteří důstojně nesou prapor jeho slavných a velkých tradic. Dokázali jste, že tyto tradice jsou silné a naše země nadále vychovává bystré, silné sportovce, kteří dokážou překvapit a potěšit svět, přinášet lidem radost, rozezvučet srdce milionů našich občanů současně a naplňovat je hrdostí na jejich vlast... Olympijské hry jsou mnohem víc než jen mezinárodní soutěž. Zde se bojuje o titul nejsportovnější velmoci a být mezi lídry je věcí národní prestiže.“

Putinův projev před olympioniky, ale určený spíše široké ruské veřejnosti, propojil několik dílčích elementů dlouhodobě budovaného ruského olympijského diskurzu. V souladu s metaforou znovuzrození zdůraznil olympijskou prezentaci „obnoveného, mnohostranného a otevřeného“ Ruska (*obnovlěnnuju, mnogogrannuju i otkrytuju Rossiju*). Nové Rusko však čerpá sílu z jeho „slavných a velkých tradic“ (*jego slavných i velikich tradicij*). V tomto případě to jsou tradice sportovních vítězství Sovětského svazu. Nové Rusko si vzalo to nejlepší z předchozí éry. Dokáže vychovat novou generaci dominantních sportovců prostřednictvím kterých opět dokáže sjednocovat národ a „naplňovat je hrdostí na svou vlast“ (*napolnjaja ich gordost'ju za svojě Otečestvo*). Nové Rusko jako sportovní velmoc, stejně tak jako sovětská sportovní velmoc, nepřijímá nic jiného než vítězství. Titul „nejsportovnější velmoci“ (*zvanije samoj sportivnoj deržavy*) znamená pro nové Rusko symbolické navrácení statusu obnovené geopolitické velmoci.

Přehlídku pilířů esenciálních hodnot a tradic, díky kterým ruský režim od roku 2000 postupně resuscitoval slávu staré velmoci a na kterých vystavěl velmoc novou, mohli sledovat zahraniční i domácí diváci u televizních obrazovek během obou ceremoniálů. Zahajovací ceremoniál propojil slavné epochy ruských dějin a kultury v takřka tříhodinové velkolepé show nazvané „Sny o Rusku“, znázorňující sny malé holčičky Ljubov (láska). Diváci na stadionu sledovali propracovanou choreografií tři tisíc herců, akrobatů, tanečníků baletek a zpěváků, kteří i pomocí obrovských rekvizit ztvárnili zrod moskevského středověkého státu, éru Petra Velikého, ale i budovatelské období a industrializaci SSSR

včetně úspěchů ruské kosmonautiky.³³⁴ Produkce byla svěřena generálnímu řediteli státní televize Pervyj kanal (První kanál) Konstantinu Ernstovi. Původně chtěl Ernest do představení jako jeden z vrcholů zařadit kterého výjevy ze sovětského vítězství ve Velké vlastenecké válce (druhá světová válka), ale MOV jej přiměl bod z programu vyřadit, protože pro světové publikum by mohlo jít o „...stále příliš citlivé téma.“³³⁵ Ruské postavy veřejného života vyjadřovaly nadšení z úžasného představení. Symptomatický je například hodnocení estrádního zpěváka Lva Leščenka, Rusům známého také jako zpěváka ikonické písně „Sbohem Mosko“ (*Do svidan'ja, Moskva*) při závěrečném ceremoniału olympijských her v Moskvě 1980:

*"Eto uže moja šestaja Olimpiada. Mně jest s čem sravnivať i čem gordiťsja. Potomu čto gordiťsja dějstviteľno jest čem. Včerašnjje otkrytije bylo utveržděnijem Rossii kak strany veličestvennoj, strany kak silnogo, moščnogo gosudarstva, kotoroje my potěrjali posle raspada SSSR"*³³⁶

„Je to moje šestá olympiáda. Mám s čím srovnávat a na co být hrdý. Protože je opravdu na co být hrdý. Včerejší zahájení bylo potvrzením Ruska jako majestátní země, země jako silného, mocného státu, který jsme ztratili po rozpadu SSSR.“

Stesk nad ztrátou „silného, mocného státu“ (*kak silnogo, moščnogo gosudarstva*), způsobeným rozpadem Sovětského svazu z úst postavy, jakou je Leščenko, je více než symbolické. Ruský zpěvák byl nejprve pevnou součástí sovětského popkulturního mainstreamu, na vrcholu ruského televizního šoubyznysu se udržel i po rozpadu SSSR a nyní platí za podporovatele současného autoritářského režimu. V březnu stejného roku 2014 podepsal otevřený dopis ruských kulturních osobností podporující anexi Krymu.³³⁷ Leščenkova proklamace o olympijském zahajovacím ceremoniału, který podle něj potvrdil „majestátnost“ (*veličestvenno*) Ruska, tak jeje nanejvýš autentická, protože jeho osobní

³³⁴ KONGO, Christina, *Simvolizm ceremonii otkrytija olimpiady v Soči*, Hse.ru, 11. 2. 2014, <https://web.archive.org/web/20170212164616/https://www.hse.ru/ma/public/news/113773208.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

³³⁵ *How Russia hits back at slights over WWII victory left out in Sochi opening ceremony*, Deseret.com/AP, 10. 2., <https://www.deseret.com/2014/2/10/20462129/how-russia-hits-back-at-slights-over-wwii-victory-left-out-in-sochi-opening-ceremony/>, navštíveno 15. 4. 2024.58

³³⁶ BELOZEROVA, Irina, *Ceremonija otkrytija Olimpiady utverdila veličije Rossii – Leščenko*, Ria.ru, 8. 2. 2014, <https://rsport.ria.ru/20140208/721944640.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

³³⁷ *Dějatelji kultury Rossii — v podděržku pozicii Preziděnta po Ukraině i Krymu*, Mkrf.ru, 11. 3. 2014, <https://archive.ph/20140311194202/mkrf.ru/press-tsentr/novosti/ministerstvo/deyateli-kultury-rossii-v-podderzhku-pozitsii-prezidenta-po-ukraine-i-krymu#selection-781.0-781.75>, navštíveno 15. 4. 2014.

příběh v podstatě zosobňuje most mezi „starým dobrým“ Sovětským svazem a „novým, mocným“ Ruskem.

Ceremoniál se přenášel živě ve dvou verzích. Na televizním kanále Prvyj kanal a dalších ruských stanicích běžela ruská verze, která byla od té mezinárodní odlišná. Dánský sociolog sportu Stanis Elsborg například spočítal, že v ruské verzi přenosu byla zobrazena ruská národní vlajka celkem 335krát, ve verzi pro zahraničí pouze 117krát. Ruské vysílání také zprostředkovalo celkem 40 záběrů na přítomného prezidenta Putina, oproti 16ti záběrům v mezinárodní verzi.³³⁸ Ruští televizní diváci si také skoro nemohli v přímém přenosu všimnout technické chyby, když se nerozevřela vložka, která měla vytvořit pátý olympijský kruh – režie rychle zasáhla a pustila do vysílání předtočený záběr z generální zkoušky, kde už byl počet kruhů správný.³³⁹

Režim vysílal směrem k domácímu publiku celou řadu symbolických zpráv, které stvrzovaly soudobý oficiální diskurz morálního a náboženského konzervatismu. Jako chvalozpěv na tradiční rodinu, natalitu a zdravý demografický vývoj země lze číst části ceremoniálu, který oslavoval babyboom bezprostředně po pořádání moskevské olympiády v roce 1980.³⁴⁰ Zdůraznění role pravoslavné církve pro ruskou národní identitu se promítlo do zahajovací videosekvence, ve které Ljubov odříkává ruskou abecedu, kde počáteční písmeno znamená významnou postavu nebo událost ruských dějin. Církev byla znázorněna pod písmenem „... ,bl', což znamená ,my'. Chrám Vasila Blaženého s charakteristickými cibulovitými kopulemi byl zobrazen spolu s...holčičkou... Ljubov, což znamená 'láska', a budovami Kremlu, v nichž sídlí prezident Putin a jeho administrativa.“³⁴¹

³³⁸ ELSBORG, Stanis, *The political power of the Olympic opening ceremony: Lessons from Beijing and Sochi*, Playthegame.com, 19. 1. 2022, <https://www.playthegame.org/news/the-political-power-of-the-olympic-opening-ceremony-lessons-from-beijing-and-sochi/>, navštíveno 15. 4. 2024.

³³⁹ BUMP, Philip, *Russia Fixed the Broken Olympic Rings in Post-Production*, Theatlantic.com, 7. 2. 2014, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/02/russia-fixed-broken-olympic-rings-post-production/357864/>, navštíveno 15. 4. 2014.

³⁴⁰ Viz. fotogalerie: *Samyje jarkije momenty ceremonii otkrytija Olimpiady v Soči*, Ria.ru, 8. 2. 2014, <https://ria.ru/20140208/993754184.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁴¹ ELSBORG, Stanis, *The political power of the Olympic opening ceremony: Lessons from Beijing and Sochi*, Playthegame.com, 19. 1. 2022, <https://www.playthegame.org/news/the-political-power-of-the-olympic-opening-ceremony-lessons-from-beijing-and-sochi/>, navštíveno 15. 4. 2024.

Závěrečný ceremoniál měl být podle Ernesta klidnější podívanou, prostoupenou určitou nostalgií z konce olympiády. Měl ukázat „...ruskou kulturu zvenčí, evropskýma očima.“³⁴² Pro domácí publikum však vyvrcholení přišlo v podobě reference na „nejdojemnější okamžik“ olympijských her v Moskvě, tedy plačícího a loučícího se medvěda Mišu. Jeden z maskotů, bílý lední medvěd, moskevského maskota nápadně připomínal, což kritizoval i původní autor Miši, výtvarník Viktor Čižikov, který ledního medvěda považoval za plagiát svého díla.³⁴³ Olympijský oheň v Soči sfouknul právě lední medvěd, který potom v jasné narážce na rok 1980 uronil slzu opět za zvuku písně „Sbohem, Moskvo“.³⁴⁴ To nejdůležitější sdělení ceremoniálu však shrnul ruským médiím jejich hlavní režisér Ernest následovně:

*"My chotěli pokázat Rossiju segodnašněgo i zavtrašněgo dňa. Bolšinstvo ljuděj v mire ně ždali ot nas takogo vysokotěchnologičnogo šou. Ja viděl vse Olimpiady za poslednije 20 let, poetomu govorju uverenno - tam takogo, kak u nas, ně bylo. Bylo važno proděmonstirovať, čto Rossija - strana drugaja, čem jeje predstavljajut na Zapadě. SMI - otličnaja vešč. No dělit' to, čto oni pišut."*³⁴⁵

„Chtěli jsme ukázat dnešní a budoucí Rusko. Většina lidí ve světě od nás nečekala takovou high-tech show. Viděl jsem všechny olympiády za posledních 20 let, takže mohu s jistotou říci, že nic podobného, jako u nás, nebylo. Bylo důležité ukázat, že Rusko je jiná země, než jak je vykreslováno na Západě. Média jsou skvělá věc. Ale to, co píší, by se mělo dělit na polovinu.“

Narážku Ernesta, tedy prominentní postavy ruské státní mediální mašinerie, upozorňující na nespolehlivost západních médií v předvečer ruské anexe Krymu lze číst jako vzkaz veřejnosti o existenci dvojí pravdy. Důležité je však Ernestovo potvrzení narativu o moderní zemi, o jejímž pokroku však nejsou ve světě informace (*Bolšinstvo ljuděj v mire ně ždali ot nas takogo vysokotěchnologičnogo šou*). Současné Rusko je vyspělé, ale svojí mentalitou, kulturou, historií – národní identitou - jiné než země demokratického Západu.

³⁴² Ceremonija zakrytija OI-2014: Rossija glazami jevropejca i svetlaja grust', Ria.ru, 23. 2. 2014, https://web.archive.org/web/20140223225713/http://ria.ru/sochi2014_around_games/20140223/996516647.html, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁴³ CARBONE, Nick, *s Russia's 2014 Olympic Mascot a Copycat of the 1980 Logo?*, Time.com, 28. 2. 2011, <https://newsfeed.time.com/2011/02/28/is-russias-2014-olympic-mascot-a-copycat-of-the-1980-logo/>, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁴⁴ Ceremonija zakrytija Olimpiady v Soči. Onlajn-reportaž, Ria.ru, 23. 2. 2014, <https://ria.ru/20140223/996550534.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁴⁵ Cit. dle: *Zakrytije Olimpijskich igr v Soči: kak prochodila ceremonija*, Tass.ru, 23. 2. 2014, <https://tass.ru/sport/997385>, navštíveno 15. 4. 2024.

Ruská média se v následujících dnech snažila vytěžit co nejvíce z organizačního i sportovního úspěchu olympiády. Pomáhala si často citáty se známými ruskými, ale i zahraničními osobnostmi. Agentura RIA Novosti přinesla seznam pozitivních reakcí na zahajovací ceremoniál s nadšenou reakcí slavné ruské tenistky Marii Šarapové na prvním místě.³⁴⁶ Francouzský krasobruslař Florent Amodio zase porovnával sportovní zázemí s Vancouverem, přičemž „...Soči je jiná planeta...všechno je tu tak velké a prostorné...Olympijské Soči je velkolepé.“³⁴⁷ Jednoho z nejceněnějších uznání se ruskému režimu dostalo od předsedy MOV Thomase Bacha přímo během závěrečného ceremoniálu, jehož citovala opět RIA Novosti:

*"Vse otkrytyje novym idějam ljudi uviděli lico novoj Rossii, effektivnoj i druželjubnoj, patriotičnoj i otkrytoj miru....Ja choču poblagodariť vseh za organizaciju etich Igr. My prinimali poraženija i pobedy s dostoinstvom. Uslovija dlja sportsmenov zděs byli potrasajuščimi. Rossija vpolnila vse svoi obeščanija".*³⁴⁸

„Všichni lidé otevření novým myšlenkám viděli tvář nového Ruska, výkonného a přátelského, vlasteneckého a otevřeného světu...Chci poděkovat všem za uspořádání těchto her. Důstojně jsme přijali porážky i vítězství. Podmínky pro sportovce zde byly úžasné. Rusko splnilo všechny své sliby.“

Slova o „nové tváři Ruska“ (*lico novoj Rossii*), „,, přátelského...a otevřeného světu“ (*patriotičnoj i otkrytoj miru*) vyznívá ve zpětném historickém pohledu obzvláště nepatříčně. Jak se později ukázalo, v té době již Putin (v noci z 22. na 23. 2.) dal příkaz k anexi Krymského poloostrova a způsobil tak dlouhotrvající mezinárodní krizi, která přerostla do válečného konfliktu. Většina ruské veřejnosti ruského prezidenta a jeho politiku bezprostředně po konci Zimních olympijských her v Soči podporovala. Vedle pocitů národní hrdosti vzrostla v březnu roku 2014 poprvé od roku 2008 veřejná podpora Putina na 67 % oproti 60 % v roce 2013. Podle ředitele centra Levada Lva Gudkova nárůst pravděpodobně přímo souvisel s pořádáním olympijských her v Soči.³⁴⁹

³⁴⁶ "Něrealno kruto i krasivo". *Reakcija v socialnych seťach na otkrytije OI*, Ria.ru, 8. 2. 2014, <https://rsport.ria.ru/20140208/721761192.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁴⁷ *Figurist Amodio: Soči po sravneniju s Vankuverom - drugaja planeta*, Ria.ru, 5. 2. 2014, <https://rsport.ria.ru/20140205/720791771.html>, navštíveno 15. 4. 2014.

³⁴⁸ Cit. dle: *XXII zimnije Olimpijskije igry v Soči objavleny zakrytymi*, Ria.ru, 23. 2. 2014, https://web.archive.org/web/20140223230001/http://ria.ru/sochi2014_news/20140223/996572239.html, navštíveno 15. 4. 2024.

³⁴⁹ Olimpiada povysila rejting Putina sredi rossijan, BBC.com, 6. 3. 2014, https://web.archive.org/web/20170225131206/https://www.bbc.com/russian/russia/2014/03/140306_putin_so_chi_rating_growth, navštíveno 15. 4. 2014.

Závěr

Případová studie vztahu mezi procesem konsolidace autoritářského režimu Ruské federace, se souvisejícím utvářením národní identity a vlivem jaký má pořádání globální sportovní akce na tyto procesy poukázala na tři typy efektů, které do dynamiky tohoto vztahu pořádání SME přináší. Pořadatelské zemi za prvé umožňuje posilovat existující diskurzy o identitě a ideologii, za druhé ideály sportu a olympismu slouží jako nástroj pro umlčení kritiky a za třetí ekonomický rozměr SME vytváří prostor pro státní korupci. Všechny efekty ve výsledku pomáhají konsolidovat mocenské struktury režimu, legitimizovat jeho moc a zároveň konzervovat status quo ve společnosti.

Za prvé diskurzivní analýza ruského olympijského narativu ukázala, že režim využíval pořádání olympijských her různými způsoby v závislosti na politickém a společenském vývoji doma i v zahraničí. Olympijský narativ se tak měnil v čase a jeho obsah koreloval s dominantními elementy oficiálního diskurzu. Stejně jako byl oficiální státní diskurz nekonzistentní, protože pouze reagoval na společenský vývoj, podobně se měnil i narativ olympijského diskurzu a jeho aplikace.

Bezprostředně pro vítězství Soči jako kandidátského města prezentoval režim před veřejností úspěch jako legitimizaci dosavadního ekonomického a politického vývoje, což odpovídalo diskurzu stability. Ekonomické, modernizační i sociální benefity pořádání her pro stát a společnost byly představiteli režimu neustále připomínány v médiích. Privilegium pořádat olympijské hry ruský olympijský narativ prezentoval jako stvrzení zrodu nového, nezávislého suverénního Ruska, které má vlastní cestu svého politického a společenského vývoje v duchu diskurzu suverénní demokracie. Po protestech proti režimu v letech 2011 a 2012 a konzervativním obratu režimu pořádání olympiády poskytlo další platformu, jak doručit apel na tradiční hodnoty ruské společnosti jako jsou vlastenectví, rodina, pravoslaví nebo úcta k národním významným dějinným událostem. Olympijský důraz na diverzitu a rozmanitost zase napomohl k posílení inkluzivně pojaté identity ruského multietnického národa. Olympijské symboly předávání štafety, ale i vizuální identitu her režim využil k posílení národní jednoty. Specifickou úlohu plnily zahajovací i závěrečný ceremoniál, které vytvořily jeviště pro reprodukci všech konzervativních elementů oficiálního diskurzu. Zároveň umožnily propojit slavné historické epochy ze sovětského a carského období, což vhodně posilovalo narativ o navrácení velmocenského statusu Rusku.

Za druhé režim využil ideály olympismu k potlačení domácí i zahraniční kritiky. Ruská modifikace hodnot jako je pacifismus, tolerance nebo diverzita připomínala zneužití demokratických institucí, které v hybridních autoritářských režimech plní jen ceremoniální a legitimizační funkci. Režim čelil domácí i zahraniční kritice vůči korupci při výstavbě olympijské infrastruktury, potírání práv sexuálních menšin či umlčování občanské

společnosti. Odrážel ji buď změnou významu konkrétního olympijského ideálu (sexuální menšiny diskriminují svým chováním konzervativní většinu apod.) nebo se obrnil postulátem o nevměšování politiky do sportu a do dějiště olympijských her. Projekt olympijských her režim rámoval jako otázku nejvyšší národní priority a pokud by měla kritika organizace her ohrozit jejich konání, je pak v narativu režimu ohrožen celý národ.

Za třetí vytváří projekt SME ideální prostředí pro růst korupce a Zimní olympijské hry v Soči představovaly extrémní příklad této korelace. V Soči ani v horách Krasnaje Poljany v roce 2007 neexistovala žádná odpovídající sportoviště ani odpovídající infrastruktura. Stavět se muselo prakticky na zelené louce a rozpočet olympijských her se vyšplhal až na 60 miliard dolarů. Celkové náklady na uskutečnění olympiády přesáhly pětkrát až desetkrát rozpočet všech předchozích her a staly se nejdražšími v historii. Opoziční lídři odhadli, že až polovina prostředků byla vynaložena na uspokojení nejvyšších pater ruské politiky a moci. Mega projekt v Soči tak poskytl ruskému autoritářskému režimu jedinečnou příležitost, jak stabilizovat patronalistickou síť mocenských vazeb. Hlavní patron Vladimir Putin do klíčových funkcí dosadil loajální klienty a vytvořil navíc neprůhlednou státní organizaci Olympstroj, kterou vybavil veškerými investičními kompetencemi. Tato kouřová clona účinně fungovala vůči kontrolám ze strany MOV.

Zdá se, že účinnost těchto tří konsolidačních efektů pořádání SME v případě autoritářského ruského režimu ve sledovaném období zvýšila řada specifických okolností. K účinnosti efektu přispěl fakt, že olympijské hry se v Rusku od rozpadu SSSR konaly poprvé. Režim tak mohl zcela legitimně prezentovat volbu jako zlomovou historickou událost, a ještě více zmobilizovat vlastenecké cítění. Specificky ruským faktorem je slavná sportovní tradice ještě z dob sovětského sportu, na kterou režim v olympijském narativu vědomě navázal. Obě skutečnosti hrály velkou roli nezávisle na úspěchu či neúspěchu oficiálního diskurzu v podpoře olympiády od samého počátku. Vzednutí národní hrdosti také napomohl nejlepší medailový výsledek ruských sportovců v historii olympijských her. Přestože se o dva roky později ukázalo, že ruský stát podváděl, když si vítězství pojistil systémovým dopingem, úspěch sportovních reprezentantů celkovou pozitivní percepcí her v Soči u domácích obyvatel ještě umocnil. Sláva sovětského sportu zároveň umožnila

režimu vybudovat most mezi érou Putina a úspěšnými momenty Sovětského svazu jako bylo pořádání Letních olympijských her v Moskvě v roce 1980 nebo olympijská vítězství sovětských sportovců na dalších olympiádách. Úspěšnost konsolidačních efektů po oznámení pořadatelství olympijských her v Soči v roce 2007 a bezprostředně po ukončení her v roce 2014 nepřímo dokazují výsledky ve veřejných průzkumech.

Na první část výzkumné otázky, zda se potvrdila role pořádání SME jako nástroje pro konstruování národní identity, lze odpovědět kladně jen z části. Pořádání SME olympijský narativ zesílil určité komponenty v ruské národní identitě, zejména složku hrdosti k národnímu vrcholovému sportu, multietnické pojetí národa nebo chápání Ruska jako velmoci. Ovšem všechny tyto elementy již byly v ruské identitě přítomné a Zimní olympijské hry v Soči pouze vytvořily vhodnou platformu pro jejich reprodukci a zesílení.

Na druhá část otázky, tedy zda SME přispívá ke konsolidaci autoritářského státu, práce odpověděla zcela kladně. Zdá se, že patronalistické autoritářské režimy představují v tomto ohledu prakticky ideální politicko-společenský systém. Absence občanské společnosti a opozice vytváří volné pole působnosti pro nerušenou zpronevěru veřejných financí a v důsledku absence nezávislých médií režim kontroluje produkci oficiálního diskurzu o identitě a ideologii.

Výsledky práce naznačují, že míra intenzity konsolidačního efektu závisí na organizační síle autoritářského režimu a typu jeho patronalistické struktury. Pořádání megaprojektů, jako jsou Olympijské hry v Soči, v jednopiramidovém aranžmá putinovského Ruska zapojuje do organizace akce úzkou skupinu patronovi loajálních klientů, což pro režim představuje minimum překážek pro korupční jednání kladených nejen absencí opozice, ale i konkurenční mocenské pyramidy. Za druhé je účinnost těchto efektů závislá na míře národních sportovních tradic pořadatelského národa. V ruském případě mohl režim využívat pro zesilování existujících komunikačních rámců o identitě odkaz sovětských sportovních vítězství a dřívější sportovní dominance, který je v ruské společnosti stále přítomný.

Summary

The aim of the thesis was to investigate the impact of hosting a sport mega-event (SME) on the process of authoritarian regime consolidation, national identity formation and legitimacy of power, especially in the context of the Russian Federation. the role of the organization of the XXII. Winter Olympic Games in Sochi in the process of consolidation of the Russian authoritarian regime and the formation of national identity between 2007 and 2014. The preparations for the Sochi Olympics and their implementation coincided with the transformation of the Russian political system, which was rapidly adapting to the consequences of Vladimir Putin's unconstitutional return to the presidency.

This thesis has pointed to the existence of three types of effects that the hosting of the SME introduces into the dynamics of the relationship between national identity and the consolidation of authoritarian power. First, the regime used the hosting of the Olympic Games in different ways depending on political and social developments at home and

abroad. Thus, the Olympic narrative changed over time and its content correlated with the dominant elements of official discourse. Just as the official state discourse was inconsistent because it was only reacting to social developments, the Olympic discourse narrative and its application changed in a similar way. Second, the regime used the ideals of Olympism to suppress domestic and foreign criticism. Russia's modification of values such as pacifism, tolerance, and diversity resembled an abuse of democratic institutions, which in hybrid authoritarian regimes serve only a ceremonial and legitimizing function. Third, the SME project creates an ideal environment for corruption to grow, and the Sochi Winter Olympics were an extreme example of this correlation.

The results of this paper suggest that the degree of intensity of the consolidation effect depends on the organizational strength of the authoritarian regime and the type of its patronage structure. Hosting mega-projects such as the Sochi Olympics in the one-pyramid arrangement of Putin's Russia involves a narrow group of patronage-loyal clients in the organization of the event, which presents the regime with a minimum of obstacles to corrupt behavior imposed not only by the absence of opposition but also by the competing power pyramid. Second, the effectiveness of these effects is dependent on the extent of the national sporting traditions of the organizing nation. In the Russian case, the regime was able to use the legacy of Soviet sporting victories and former sporting dominance, which is still present in Russian society, to reinforce existing communication frames about identity.

Bibliografie

Monografie a sborníky

- AMARA, Mahfoud, *Sport, Politics, and Society in the Arab World*, Palgrave Macmillan, New York 2012.
- ANDERSON, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London – New York 1991.
- BAIRNER, Alan, *Sport, Nationalism, and Globalization: European and North American Perspectives*, State University of New York Press, New York 2001.
- BILLIG, Michael, *Banal Nationalism*, SAGE Publications Ltd 1995.
- CALHOUN, Craig, *Nationalism*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1997.
- ESHERICK, Craig, BAKER, E. Robert, JACKSON, Steven, SAM, Michael (eds.), *Case Studies in Sport Diplomacy*, Fit Publishing, Morgantown 2017.
- FOXALL, Andrew, *Russia's Olympic Shame: Corruption, Human Rights and Security at 'Sochi 2014'*, The Henry Jackson Society, London 2014.
- HALE, E. Henry, *Patronal Politics Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*, New York, Cambridge University Press 2014.
- HARGREAVES, John, *Freedom For Catalonia: Catalan Nationalism, Spanish Identity and the Barcelona Olympic Games*, Cambridge University Press, Cambridge 2000.
- HERPEN, Marcel H. Van, *Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield 2015.
- HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, Praha, Sociologické nakladatelství 2003.
- KOLSTO, Pål, BLAKKISRUD, Helge (eds.), *The New Russian Nationalism. Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism 2000–2015*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2016.
- KOLSTO, Pål, BLAKKISRUD, Helge (eds.), *Russia Before and After Crimea : Nationalism and Identity, 2010–17*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2018.
- LEVITSKY, Steven, WAY A., Lucan, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*, New York: Cambridge University Press 2010.
- LAURELLE, Marlene, *Is Russia Fascist? Unraveling Propaganda East and West*, Cornell University Press 2021.
- LUCAS, Edward, *Nová studená válka. Kdo zvítězí v novém konfliktu mezi východem a západem?*, Mladá fronta, Praha 2008.
- MAGYAR, Bálint, MADLOVICS, Bálint, *The Anatomy of Post-Communist Regimes: A Conceptual Framework*, Central European University Press, 2020.
- MAGYAR, Bálint (ed.), *Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes*, Budapest–New York: CEU Press, 2019.

MICHLIN-SHAPIR, Vera, *Fluid Russia: Between the Global and the National in the Post-Soviet Era*, Cornell University Press 2021.

NYE, S. Joseph, *Soft Power: The Means To Success in World Politics*, Public Affairs, New York 2004.

ORTTUNG, W. Robert, ZHEMUKHOV, N. Sufian, *Putin's Olympics The Sochi Games and the Evolution of Twenty-First Century Russia*, Routledge, London – New York 2017.

ROCHE, Maurice, *Mega-Events and Modernity: Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*, Routledge, London 2000.

ROJO-LABAIEN, Ekain, RODRÍGUEZ DÍAZ, Juan Álvaro, ROOKWOOD, Joel, *Sport, Statehood and Transition in Europe : Comparative perspectives from post-Soviet and post-socialist societies*. Routledge, Abingdon 2020.

SAKWA, Richard, *Russian Politics and Society*, Routledge, London/New York 2002.

SMITH, D. Anthony, *Nationalism and Modernism*, London, Routledge 1998.

SMITH, D. Anthony, *Nations and nationalism in a global era*, Politiy Press, Cambridge 1995.

SOULEIMANOV, Emil (ed.), *Rusko a postsovětský prostor*, Eurolex Bohemia, a.s., Praha 2007.

SOBRY, Clause (ed.), *Sports Governance in the World. A Socio-Historic Approach*, Le Manuscrit 2012

TORBAKOV, Igor, *After Empire: Nationalist Imagination and Symbolic Politics in Russia and Eurasia in the Twentieth and Twenty-First Century*, Ibidem Verlag, Stuttgart 2018.

TSYGANKOV, P. Andrei, *The Strong State in Russia: Development and Crisis*, Oxford University Press, Oxford 2014.

WENNER, Lawrence A. (ed.), *The Oxford Handbook of Sport and Society*, Oxford University Press, Oxford 2022

Odborné studie

ARNOLD, Richard, *Sport and Official Nationalism in Modern Russia*, Problems of Post-Communism, vol. 65, no. 2, 2018, s. 129–141, <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1425093>.

ARNOLD, Richard, *Nationalism and Sport: A Review of the Filed*, Nationalities Papers, 49:1, s. 2- 11, 2021, <https://doi.org/10.1017/nps.2020.9>.

ARNOLD, Richard, FOXALL, Andrew Foxall, *Lord of the (Five) Rings*, Problems of Post-Communism, 61:1, 2014, s. 3-12, <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216610100>

BAIRNER, Alan, *Assessing the sociology of sport: On national identity and nationalism*, International Review for the Sociology of Sport 2015, Vol. 50(4-5), s. 375–379s. <https://doi.org/10.1177/1012690214538863>.

BLACK, David, *The Symbolic Politics of Sport Mega-Events: 2010 in Comparative Perspectives*, Politikon, 34:3, s. 261-276, 2007, <https://doi.org/10.1080/02589340801962536>.

CAROTHERS, Thomas, *The End of the Transition Paradigm*, Journal of Democracy Volume 13, Number 1 January 2002, s. 5-21, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jnlodmcy13&div=4&id=&page=>.

DIAMOND, Larry, *Thinking about Hybrid Regimes*, Journal of Democracy Volume 13, Number 2 April 2002, s. 21 – 35,

<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jnlodmcy13&div=24&id=&page=>.

DIMITROV, K. Martin, *Debating the Color Revolutions: Popular Autocrats*, Journal of Democracy Volume 20, Number 1 January 2009, s. 78 – 81, <https://www.journalofdemocracy.org/articles/debating-the-color-revolutions-popular-autocrats/>.

DÓCZI, Tamás, *Gold fever(?): Sport and national identity – The Hungarian case*, International Review for the Sociology of Sport 47(2), 2011, s. 165–182, <https://doi.org/10.1177/1012690210393828>.

DUKALSKIS, Alexander, GERSCHEWSKI, Johannes, *What autocracies say (and what citizens hear): proposing four mechanisms of autocratic legitimation*, Contemporary Politics, 23:3, 2017, s. 251-268, <https://doi.org/10.1080/13569775.2017.1304320>.

GERSCHEWSKI, Johannes, *The three pillars of stability: legitimation, repression, and co-optation in autocratic regimes*, 2013, Democratization, 20:1, s. 13-38, <https://doi.org/10.1080/13510347.2013.738860>.

GERSCHEWSKI, Johannes, *What autocracies say (and what citizens hear): proposing four mechanisms of autocratic legitimation*, Contemporary Politics, 23:3, 2017, s. 251-268, <https://doi.org/10.1080/13569775.2017.1304320>.

GRIX, Jonathan, BRANNAGAN, Michael Paul, *Of Mechanisms and Myths: Conceptualising States' "Soft Power" Strategies through Sports Mega- Events*, Diplomacy & Statecraft, 27:2, s. 251-272, 2016, <https://doi.org/10.1080/09592296.2016.1169791>.

GRIX, Jonathan, LEE, Donna, *Soft Power, Sports Mega-Events and Emerging States: The Lure of the Politics of Attractions*, Global Society, Vol. 27, No. 4, s. 521–536, 2013, <http://dx.doi.org/10.1080/13600826.2013.827632>.

GOODE, J. Paul, *Nationalism in Quiet Times: Ideational Power and Post-Soviet Hybrid Regimes*, Problems of Post-Communism, Vol. 59, 3, s. 6 – 16, 2012, <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216590301>.

GOODE, J. Paul, *Russia's ministry of ambivalence: the failure of civic nation-building in post-Soviet Russia*, Post-Soviet Affairs, 35:2, 2019, s. 140-160, <https://doi.org/10.1080/1060586X.2018.1547040>.

GOROKHOV, A. Vitalii, *Forward Russia! Sports mega-events as a venue for building national identity*, Nationalities Papers, Vol. 43, No.2, 2015, s. 267-282, <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2014.998043>.

HEDDES, Barbara, *What do we know about democratization after twenty years?*, Annu. Rev. Polit. Sci. 1999. 2, s. 115–144, <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.115>.

HERD, P. Greame, *Russia and the "Orange Revolution": Response, Rhetoric, Reality?*, Connections, Vol. 4, No. 2 (Summer 2005), s. 15-28, <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26323167>.

HORÁLEK, Adam, *Tři přístupy k pupkům národů. Primordialisticko-modernistický diskurz prizmatem aktivity a objektivty etnicity*, český lid 99, 1. 2012, s. 23-43, <https://ceskylid.avcr.cz/media/articles/178/submission/original/178-349-1-SM.pdf>.

HOSKING, Geoffrey, *Dicatorship of The Law, Index on Censorship*, 4, 2005, s. 39 – 45, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1080/03064220500416889>.

INGRAM, Alan, *'A Nation Split into Fragments': The Congress of Russian Communities and Russian Nationalist Ideology*, Europe-Asia Studies, 51:4, 1999, s. 687-704, <https://doi.org/10.1080/09668139998859>.

KALINSKI, Michaeil, *"State-sponsored" doping: A transition from the former Soviet Union to present day Russia*, BLDE University Journal of Health Sciences 2(1):1, 2017, 10.4103/bjhs.bjhs_54_16

KHAZANOV, M. Anatoly, *Ethnic Nationalism in the Russian Federation*, Daedalus, Vol. 126, No. 3, 1997, s. 121-142, <https://www.jstor.org/stable/20027444>.

KINOSSIAN, Nadir, MORGAN, Kevin, *Authoritarian state capitalism: Spatial planning and the megaproject in Russia*, EPA: Economy and Space 2023, Vol. 55(3) 655–672, <https://doi.org/10.1177/0308518X221104824>.

KOBIERECKI, Michal, Marcin, STROZEK, Piotr, *Sports mega-events and shaping the international image of states: how hosting the Olympic Games and FIFA World Cups affects interest in host nation*, International Politics (2021), 58, 2021, s. 49–70 <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00216-w>.

KOCH, Natalie, *Sport and soft authoritarian nation-building*, Political Geography 32, s. 42-51, 2013, <https://dx.doi.org/10.1016/j.polgeo.2012.11.006>.

KOPEČEK, Vincenc, KAŠPAR, Jakub., *Building Postsoviet State. Ukraine and Georgia on the Way to Democracy and (or) Stability*, Annales Scientia Politica, Vol. 5, No. 1, 2016, s. 17–31, <https://www.researchgate.net/publication/304665478>.

KRASTEV, Ivan, *Paradoxes of the New Authoritarianism*, Journal of Democracy Volume 22, Number 2 April 2011, s. 6 – 16., <https://journalofdemocracy.com/wp-content/uploads/2012/01/Krastev-22-2.pdf>.

KRYSHTANOVSKAYA, Olga, WHITE, Stephen, *Inside the Putin Court: A Research Note*, Europe-Asia Studies, Nov., 2005, Vol. 57, No. 7 (Nov., 2005), s. 1065-1075, <https://www.jstor.org/stable/30043971>.

LARUELLE, Marlene, *Conservatism as the Kremlin's New Toolkit: an Ideology at the Lowest Cost*, RUSSIAN ANALYTICAL DIGEST No. 138, 8 November 2013, s. 2–4, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-138-2-4.pdf>.

LARUELLE, Marlene, *Putin's Regime and the Ideological Market: A Difficult Balancing Game*, Carnegie Endowment for International Peace, 16. 3. 2017, <https://carnegieendowment.org/2017/03/16/putin-s-regime-and-ideological-market-difficult-balancing-game-pub-68250>, navštíveno 10. 4. 2024.

LEVITSKY, Steven, WAY A., Lucan, *The Rise of Competitive Authoritarianism*, Journal of Democracy Volume 13, Number 2 April 2002, s. 51 – 66, https://scholar.harvard.edu/levitsky/files/SL_elections.pdf.

MAGUIRE, A. Joseph, *Globalization, sport and national identities, port in Society*, 14:7-8, s.978-993, 2011, <https://doi.org/10.1080/17430437.2011.603553>

MAKARYCHEV, Andrey, YATSYK, Alexandra, *Represent and perform: mega events and Russia's imageries*, International Journal of Sport Policy and Politics, 12:1, 2020, s. 111-126, <https://doi.org/10.1080/19406940.2019.1673788>,

MANZENREITER, Wolfram, *The Beijing Games in the Western Imagination of China: The Weak Power of Soft Power*, Journal of Sport and Social Issues 34(1), 2010, s. 29–48, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0193723509358968>.

- MAZEPUS, Honorata (a kol.), *A comparative study of legitimation strategies in hybrid regimes*, POLICY STUDIES, 2016, VOL. 37, NO. 4, s. 350–369, <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2016.1157855>.
- MORLINO, Leonardo, *Hybrid regimes or regimes in transition*, Working Paper70, 2008, https://www.researchgate.net/publication/265311948_Hybrid_Regimes_or_Regimes_in_Transition.
- MUFTI, Mariam, *What Do We Know about Hybrid Regimes after Two Decades of Scholarship?*, Politics and Governance (ISSN: 2183–2463) 2018, Volume 6, Issue 2, s. 112–119, <https://doi.org/10.17645/pag.v6i2.1400>.
- MULLER, Martin, *State dirigisme in megaprojects: governing the 2014 Winter Olympics in Sochi*, Environment and Planning, volume 43, 2011, s. 2091- 2108, <https://doi.org/10.1068/a43284>.
- MULLER, Martin, *After Sochi 2014: costs and impacts of Russia's Olympic Games*, Eurasian Geography and Economics, 2014, 55:6, 628-655, DOI: 10.1080/15387216.2015.1040432.
- NICKELL, William, *Olympian Plans and Ruins: the Makeover of Sochi*, Villes postsocialistes entre rupture, évolution et nostalgie, LXXXVI-1-2 | 2015, <https://journals.openedition.org/res/629>, navštíveno 8. 4. 2014.
- NYGARD, Håvard Mogleiv, GATES, Scott, *Soft power at home and abroad: Sport diplomacy, politics and peace-building*, International Area Studies Review 16(3), s. 235–243, 2013, <https://doi.org/10.1177/2233865913502971>.
- PARK, Myung-Sook, TAE, Hyae-Syn, *Arts Style and National Identity Reflected in the Olympics Opening Ceremonies: A Comparison of the 2008 Beijing Olympics and the 2012 London Olympics*, QUEST, VOL. 68, NO. 2, s. 170–192, 2016, <https://doi.org/10.1080/00336297.2016.1151798>.
- PENFOLD, Tom, *National identity and sporting mega-events in Brazil*, SPORT IN SOCIETY, VOL. 22, NO. 3, s. 384–398, 2019, <https://doi.org/10.1080/17430437.2018.1490266>.
- PERSSON, Emil, PETERSSON, Bo, *Political mythmaking and the 2014 Winter Olympics in Sochi: Olympism and the Russian great power myth*, East European Politics, 30:2, 2014, s. 192-209, <https://doi.org/10.1080/21599165.2013.877712>.
- PETERSON, Bo, VAMLING, Karina, *Fifteen minutes of fame long gone: Circassian activism before and after the Sochi Olympics*, Sport in Society, VoL. 20, no. 4, 2017, s.505–517 <http://dx.doi.org/10.1080/17430437.2015.1100887>.
- RADELJIC, Branislav, *Russia's Involvement in the Kosovo Case: Defending Serbian Interests or Securing Its Own Influence in Europe?*, Region: Regional Studies of Russia, Eastern Europe, and Central Asia, vol. 6 no. 2, 2017, p. 273-300. Project MUSE, <https://www.jstor.org/stable/26377322>.
- RENSMANN, Lars, *Sports, Global Politics, and Social Value Change: A Research Agenda*. Altre modernità/ Otras modernidades/ Autres modernités/ Other Modernities , 14(November), s. 114-133, 2014. <https://doi.org/10.13130/2035-7680/6535>.
- RIABOV, Oleg, *The Symbol of the Motherland in the Legitimation and Delegitimation of Power in Contemporary Russia*, Nationalities Papers (2020), 48: 4, s. 752–767, <https://doi.org/10.1017/nps.2019.14>.
- ROJO-LABAIEN, Ekain, *The Baku 2015 European Games as a national milestone of post-Soviet Azerbaijan*, Nationalities Papers, Vol. 46, No. 6, s. 1107 – 1117, 2018, <https://doi.org/10.1080/00905992.2018.1488826>.
- ROWE, David, *Sport and the Repudiation of the Global*, International Review for the Sociology of Sport, 38/3, 2003, s. 281–294, <https://doi.org/10.1177/10126902030383002>.

SINAI, Joshua, *The Terrorist Threats Against Russia and its Counterterrorism Response Measures*, *Connections*, Vol. 14, No. 4 (Fall 2015), pp. 95-102, <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26326421>

SMITH, Julianne, *The NATO-Russia Relationship: Defining Moment or Déjà vu?*, *Politique étrangère*, č. 4, 2008, s. 759 – 773, <https://www.cairn-int.info/journal-politique-etrangere-2008-4-page-759.htm>.

SHEVEL, Oxana, *Russian Nation-building from Yel'tsin to Medvedev: Ethnic, Civic or Purposefully Ambiguous?*, *Europe-Asia Studies*, Vol. 63, No. 2, 2011, s. 179-202, <https://www.jstor.org/stable/27975530>.

TAMIR, Yael, *Not So Civic: Is There a Difference Between Ethnic and Civic Nationalism?*, *Annu. Rev. Political Sci.* 22:4, s. 419–434, 2019, <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-022018-024059>.

TSYGANKOV, P. Andrei, *Vladimir Putin's Civilizational Turn*, *RUSSIAN ANALYTICAL DIGEST* No. 127, 8 May 2013, s. 5–7, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-127-5-7.pdf>.

VERKHOVSKY, Aleksandr, *The Role of the Russian Orthodox Church in Nationalist, Xenophobic and Antiwestern Tendencies in Russia Today: Not Nationalism, but Fundamentalism, Religion, State & Society*, 30:4, 2002, s. 333-345, <https://doi.org/10.1080/0963749022000022879>.

VLADIMIROVA, Alexandra, *Sport as a part of the state propaganda in Russia*, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2020, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/Sportspropaganda.Final-%20Alexandra%20Vladimirova.docx%20%281%29.pdf>.

Doktorské a kvalifikační práce

BLACKBURN, Matthew, *National identity, nationalist discourse and the imagined nation in post-Soviet Russia*. PhD thesis, University of Glasgow 2018, <http://theses.gla.ac.uk/30590/>.

WOLFE, Swen, Daniel, *“Fanatic Energy in the Wrong Places”: Potemkin Neoliberalism and Domestic Soft Power in the 2018 Men's Football World Cup in Russia*, Thesis, University of Lausanne, 2019, https://serval.unil.ch/en/notice/serval:BIB_8C1DB62BE2B5.

Online média a blogy

ABDULLIN, Dzhaudat, *10 years of Kazan Universiade*, *Realnoevremya.com*, 10. 7. 2023, <https://realnoevremya.com/articles/7331-10-years-of-kazan-universiade>, navštíveno 7. 4. 2024.

As Sochi gets Olympics, a gold medal for Putin, *Nytimes.com*, 5. 6. 2007, <https://www.nytimes.com/2007/07/05/sports/05iht-SOCHI.4.6519083.html>, navštíveno 8. 4. 2024.

BIGG, Claire, *Protests across Russia force Putin to double increase in pension payments*, *TheGuardian.com*, 19. 1. 2005, <https://www.theguardian.com/world/2005/jan/19/russia>, navštíveno 10. 4. 2024.

BUMP, Philip, *Russia Fixed the Broken Olympic Rings in Post-Production*, *Theatlantic.com*, 7. 2. 2014, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/02/russia-fixed-broken-olympic-rings-post-production/357864/>, navštíveno 15. 4. 2014.

BELOZEROVA, Irina, *Ceremonija otkrytija Olimpiady utverdila veličije Rossii – Leščenko*, *Ria.ru*, 8. 2. 2014, <https://rport.ria.ru/20140208/721944640.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

Bývalé členky Pussy Riot byly zadrženy v Soči, kde chtěly točit hudební film, *Hn.cz*, 19. 2. 2014, <https://zahranicni.hn.cz/c1-61720820-byvale-clenky-pussy-riot-byly-zadrzeny-v-soci>, navštíveno 9. 4. 2024.

- CHAUSOV, Alexander, *O čem v Rossii nyněšnij Děň narodnogo jedinstva*, vnnews.ru, 4. 11. 2021, <https://vnnews.ru/o-chem-v-rossii-nyneshnij-den-narodnogo/>, navštíveno 10. 4. 2024.
- CARBONE, Nick, *s Russia's 2014 Olympic Mascot a Copycat of the 1980 Logo?*, Time.com, 28. 2. 2011, <https://newsfeed.time.com/2011/02/28/is-russias-2014-olympic-mascot-a-copycat-of-the-1980-logo/>, navštíveno 15. 4. 2024.
- Ceremonija zakrytija OI-2014: Rossija glazami jevropejca i svetlaja grusť*, Ria.ru, 23. 2. 2014, https://web.archive.org/web/20140223225713/http://ria.ru/sochi2014_around_games/20140223/996516647.html, navštíveno 15. 4. 2024.
- Ceremonija zakrytija Olimpiady v Soči. Onlajn-reportaž*, Ria.ru, 23. 2. 2014, <https://ria.ru/20140223/996550534.html>, navštíveno 15. 4. 2024.
- Dějatěli kultury Rossii — v podděržku pozicii Prezidentā po Ukrajině i Krymu*, Mkrf.ru, 11. 3. 2014, <https://archive.ph/20140311194202/mkrf.ru/press-tsentr/novosti/ministerstvo/deyateli-kultury-rossii-v-podderzhku-pozitsii-prezidenta-po-ukraine-i-krymu#selection-781.0-781.75>, navštíveno 15. 4. 2014.
- Duma approves Soviet anthem*, BBC News, 8. 12. 2000, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1060975.stm>, navštíveno 5. 4. 2024.
- ELDER, Miriam, *Russian Islamist Doku Umarov calls for attacks on 2014 Winter Olympics*, TheGuardian.com, 3. 7. 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/jul/03/russia-islamist-attack-olympics-sochi>, navštíveno 10. 4. 2024.
- ELSBORG, Stanis, *The political power of the Olympic opening ceremony: Lessons from Beijing and Sochi*, Playthegame.com, 19. 1. 2022, <https://www.playthegame.org/news/the-political-power-of-the-olympic-opening-ceremony-lessons-from-beijing-and-sochi/>, navštíveno 15. 4. 2024.
- ESPN REPORTS OF RUSSIAN MAFIA CONNECTION TO PAVEL BURE*, Sportsbusinessjournal.com, 11. 4. 1996, <https://www.sportsbusinessjournal.com/Daily/Issues/1996/11/04/Leagues-Governing-Bodies/ESPN-REPORTS-OF-RUSSIAN-MAFIA-CONNECTION-TO-PAVEL-BURE.aspx>, navštíveno 10. 4. 2024.
- Forum "Mir i Sport" pomožet naladit' geopolitičeskij dialog – Žukov*, Ria.ru, 30. 10. 2012, <https://rsport.ria.ru/20121030/627033620.html>, navštíveno 15. 4. 2014.
- Figurist Amodio: Soči po sravneniju s Vankuverom - drugaja planeta*, Ria.ru, 5. 2. 2014, <https://rsport.ria.ru/20140205/720791771.html>, navštíveno 15. 4. 2014.
- HARDING, Luke, *Georgian president urges US and EU to boycott Russia's Winter Olympics*, Theguardian.com, 26. 8. 2008, <https://www.theguardian.com/world/2008/aug/26/georgia.russia>, navštíveno 15. 4. 2024.
- HILL, Declan, *The Russian Mafia and hockey*, Playthegame.com, 12. 11. 2002, <https://www.playthegame.org/news/the-russian-mafia-and-hockey/>, navštíveno 10. 4. 2024.
- How Russia hits back at slights over WWII victory left out in Sochi opening ceremony*, Deseret.com/AP, 10. 2., <https://www.deseret.com/2014/2/10/20462129/how-russia-hits-back-at-slights-over-wwii-victory-left-out-in-sochi-opening-ceremony/>, navštíveno 15. 4. 2024.
- GALITSKIHH, Oleg, *Ekspertov MOK smutil gigantiskij objem rabot po podgotovke k Olimpiadě v Soči*, Rg.ru, 24. 4. 2008, <https://rg.ru/2008/04/24/mok-ocenka.html>
- GEGUCHADZE, Alexandra, KUKOL, Elena, *Soči pokoril MOK novatorskim projektom*, Rg.ru, 6. 7. 2007, <https://rg.ru/2007/07/06/sochi.html>, navštíveno 15. 4. 2024.
- Glava MOK pochvalil Rossiju za podgotovku k Olimpiadě v Soči*, Iz.ru, 7. 6. 2010, <https://iz.ru/news/472558>, navštíveno 15. 4. 2024.

- LATUKHINA, Kira, *Putin prizval ně privjazyvati' k Olimpiadě tĕmu seks-mejšinstv*, Rg.ru, 7. 2. 2014, <https://rg.ru/2014/02/07/lider-site.html>, navštĭveno 15. 4. 2024.
- LIPMAN, Maria, *Meet the Second-Rate Academic Who is Vladimir Putin's Culture Cop*, TheNewRepublic.com, 24. 5. 2014, <https://newrepublic.com/article/117896/vladimir-medinsky-russias-culture-minister-putin-toady>, navštĭveno 10. 4. 2024.
- LGBT-aktivisty obžalovali v JeSPČ otkaz Minjusta v registraciji „Prajd-chausa v Soči“*, sozdannogo dlja bor'by s gomofobijej, Novayagazeta.ru, 12. 12. 2021, <https://web.archive.org/web/20131003131141/http://www.novayagazeta.ru/news/61627.html>, navštĭveno 15. 4. 2024.
- KOZINA, Anna, *Olimpijskaja estafeta Soči-2014 stanĕt samoj masštabnoj v istorii Igr*, Rg.ru, 7. 10. 2012, <https://rg.ru/2012/10/07/ogon-site.html>, navštĭveno 15. 4. 2024.
- KONGO, Christina, *Simvolizm ceremonii otkrytija olimpiady v Soči*, Hse.ru, 11. 2. 2014, <https://web.archive.org/web/20170212164616/https://www.hse.ru/ma/public/news/113773208.html>, navštĭveno 15. 4. 2024.
- KRAVTSOVA, Yekaterina, *Sochi Athletes Not Exempt From Gay Law*, TheMoscowTimes.com, 2. 8. 2013, <https://www.themoscowtimes.com/archive/sochi-athletes-not-exempt-from-gay-law>, navštĭveno 10. 4. 2024.
- KIM, Lucian, *At Putin's Dacha*, Medium.com, 28. 1. 2014, <https://medium.com/secret-sochi/at-putins-dacha-fd6413aebf25>, navštĭveno 8. 4. 2024.
- MCBDRIDE, James, MANNO, Melissa, *The Economics of Hosting the Olympic Games*, Council on Foreign Relations, 14. 12. 2021, <https://www.cfr.org/backgrounder/economics-hosting-olympic-games>, navštĭveno 8. 4. 2024.
- MACKAY, Duncan, *Putin opens Kazan 2013 as Russia's "Decade of Sport" officially launched*, Insidethegames.biz, 6. 7. 2013, <https://www.insidethegames.biz/articles/1014968/putin-opens-kazan-2013-as-russia-s-decade-of-sport-officially-launched>, navštĭveno 7. 4. 2024.
- MATT, Thomas, *Vladislav Surkov: Who is Vladimir Putin's 'grey cardinal'?*, Ibtimes.co.uk, 29. 10. 2016, <https://www.ibtimes.co.uk/vladislav-surkov-who-vladimir-putins-grey-cardinal-1588913>, navštĭveno 10. 4. 2024.
- Moscow to stage 2008 Champions League final*, TimesofMalta.com, 5. 10. 2006, <https://timesofmalta.com/article/moscow-to-stage-2008-champions-league-final.39411>, navštĭveno 10. 4. 2024.
- Mutko: Russia faces attempt to be slammed, but politics shouldn't be mixed up with sports*, TASS.com, 16. 11. 2015, <https://tass.com/sports/836667>, navštĭveno 10. 4. 2024.
- Na medaljach Olimpiady v Soči izobrazili loskutnoje odĕjalo*, Yugopolis.ru, 30. 3. 2013, <https://www.yugopolis.ru/news/social/2013/05/30/53283/sochi-olimpiada-2014-medali>, navštĭveno 15. 4. 2024.
- NECHEPURENKO, Ivan, *Kazan Universiade Launches a Marathon of Sports Events in Russia*, TheMoscowTimes.com, 5. 7. 2014 <https://www.themoscowtimes.com/2013/07/05/kazan-universiade-launches-a-marathon-of-sports-events-in-russia-a25574>, navštĭveno 7. 4. 2024.
- "Nĕrealno kruto i krasivo". Reakcija v socialnych setach na otkrytije OI*, Ria.ru, 8. 2. 2014, <https://rsport.ria.ru/20140208/721761192.html>, navštĭveno 15. 4. 2024.
- Olympic Committee Head Says Russia Must Finish First in Sochi*, TheMoscowTimes.com, 26. 3. 2013, <https://www.themoscowtimes.com/2013/03/26/olympic-committee-head-says-russia-must-finish-first-in-sochi-a22723/pdf>, navštĭveno 8. 4. 2024.

OSBORN, Andrew, *Putin: Collapse of the Soviet Union was 'catastrophe of the century'*, Independent.co.uk, 26. 5. 2005, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/putin-collapse-of-the-soviet-union-was-catastrophe-of-the-century-521064.html>, navštíveno 5. 4. 2024.

OLTERMANN, Philip, *German president boycotts Sochi Winter Olympics*, TheGuardian.com, 8. 12. 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/08/german-president-boycotts-sochi-winter-olympics>, navštíveno 10. 4. 2024.

Olimpiada povysila rejting Putina sredi rossijan, BBC.com, 6. 3. 2014, https://web.archive.org/web/20170225131206/https://www.bbc.com/russian/russia/2014/03/140306_putin_sochi_rating_growth, navštíveno 15. 4. 2014.

PETROV, Dmitrij, *Soči: minusy prevratilis v pljusy*, Vesti.ru, 5. 7. 2007, <https://web.archive.org/web/20080109081343/https://www.vesti.ru/doc.html?id=129112>, navštíveno 8. 4. 2024.

Putin awards biker buddy 'the Surgeon' with medal, Nbcnews.com, 15. 3. 2013, <https://www.nbcnews.com/news/photo/putin-awards-biker-buddy-surgeon-medal-flna1c8891884>, navštíveno 10. 4. 2024.

PUTIN, Vladimir, *Vladimir Putin. Rossija: nacionalnyj vopros*, ng.ru, 23. 1. 2012, https://www.ng.ru/%20politics/2012-01-23/1_national.html, 10. 4. 2024.

REVENKO, Sergej, *Vitalij Mutko: Jesli my zajmem tretje mesto na OI v Soči - to eto budet vydajuščijsja rezultat (opros)*, Sovsport.ru, 22. 7. 2013, <https://web.archive.org/web/20130723220833/www.sovsport.ru/news/text-item/626577>, navštíveno 8. 4. 2024.

Russian Authorities Plan To Introduce Registry Of People Linked To 'Foreign Agents', RFE/RL, 9. 3. 2022, <https://www.rferl.org/a/russia-crackdown-foreign-agents-registry/31744925.html>, navštíveno 10. 4. 2024.

Russians rally support for Orthodox church over Pussy Riot controversy, TheGuardian.com, 22. 4. 2012, <https://www.theguardian.com/world/2012/apr/22/russians-support-orthodox-church-pussy-riot>, navštíveno 10. 4. 2024.

SAVINYKH, Anastasia, *Kak plotnik Putin zarabotal pervuju tysjaču*, Iz.ru, 15. 2. 2010, <https://iz.ru/news/364533>, navštíveno 15. 4. 2024.

SCOTT, Michael, *Pussy Riot got what they deserved: Putin*, Reuters.com, 25. 10. 2012, <https://www.reuters.com/article/idUSBRE8901IV/>, navštíveno 10. 4. 2024.

Sochi 2014: No gay people in city, says mayor, BBC.com, 7. 1. 2014, <https://www.bbc.com/news/uk-25675957>, navštíveno 8. 4. 2024.

Sochi Protest Zone Set Far From Olympics Arenas, 12. 1. 2014, <https://www.themoscowtimes.com/2014/01/12/sochi-protest-zone-set-far-from-olympics-arenas-a30985>, navštíveno 8. 4. 2024.

Samyje jarkije momenty ceremonii otkrytija Olimpiady v Soči, Ria.ru, 8. 2. 2014, <https://ria.ru/20140208/993754184.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

SOLOVYOVA, Iga, *Leaders Not Swapping Residences*, TheMoscowTimes.com, 5. 5. 2012, <https://www.themoscowtimes.com/2012/03/05/leaders-not-swapping-residences-a13069>, navštíveno 10. 4. 2024.

SHANKER, Thom, LANDLER, Mark, *Putin Says U.S. Is Undermining Global Stability*, nytimes.com, 11. 2. 2007, <https://www.nytimes.com/2007/02/11/world/europe/11munich.html>, navštíveno 10. 5. 2022.

The secrets of doping: how Russia makes its winners – video, TheGuardian.com, 11. 11. 2015, <https://www.theguardian.com/sport/video/2015/nov/11/the-secrets-of-doping-how-russia-makes-its-winners-video>, navštíveno 8. 4. 2024.

SKORODENSKI, Laura, *Appropriation (?) of the Month: "Ilanaaq" – Logo for the 2010 Vancouver Olympic Games*, Sfu.ca, 29. 11. 2014, <https://www.sfu.ca/ipinch/outputs/blog/appropriation-month-ilanaaq-logo-2010-vancouver-olympic-games/>, navštíveno 15. 4. 2024

TOOR, Amyr, *Spy games: behind Russia's massive Olympic surveillance program*, Theverge.com, 28. 1. 2014, <https://www.theverge.com/2014/1/28/5353466/russia-turns-sochi-into-a-surveillance-state-ahead-of-winter-olympics>, navštíveno 8. 4. 2024.

Valentina Matvienko: Pobeda Soči - ogromnaja pobeda vsej Rossii, Rg.ru, 5. 7. 2007, <https://rg.ru/2007/07/05/matvienko-anons.html>, navštíveno 15. 4. 2024.

VASILYEVA, Nataliya, *Russian oligarchs foot most of 2014 Sochi Olympics*, APNews, 20. 5. 2013, <https://apnews.com/general-news-20a70c981bf84784ab1b39d339ac796f>, navštíveno 8. 4. 2024.

Vladimir Putin scores at least eight goals in hockey exhibition, then falls on face, TheGuardian.com, 10. 5. 2019, <https://www.theguardian.com/sport/2019/may/10/vladimir-putin-hockey-fall-hockey-exhibition>, navštíveno 10.4. 2024.

Zakrytije Olimpijskich igr v Soči: kak prochodila ceremonija, Tass.ru, 23. 2. 2014, <https://tass.ru/sport/997385>, navštíveno 15. 4. 2024.

WEXLER, Martha, *Russian Politics to Shift in Post-Putin Era*, npr.org, 1. 8. 2005, <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4779852>, navštíveno 10. 4. 2024..

XXII zimnije Olimpijskije igry v Soči objavljeny zakrytymi, Ria.ru, 23. 2. 2014, https://web.archive.org/web/20140223230001/http://ria.ru/sochi2014_news/20140223/996572239.html, navštíveno 15. 4. 2024.

Tištěná periodika

CIPKO, Alexander, *Iděologija suverennoj demokratii*, Izvestija, 21. 4. 2006.

Vladimir Putin: Rossija ně dolžna byt' i ně budět političeskim gosudarstvom, Izvestija, 14. 7. 2000

Tiskové zprávy

Zákony a další legislativní dokumenty

Feděralnyj zakon ot 4 děkabrja 2007 g. N 329-FZ "O fizičeskoj kulture i sportě v Rossijskoj Feděracii (s izmeněnijami i dopolněnijami), Garant.ru, <https://base.garant.ru/12157560/>, 15. 4. 2024.

Projevy a články na webech orgánů ruské vlády a Kremlu

PUTIN, Vladimir, *Transkripce z proslovu prezidenta Putina k účastníkům Universiády v Kazani 2013*, Kremlin.ru, 19. 6. 2013, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/18862>, navštíveno 7. 4. 2024.

PUTIN, Vladimir, *Vladimir Putin Meets with Members the Valdai International Discussion Club. Transcript of the Speech and the Meeting*, Valdai Club, 20. 9. 2013,

https://valdaiclub.com/a/highlights/vladimir_putin_meets_with_members_the_valdai_international_discussion_club_transcript_of_the_speech/, navštíveno 10. 4. 2024.

PUTIN, Vladimir, *Vladimir Putin. Rossija: nacionalnyj vopros*, Kremlin.ru, 18. 3. 2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/20603>, navštíveno 10. 4. 2024.

PUTIN, Vladimir, *Annual Address to the Federal Assembly*, Kremlin.ru, 25. 4. 2005, https://web.archive.org/web/20051101085418/http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type70029_87086.shtml, navštíveno 10. 4. 2024.

PUTIN, Vladimir, NPR News, *Transcript of National Public Radio's interview and listener call-in with Russian President Vladimir Putin*, 11. 15. 2001, <https://legacy.npr.org/news/specials/putin/nprinterview.html>, navštíveno 8. 4. 2024.

PUTIN, Vladimir, *V.V.Putin provel zasedanije Prezidiuma Soveta pri Prezidente RF po podgotovke Olimpiady 2014 goda v Soči: Vstupitel'noje slovo V.V.Putina*, Gov.ru, 24. 2. 2009, <http://archive.premier.gov.ru/events/news/3443/>, navštíveno 15. 4. 2024.

PUTIN, Vladimir, *Vstreča s čempionami i prizjorami XXII Olimpijskich zimnich igr 2014 goda*, Kremlin.ru, 24. 2. 2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/20331>, navštíveno 15. 4. 2024.

Zajavlenije dlja pressy posle prileta v Moskvu iz Gvatemaly s 119-j sessiji Meždunarodnogo olimpijskogo komiteta, Kremlin.ru, 5. 7. 2007, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/24405>, navštíveno 15. 4. 2024.

Weby organizací a akcí

Citaty, Sochi2014.com, <https://web.archive.org/web/20120817180252/http://www.sochi2014.com/media/quotation/>, navštíveno 15. 4. 2024.

ENCYCLOPEDIA OF SPENDING, *Road Adler-Krasnaya Polyana*, Anti-Corruption Foundation, <https://sochi.fbki.info/en/place/14/>, navštíveno 10. 4. 2024.

Olympic Games Moscow 1980, Olympics.com, oficiální web Mezinárodního olympijského výboru, <https://olympics.com/en/olympic-games/moscow-1980>, navštíveno 10. 4. 2024.

Stránky kampaně Edin Ros, Edinros.ru, <https://web.archive.org/web/20070812235713/http://www.edinros.ru/>, navštíveno 10. 4. 2024.

27th Summer Universiade 2013 in Kazan, Dspkazan.com, oficiální web Výboru pro sport a sociální projekty v Kazani, organizátora Universiády v Kazani 2013, <https://dspkazan.com/en/projects/summeruniversiade2013-2/>, navštíveno 10. 4. 2024.

Medailové pozice v Soči, <https://olympics.com/en/olympic-games/sochi-2014/medals>, navštíveno 10. 4. 2024.

FRY, Stephen, *An Open Letter to David Cameron and the IOC*, <https://www.stephenfry.com/2013/08/an-open-letter-to-david-cameron-and-the-ioc/>, navštíveno 7. 4. 2024.

Victory will change Russian lives for ever (Reuters), Sochi2014.com, 4. 7. 2007, <https://web.archive.org/web/20071022231213/http://sochi2014.com/7084>, navštíveno 15. 4. 2024.

Etot děň budět vpisan v istoriju Rossii, Sochi2014.com, <http://sochi2014.com/7537>, navštíveno 15. 4. 2024.

Olimpijskije i Paralimpijskije igry 2014 projdut v Soči, Sochi2014.com, https://web.archive.org/web/20071101051231/http://sochi2014.com/sochi_russian, navštíveno 15. 4. 2024.

Koncepcija „Gateway to the Future“, Sochi2014.com, <https://web.archive.org/web/20071106101622/http://sochi2014.com/38660>, navštíveno 15. 4. 2024.

PUTIN, Vladimir, Sochi2014.ru, Citaty, 4.11.2008, <https://web.archive.org/web/20120920084403/http://www.sochi2014.com/media/quotation/author.23259>, navštíveno 15. 4. 2024.

Predstavlena koncepcija «Obraza» zimnich Olimpijskich i Paralimpijskich igr v Soči, Sochi2014.com, 25. 4. 2011, <https://web.archive.org/web/20140226095328/http://www.sochi2014.com/novosti-predstavlena-kontsepsiya-obraza-zimnih-olimpijskich-i-paralimpijskich-igr-v-sochi>, navštíveno 15. 4. 2024.

Pride House, <https://www.pridehouseinternational.org/>, navštíveno 15. 4. 2024.

TATCHELL, Peter, *IOC allows anti-gay discrimination at Sochi*, *Petertatchellfoundation.org*, 7. 2. 2014, <https://www.petertatchellfoundation.org/ioc-allows-anti-gay-discrimination-at-sochi/>, navštíveno 15. 4. 2024.

Dokumenty olympijských kandidatur

Sochi 2002 Bidding Committee, *Candidate City for the XIX Olympic Winter Games 2002*, Olympic World Library, 1994, https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/21352/sochi-2002-candidate-city-for-the-xix-olympic-winter-games-2002-ville-candidate-aux-xixes-jeux-olymp?_lg=en-GB, s.4, navštíveno 8. 4. 2024.

Sochi 2014 Bidding Committee, *SOCHI 2014 CANDIDATE CITY*, Olympic World Library, 2006, https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/57053/sochi-2014-candidate-city-sochi-2014-bid-committee?_lg=en-GB, s. 17, navštíveno 8. 4. 2024.

Summer Olympic Games. Organizing Committee. 30, 2012, London, *DIVERSITY AND INCLUSION STRATEGY / THE LONDON ORGANISING COMMITTEE OF THE OLYMPIC GAMES AND PARALYMPIC GAMES LTD2*, Olympic World Library 2008, https://library.olympics.com/Default/doc/SYRACUSE/27801/diversity-and-inclusion-strategy-the-london-organising-committee-of-the-olympic-games-and-paralympic?_lg=en-GB, navštíveno 15. 4. 2024.

Informační databáze a softwarové nástroje

DeepL: <https://www.deepl.com/translator>.

Google Translate: <https://translate.google.cz/>.

Factiva: <https://www.dowjones.com/professional/factiva/>.

WayBackMachine: <https://web.archive.org/>.

Průzkumy veřejného mínění a statistiky

The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2005&locations=RU&start=2000&view=chart>, navštíveno 10. 4. 2024.

ITOGI OLIMPIJSKICH IGR V SOČI, Levada.ru, 3. 3. 2014, <https://www.levada.ru/2014/03/03/itogi-olimpijskich-igr-v-sochi/>, navštíveno 10. 4. 2024.

SOCHI'S VICTORY: RUSSIANS ADMIRE AND HOPE, Vciom.com, Press-release No. 736, 20. 7. 2007,
<https://web.archive.org/web/20070804105152/http://wciom.com/news/press-releases/press-release/single/8549.html>, navštíveno 15. 4. 2024.